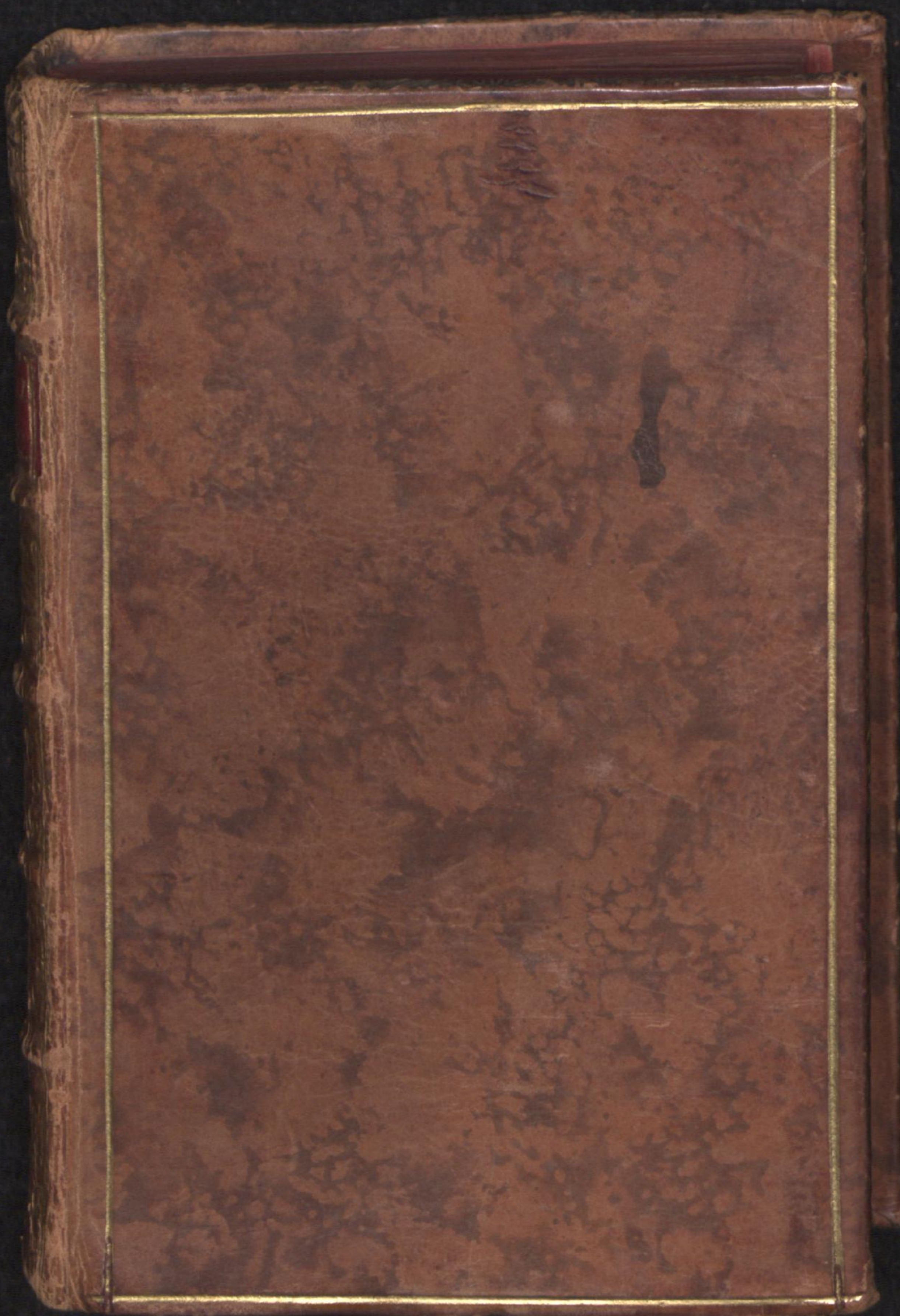
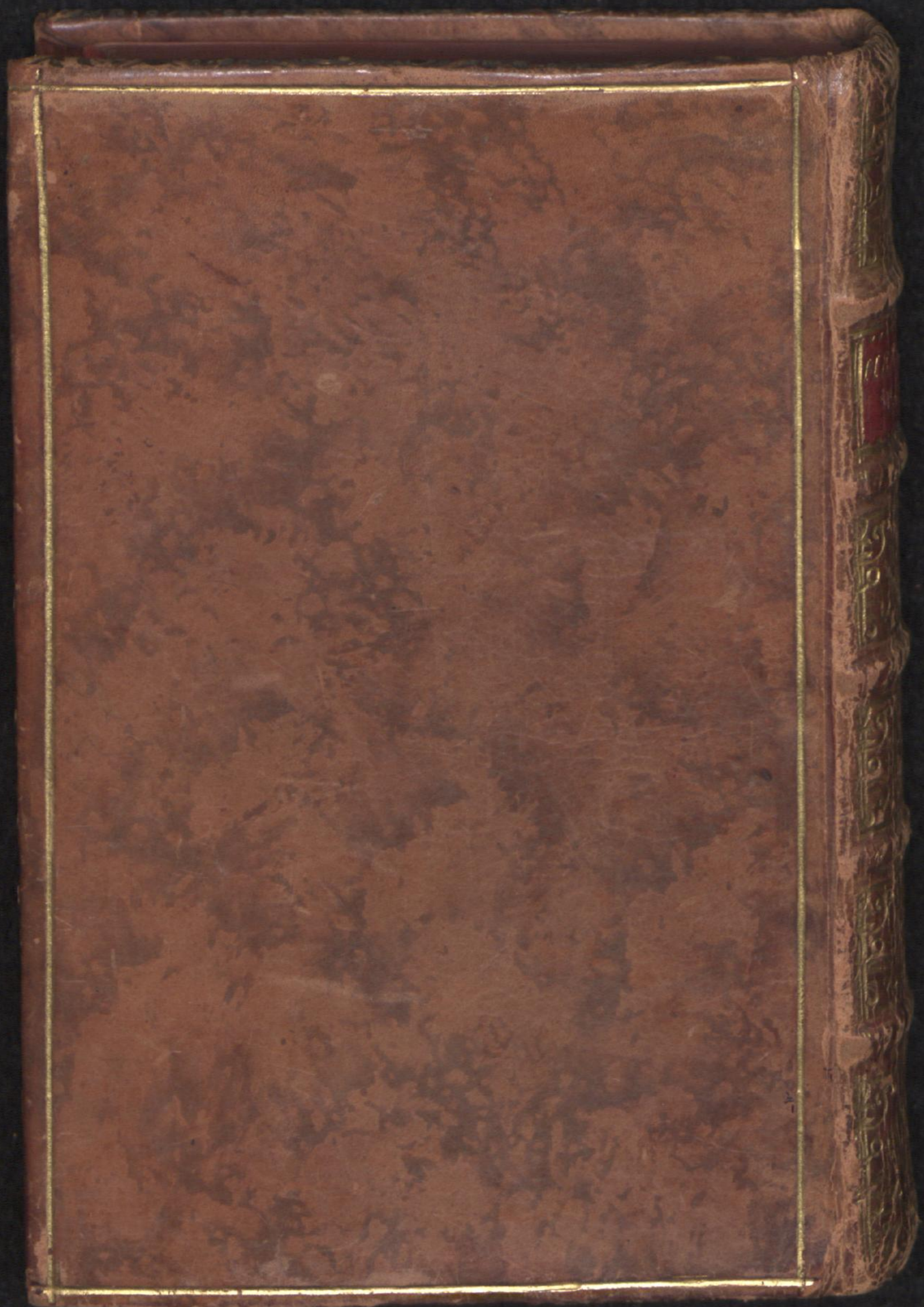
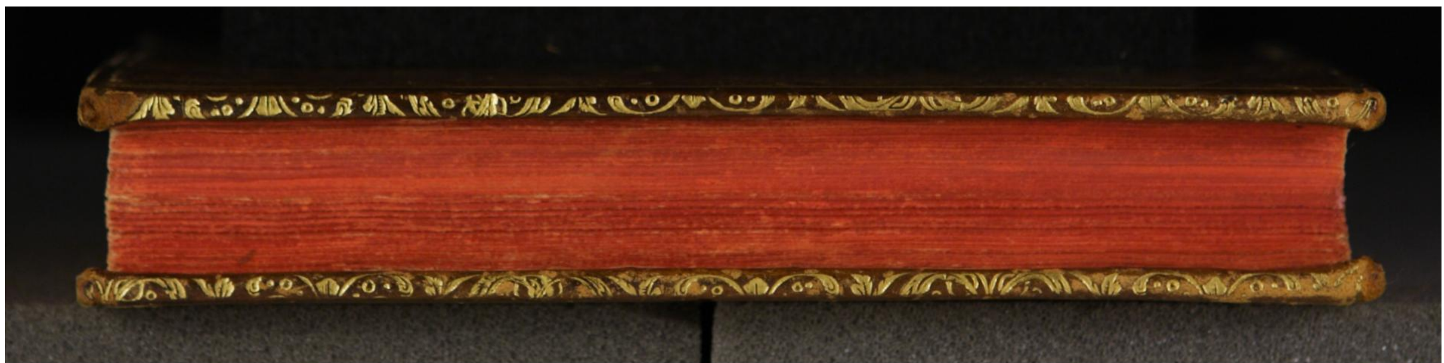

HEMMINGI
PASTOR.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

PAS

S

PASTO

MVS VIV

DIQ

Nicola

C

ACCESSER

Propositio

veri c

r

2. T

Stude teipsum

operarium non

ſecantem sermo

H

Excvde

Chri

F

Cum gratia

N

Ann

PASTOR
SIVE
PASTORIS OPTI-
MVS VIVENDI AGEN-
DIQVE MODVS,

Per

NICOLAVM HEMMIN-
GIVM.

ACCESSERVNT HVC 37.
Propositiones de legitima
veri cultus Dei
ratione.

2. TIMOT. 2.

Stude teipsum probatũ sistere Deo, operarium non erubescendum rectè secantem sermonem veritatis.

HAFNIÆ,
EXCVDEBANT HAEREDES
CHRISTOPHORI
BARTH.
Cum gratia & Priuilegio Regiæ
Maiestatis.
ANNO 1562.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

REVERENDO VIRO DOCTRINA AC PIETATE PRAESTANTI, MAGISTRO TYCONI ASMVNDO, Ecclesiarum Scanicarum Episcopo vigilantissimo, suo Fratri in Christo Charissimo, Gratiam & Pacem precatur

NICOLAVS HEMMINGIVS.

CVM hac proxima æstate, charissime frater, vnà essemus, sæpè incidimus in iustissimam laxatæ disciplinæ Ecclesiasticæ querelam: quæ sanè querela procul dubio nobis cum omnibus pijs est communis. Fieri enim non potest, quin pij cogitantes de veteri Ecclesiæ disciplina perturbentur multum: præsertim cum videant nostri seculi mores corruptissimos, procul abesse à grauitate ac modestia Ecclesiæ Apostolicæ, & eius quæ proximè tempora Apostolorum est secuta.

Etſi autem veterem illam & laudatam diſciplinam, multi Eccleſiarum gubernatores reuocare ſtuduerunt: pauci tamen dextrè ſatis hanc prouinciam ſunt aggreſsi. Multi enim nimis viſi ſunt rigidi, plures plus iuſto remiſsi, plurimi ſuperſtitioſi. Hinc natæ ſunt Monachorum ſectæ ferè infinitæ: hinc extructæ Eremitarũ Mandræ: hinc inuecta tot ἐπιτίμια καὶ ἀσκήσεις, quibus paulatim puritas doctrinæ tantum non turbata eſt, & in locum fontis limpidiſsimi, effoſſæ ſunt ciſternæ humanarum traditionum fœtentes & turbatiſsimæ.

Vt autem hæ præſtigiæ magnifierent apud populum, Monachi Satanica fraude effecerunt. Nam iuſticiæ, neceſsitatis, meriti, & cultus opinione, ſuas ἀσκήσεις & hiſtrionicas fabulas palliarunt: non ſine ingenti in filium Dei contumelia, & in infinitarũ animarũ certiſsimum interitum.

Quan-

Quanquam autem noſtro hoc ſeculo iſtos errores taxarunt doctiſſimi viri, quorum veluti duces fuerunt apud omnem poſteritatem piã celebrandi, Martinus Lutherus & Philippus Melanchthõ: qui duo viri etſi ſeriam purgandæ doctrinæ, & reuocandæ ſanctæ diſciplinæ vſq; ad extremum ſpiritum nauarunt operam: mores tamen hominum cum doctrina emendare non potuerunt: id quod eos conqueri ſæpius cum multis audiui.

Cum autem hæc inter nos, frater, ageretur querela, quarundam Eccleſiarum meminimus: in quibus diſciplina, mediocris ſaltem, veluti ex poſtliminio eſt reuocata: idq; induſtria & diligentia paſtorum, qui eaſdem Eccleſias, quarum tunc meminimus, primi poſt reuocatam doctrinæ puritatem, adminiſtrarunt. Hi enim cũ ſanctiſsimè vitam tranſigerent ipſi, facilius voce potuerunt

alijs persuadere, quod ipsi vita pia & sanctis moribus expresserunt. Non enim est alia docendi ratio expeditior, quàm quum regulæ congruat exemplum. Regula quid faciendum quidq; fugiendum sit monet: cuius cum viua pictura exemplum accedit, tenacius hæret quod docetur, & magis mouet. Hæc ergò duo, regula videlicet & exemplũ, coniuncta in illis pijs pastoribus, pium permouerunt magistratum, vt vnà cum Pastoribus manum adhiberet, quò coniunctis viribus disciplinam collapsam erigerent. Vt autem reuocata quodammodo disciplina maneret diuturnior & constantior, prefecerunt ei graues & cordatos viros, qui censores morum essent, ac gubernatores reuocatæ disciplinæ.

Hanc fœlicitatem illis Ecclesijs gratulor, oroq; æternum Deum, vt indies magis abundent in omni cognitione & sensu, vt probent quæ

sunt

ſunt potiora, & ſint ſinceri ἀπρόσκοποι, & pleni fructibus iuſticiæ in laudem & gloriam Dei: vtq; perpetuò ita cum regula conſentiat exemplum, ne vel regula à luce Euangelij, vel exemplum à regula aberret. Nam vbi exemplum cum regula nō congruit, parum proficit docentis labor. Verè enim à Poëta dictum eſt.

Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeant animos autoribus.

Chryſoſtomus de ſuę ætatis ſacerdotibus cōqueritur his verbis: Sunt multi ſacerdotes, & pauci ſacerdotes. Multi nomine, & pauci opere. Videte ergò quomodo ſedetis ſuper Cathedrā Moſi. Quia cathedra non facit ſacerdotē, ſed ſacerdos cathedrā: non locus ſanctificat hominem, ſed homo locū: non omnis ſacerdos ſanctus eſt, ſed omnis ſanctus ſacerdos eſt: qui benè ſederit ſuper cathedrā, honorē accepit ab illa: qui malè

ſederit, iniuriam facit Cathedræ. Ideoq; malus ſacerdos de ſacerdotio ſuo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim ſedes, ſiquidem benè vixeris & benè docueris, omnium iudex es: ſi autem benè docueris & malè vixeris, tui ſolius cõdemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo, populum inſtruis quomodo debeat viuere: Benè autem docendo, & malè viuendo, Deũ inſtruis quomodo te debeat condemnare. Hæc Chryſoſtomus.

Nocentiſsima proinde Eccleſiæ peſtis eſt malus Paſtor. Malus autem eſt, & qui malè docet, malèq; viuit: & qui benè docet, ſed malè viuit: & qui malè docet, ſed benè videtur viuere. Contrà autem ſolus is meretur audire bonus Paſtor, qui vt rectè docet, ita & ſanctè viuit. Is enim vtraq; manu cœleſtem Ieruſalem ædificat. Doctrina enim quid, exemplo quomodo agendum ſit oſtendit.

Hinc

Hinc patere exiſtimo, fundamentum diſciplinæ ouium eſſe vitam Paſtoris, ad regulam non errantem expreſſam. Quamobrem nihil magis ad reuocandam ſanctam diſciplinam facere arbitror, quàm ſi miniſtri Euangelij seriò cogitent de ſeipſis primum regendis pia & ſancta diſciplina, vt doctrina & vita pulchrè conſentiant. Hoc vbi fecerint ſeriò, ſperandum eſt, vt aliquando rectius agatur in Eccleſia, & minus oriatur ſcandalorum, quibus ſupra modum rudis offenditur populus.

Vtinam omnes Paſtores magnitudinem ſui muneris cogitarent: vtinam non carnalibus tantum oculis regnum Chriſti intuerentur. Quando externi hoſtes irrumpunt in alienum regnum, atq; ferro & igni omnia vaſtant, nemo non dolet: nemo non, animo generoſo præditus, arma capit, vt ſe hoſtibus patriæ opponat, eoſq; à patrio ſolo arceat: idq; ideo

vt in tuto ſint corpora, & facultatũ-
læ qualeſcunq; ſaluæ maneant. Hæc
animi fortitudo meritò prædicatur:
hic amor paterni ſoli laude inprimis
eſt dignus. Contrà autem, qui in tali
neceſsitate fugiunt diſcrimina, &
occultant ſe, vt ſuæ tranquillitati cõ-
ſulant, meritò accuſantur vt ignaui,
vt timidi, vt in patriam ingrati, vt
patriæ deſertores, vt aræ & foci pro-
ditores. At quando ſpirituales ho-
ſtes, multò truculentiores carnali-
bus iſtis, regnum Chriſti inuadunt,
quid fit? plæriq; Paſtores, proh do-
lor, dormiunt: parũ memores quòd
excubias eos agere oporteret, & in
prima acie ſtare aduerſus hoſtium
inſultus. Sed, vt dixi, hæc minus cu-
rantur, quià corporalibus oculis
minus cernuntur, & ab Epicuræis
prorſus vt fabuloſa contemnuntur.
Verum hîc ſpeculatores ciuitatis
Dei, hoc eſt, Eccleſiæ Paſtores de-
cet, vt oculos ſpirituales aperiant,
vt cla-

vt cladem Chriſtianæ reipublicæ ſeriò animaduertant, quæ ſanè clades maior eſt quàm vt vllis verbis explicari, grauior quàm vt vllis querelis ſatis deplorari poſsit. Muri ciuitatum, Dei beneficio & ſapientũ gubernatorum conſilio, ſtant integri & illæſi: ſed morum munimenta & pietatis ornamenta magna ex parte cecidêre. Tecta ab ignibus ſunt libera: ſed corda funeſtioribus cupiditatibus ardent. Facultates tutò poſsidentur externæ: ſed animi veræ diuitiæ diripiuntur. Prædia ſalua manent: ſed præſidia cœleſtis Ieruſalem inuaduntur. Robora corporum augentur: ſed pectora minuuntur. Matronæ & virgines vim militum non patiuntur: ſed animi turpiſsimis voluptatũ blanditijs ſuccumbunt. Non abducuntur nobiles, non ciues, non ruſtici, in triſtiſsimam Turcici tyranni ſeruitutẽ: ſed, quod eſt multò crudelius, tot dominorum

tyran-

tyrannide premuntur, quot vitijs laborant. Verè enim dicit Augustinus: Malus etiamsi regnet, seruus est: non quidem vnius hominis, sed, quod est multò grauius, tot dominorum quot vitiorum. Hæc mala omnem barbaricam vastationem facilè superant: Imò ideo atrociora sunt multò, quia non corporum, sed animorum: non fortunarum, sed salutis sunt exitia. Quibus, quæso, iustè imputabuntur hæc mala? Etsi autem hæc non solis Pastoribus rectè imputantur: magna ex parte tamen non pauci illorũ in culpa sunt. Nam si illi exaltarent (iuxta Prophetæ consilium, imò iuxta Dei mandatum) vt tubam, vocem suam contra scelera grassantia, & obijcerent se spiritualibus istis hostibus, induti spiritualibus armis: minus vastationis morum esset in mundo, minus scelerum & minus petulantię & contumaciæ aduersus Deum. Multi

forte

fortè se excusari putant, quòd sæpe aduersus scelera in publicis concionibus declamitent: quod sanè perinde est ac si quis se strenuum militem gloriaretur, qui tamen in aciem contra hostem prodire recusaret. Nam cum in genere tantum accusantur scelera, quilibet vel nocentissimus os tergit, ac si ad se nihil pertineret quod dicitur. At qui in faciem probrum objjcit, vt tyrannidem, libidinem, iniusticiam, violentiam, ebrietatem, obtrectationem, veneficia, diabolicas artes, acceptionem personæ in iudicio, & alia huiusmodi: is verè cum hostibus conserit manus, regnum Satanæ fortiter inuadit, atq; à castris regni Christi hostes pellit. Sic fecit Helias, sic Nathan, sic Ieremias, sic Petrus, sic Paulus, sic Ambrosius, sic omnes Prophetæ, Apostoli, adeoq; omnes veri Pastores, hoc est, qui pluris fecerunt ouium sibi commissarum sa-

lutem,

lutem, quàm aut fauorem pulueris & cineris, aut fortunas, aut deniq; propriam vitam. Quicunq; hîc pericula fugit, ac castra Christi relinquit abiectis armis, meritò vt ignauus, vt timidus, vt in Deum Patrem ingratus, vt Ecclesiæ Christi desertor, vt religionis omnis & pietatis proditor pessimus habendus est: cuius portio in resurrectione erit cum Iuda proditore, qui curam marsupij maiorem quàm legationis sibi commissæ habuit.

Cum autem huiusmodi sermones, frater charissime, inter nos conferremus, cœpisti à me petere, vt ex verbo Dei ὑποθήκας quasdam colligerem, quæ continerent solidam; quantum quidem id per me fieri posset, disciplinam, qua pius Pastor regi, & cum fructu suo vberrimo, & cum auditorum suorum commodo, posset. Hoc etsi arduũ & difficile mihi fore animaduerti, ideoq; id one-

ris in tuos potius humeros impoſuiſſem: tamen quia te excuſaſti nimis impeditum grauiſsimis viſitationibus Eccleſiarum, quæ tuæ fidei cõmiſſæ ſunt, tibi idem à me ſæpius efflagitanti meam operam condixi, & promiſi me conaturum, vt aliquo modo tuæ petitioni reſponderem.

En igitur Paſtorem meum in publicum emitto, eumque fortunæ ſubijcio, vt ferat quicquid & bonis & malis viſum fuerit. Quod ſi autem aliquem fructum ex hoc noſtro Paſtore, pij perceperint paſtores, tibi acceptum ferant, qui & autor huius ſcriptionis fuiſti & ſuaſor. De Momis, quibus nihil placet niſi quod ipſi fecerint, nihil ſum ſolicitus. Rumpantur ſanè ilia Codris.

Quod reliquũ eſt oro æternũ Deũ Patrẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt det ſuę Eccleſię pios & fideles Paſtores, & nos vnà cõiungat vt vnũ ſim' in ipſo, eũ celebrantes, corde, lingua,

& tota

& tota vita, quò tandem beata immortalitate donati, fruamur conſpectu ἀρχιποιμένος, & mediatoris noſtri IESV Chriſti in omni æternitate,

AMEN.

HAFNIÆ, Anno Domini 1562. menſis Martij die duodecimo.

INVOCATIO.

TE principem paſtorem, Domine Ieſu Chriſte, inuoco, qui ſolus animam tuam pro ouibus tuis dediſti, vt eas è faucibus lupi, qui eſt Diabolus, eriperes: ſolus oues tuas in ouile tuum humeris tuis portaſti: ſolus ſanguine tuo precioſo lauiſti: Spiritu tuo ſancto ſanas, & pabulo æternæ vitæ paſcis. Tibi ſupplico, vt mihi indigniſsimo ſeruo tuo adeſſe tua gratia velis, & ea ſcribenti ſuggerere ex fontibus verbi tui digneris, quæ ad piam faciant inſtructionem eorum, quibus oues tuas paſcendas commendaſti: quibuſq; nomen, quod tibi ſoli proprium eſt, cõmunicaſti, nempe vt dicantur ouium tuarum paſtores, tuam ſolius vocem ſonantes, quam ſolam vt oues tuæ agnoſcunt: ita te ſolum norunt, & ſequuntur paſtorem. Nam in te vno

omnes ſinceri paſtores vnum ſunt: quia vna eſt vox omnium, qua tu aggregas oues tibi, quaq; paſcis in amænisſimis tuis pratis aggregatas, ac fontibus ſalutis liberalisſimè potas ac reficis.

Vt igitur miniſtris tuis, quos paſtorum nomine dignaris, optimum viuendi agendiq; modum præſcribã, tu efficito: & ſimul da gratiam, ut ipſe cũ illis iuxta diſciplinæ præſcribendæ normam, vitam totam peragam: donec curriculo vitæ præſentis expleto, tibi, qui Epiſcopus animarum noſtrarum es, tradam ſpiritum quem dediſti. Tibi paſtori animarum noſtrarum, ac ſoli Deo cum patre & ſpiritu ſancto, ſit benedictio, & gloria, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & robur in ſecula ſeculorum,

AMEN.

PA-

PASTOR, SIVE PASTOris optimus viuendi agendiq; modus.

OPtimum pastoris, hoc est, eius qui pascendo gregi Christi legitimè præfectus est, viuendi agendiq; modum & disciplinam, duobus contineri capitibus arbitror: quorum vnum ad personam, alterum ad officium pastoris pertinet.

In persona quidem pastoris spectentur tria. Priuata & solitaria vita, quæ soli Deo patet. Domus propriæ, & familiæ administratio. Et externa, quæ in oculos hominum incurrit, vita & conuersatio.

In officio vero, legitima pascendi ratio, cum suis partibus consideretur.

Erunt itaq; quatuor nostræ institutionis partes.

PRIMA, vita pastoris priuata & solitaria.

SECVNDA, domus pastoritiæ, ac familiæ administratio.

TERTIA, conuersatio pastoris politica & externa.

QVARTA, officium pastorale, seu legitima pascendarum ouium Christi ratio.

De hisce quatuor partibus, ad personam & officium pastoris dominici gregis spectantibus, eo, quo à nobis propositæ sunt, ordine dicturus, perspicuas de singulis regulas tradam: quas si secutus fuerit pastor, quem instruendum suscipimus, non solum in hac vita fructus vberrimos percipiet: verum etiam in futura, coronã immarcessibilem, quam princeps pastor promisit, reportabit.

DE PRIMA PARTE, QVÆ est Vita pastoris priuata & solitaria.

PAſtor ouium Chriſti, omnium primũ feriò cogitet, ſe nuſquam ita occultari poſſe vllis latebris, ſiue ſolus ſit, ſiue cum alijs, quin perpetuò pateat, & conſpectui Chriſti paſtoris (pro quo legatione fungitur, cuiuſq; vices agit) & oculis Satanæ hoſtis Chriſti, & aduerſarij humani generis. Quorum ille quidem puritatem hominis amat, atq; impuritatem abominatur: Hic verò contrà, vt impuritate hominis ſummè oblectatur: ita puritate eiuſdem grauiſsimè offenditur. Quemadmodum enim Chriſtus ipſa lux eſt, ideoq; luce delectatur: Sic Satan tenebrarum princeps, tenebras amat, ijſq; afficitur.

Proinde tu quiſquis es Chriſti paſtor, eiq; dediſti nomen, caue ne cum ipſius aduerſario, cui in baptiſmo primum, deinde officij ratione renunciaſti, colludas: exiſtimans cælari

lari posse, quod intra parietes tuos agitur. Imo hoc potius sit tuum perpetuum studium, vt quæ grata sunt ei, cui iurasti & cuius vice fungeris, facias. Iam autem nihil quicquam gratius est illi, quàm puritas mentis & corporis: & contrà nihil ipsum magis offendit, quàm animi sordes. Atq; ea de causa Paulus commendat suo pastori Timotheo puritatem, cum inquit: Te ipsum purum exhibe, 1. Timoth. 5.

Etsi autem hæc puritas pastori & ouibus communis esse debet, vt quæ prouenit ex virtute sanguinis summi pastoris, quo abluti sunt vtrique, modò verè in Christum credant: Tamen pastori vel ideo studiosius est sectanda, quia alijs suo ministerio puritatem commendare debet. Manum enim illam mundam esse oportet, quæ alienas diluere vult sordes, ne tactu suo quæ mundari deberent,

fœdius inquinet. Meritò ergo Apostolus pastorem Ephesiorum instruens, ait: Attende tibi ipsi. Quo mandato ostendit singularem in pastore requiri diligentiam, vt se purum & immaculatum seruet.

Quæ hactenus de puritate pastoris diximus generatim, placet particulatim explicare, vt clarè pateat in quibus sita sit ista, quam in pastore nostro requirimus, puritas.

Cum itaq; puritatem requirit Apostolus in pastore suo, vult absq; omni dubio, vt & animus sit purus, & corpus castum, adeoq; vt totus homo vt noua creatura se Deo subijciat in vera sanctitate.

Quantum autem ad animum attinet, in eo spectentur hæ partes: MENS, COGITATIO, AFFECTVS, VOLVNTAS, STVDIVM. Ita enim hæ partes natura deuinctæ sunt, vt ab vna in aliam puritas vel impuritas ꝑmanet & deri-

deriuetur. Vt enim mente contaminata, contaminantur cogitatio, affectus, voluntas, ſtudium: ita eadem purgata, & reliqua purgari incipiunt.

Quo autem commodius diſciplina his partibus adhiberi poſsit, ſpectandum eſt, & quid has partes inquinare, & contrà quid eaſdem purgare poſsit. De principe igitur parte, quæ mens eſt, primum dicamus.

MENS, inquit Bernhardus, bona, precioſa poſſeſsio. Sed Paulus infidelium mentem & vanam & inquinatam pronunciat. Tito enim ſcribens ait: Quorum (infidelium) mens & conſcientia inquinatæ ſunt. Ad Epheſios longius progreditur, cum ita ait: Gentes ambulant in vanitate mentis ſuæ, excæcatæ in intelligentia, alienatæ à vita Dei, propter ignorantiam, quæ in ipſis eſt, propter duritiam cordis eorum. Hic Paulus

apertè omnium hominum, qui non ſunt conuerſi ad Deum, mentem vanam eſſe affirmat. Quæ cum fons ſit, vnde cætera manant, facilè iudicare eſt, ex impuro fonte impuros manare riuulos.

Complectitur autem mentis vox tria.

PRIMVM, intelligentiam contemplantem, in qua collocatur συντήρησις, ea ſcilicet quæ προτάσεις, hoc eſt, propoſitiones ſuppeditat.

DEINDE, intelligentiam practicam, in qua collocatur conſcientia, quæ aſſumptiones promit.

TERTIÒ, τὸ κριτήριον, quod ex propoſitionibus, & aſſumptionibus concluſiones extruit.

Verum cum nunc, teſte Apoſtolo, mens ſit vana & inquinata, quales, quæſo, concluſiones erunt? nonne vanæ? nonne inquinatæ? Certè fieri non poteſt, vt ex impuro fonte lim-

limpida & pura hauriatur aqua.

Quare paſtor hic videat, & quæ ſit mentis illa inquinatio hæreditaria, & vnde puritas petenda, qua mens purgari poſsit, quo ex fonte purgato, puræ depromantur aquæ.

Sanctus Maximus libro tertio de charitate capitulo 34. quibus rebus mens hominis contaminetur, exponit his verbis: Mentis impuritas eſt in his quatuor ſita. PRIMVM, ſi in ea ſit falſa & erronea de vlla re perſuaſio. DEINDE, ſi ignoret id quod ſciri oportuit. TVM, ſi cogitationibus affectibus obnoxijs langueat. POSTREMO, ſi peccato aſſentiatur.

Etſi autem hic autor generalius accipit mentis vocabulum, quàm nos facimus: tamen pulchrè quæ ſint inquinamenta eius oſtendit, nempè ignorantia recti, & perſuaſio falſi: quæ vicia cum in omnibus homini-

bus

bus sint, qui non sunt edocti verbo Dei, Paulus hortatur conuersos, ne conforment se huic mundo: sed transfigurentur in nouitatem mentis suæ, & probent quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta.

Hic Paulus nouam mentem requirit, & cur id faciat ostendit, videlicet quòd nemo posit sine nouitate, id est, purgatione mentis probare quæ sit voluntas Dei bona, & placida, & perfecta. Huc proinde pius pastor contendat, vt impura sua mente valere iussa, transfiguretur in nouitatem mentis.

Sed vnde fit hæc transfiguratio? seu quomodo ex impura mente pura fieri poterit?

Verbum Dei purissimus ille fons est, qui recte applicatus, sordes animi abstergit: hic mentem contemplantem illustrat: hic intelligentiam practicam reformat: hic τὸ κριτήριον guber-

gubernat. Lex domini (inquit Dauid) immaculata, conuertens animam: Teſtimoniũ domini eſt verax, ſapientiam præſtans paruulis: Mandata domini ſunt recta, lętificant cor: Præceptum domini purum, illuminat oculos. Et Pſal. 119. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen pedibus meis. Lectio proinde & meditatio doctrinæ cœleſtis dum fide recipitur, purgat mentem, vt & rectè intelligere, & quæ rectè intelligimus accommodare ad vſum incipiamus.

Verum quia noſtra lectio, & noſtrum ſtudium, niſi princeps ille paſtor ſuo ſpiritu nobis legentibus aſpiret, fruſtra ſuſcipitur: ſequi debet pius paſtor Dauidis exemplum, qui oratione impetrauit, quod operatione obtinere non potuit. Ita enim Pſal. 25. ait: Vias tuas domine oſtende mihi, & ſemitas tuas doce me, deduc me in veritate tua, & doce me

quoniam

quoniam tu es Deus ſalutis meæ, te expecto tota die.

Vt ergo mens paſtoris ſit pura, tribus opus eſt: Pœnitentia, lectione, & oratione. Pœnitentia facit ne imputentur ſordes reliquæ. Lectio mentis nubeculas diſpellit. Oratio impetrat digitum Dei, quo mens ad diſcendum formetur.

Hoc cum animaduerteret vetuſtas, pio conſilio ordinauit in eccleſia lectiones Prophetarum, & Pſalmorum, & potiſsimum ea elegit, quę & optimè docerent, & maximè homines ad precandum excitarent. Verum cum cœpit paulatim legendi & orandi ſtudium refrigeſcere, acceſsit lex pontificia de neceſsitate & opinione cultus, & coacti ſunt ſacrificuli in Papatu certum numerum Pſalmorum quotidiè recitare, manè, meridie & veſperi. Qui huic pontificio decreto ſatisfecerunt, putarunt ſe

isto opere aliquid à Deo mereri. Cōtrà qui hoc neglexerunt, existimarunt se mortaliter peccare. Atq; hoc potissimum factum est, postquam humanis traditionibus obstructa est doctrinæ puritas.

Etsi autem rectè taxata est à pijs doctoribus ista conducticia Psalmorum decantatio, quæ partim ab impijs, partim à non intelligentibus fiebat: tamen vtile esset reuocare consuetudinem & disciplinam veteris Ecclesiæ. Habet enim multo maiorem fructum quàm vulgus cogitat. Nam non solum homini canendi consuetudine scriptura fit familiarior, & vsu ad intelligendum facilior, modò adsit pius animus: verumetiam, fides, inuocatio, spes, dilectio & aliæ virtutes excitantur & confirmantur, ac ita mentes eorum, qui se ita absq; superstitione exercent, redduntur purgatiores.

Basilius Magnus in suis Ecclesijs ordinauit, vt Psalmi canerentur ita, vt sibi inuicem responderent canentes alternis versibus, idq; non cultus causa, sed disciplinæ gratia. Putauit enim sanctus vir isto pacto facilius & Psalmos disci posse, & tædium recitantium vicissitudine leuari. Verum quia ista psallendi consuetudo vbique seruari non potest, nolumus nostro pastori istam canendi legem imponere, consilium tamen dabimus quod vtile fore speramus.

Nostrum itaque consilium hoc esto. Librum psalmorum quam familiarissimè omnibus pijs pastoribus notum esse cupio. Hunc Basilius ille magnus vocat κοινὸν ταμιεῖον ἀγαθῶν διδαγμάτων, hoc est, commune promptuarium bonorum documentorum. Nam antiqua (vt inquit) animarum vulnera

sanat:

ſanat: recentia citò corrigit: quod languidum eſt & morbidum reficit: quod integrum eſt conſeruat: & affectus, qui variè animabus in vita hominũ moleſti ſunt, quantum fieri poteſt, tollit &c. Hæc cum ſit Pſalmorũ incomparabilis vtilitas, velim in eorum lectione præcipuè occupatum eſſe pium paſtorem, idq; hoc modo.

Quindecim Pſalmi, qui graduum vocantur, ſint familiariſsimè noti, ac ita legantur à paſtore, vt ſingulis ſeptimanis ſemel finiantur.

Pſal. 25. cuius initium eſt: Ad te domine animam meam leuaui: & 51. Miſerere mei Deus: alternis vicibus ſubijciantur precationi matutinæ.

Facto prandio quotidie recitetur Pſalmus 147. qui incipit: Laudate dominum, quoniam bonum eſt pſallere Deo noſtro.

A cœna legatur Pſal. 23. Dominus paſtor meus.

Præ-

Precationi veſpertinæ Pſal. 130. de profundis, ſubijciatur.

Diebus feſtis Pſalmus 119. beati immaculati, ſeruiat.

Reſtant iam Pſalmi 129. quos ordine velim recitari, ita vt ſemel in menſe abſoluantur.

Porrò etſi multæ & doctæ extant Pſalmorum verſiones: tamen meo paſtori commendo verſionem Georgij Maioris, quia hæc & plana eſt, & ſcholia habet in marginibus addita, quæ vice iuſtorum commentariorum eſſe poſſunt. Hoc noſtrum conſilium eſto de lectione Pſalmorum, ſequatur qui volet.

Prætereà pium paſtorem aſsidua manu verſare oportet Epiſtolas Pauli, ad Romanos, Galatas, Epheſios, Timotheum, & Titum. Item Euangelium Iohannis, cum eiuſdem Epiſtola prima. Hæc noui Teſtamenti ſcripta optarem ordine legi à pio pa-

 ſtore,

ſtore, ita vt ad minimum vnum caput legeretur quotidiè, donec ad finem ventum eſſet, vnde ad principium redeundum: non tamen hoc volo, vt cætera ſcripta noui Teſtamenti non legantur, ſed cupio hæc quàm maximè familiaria eſſe.

In veteri Teſtamento præ alijs legi cupio geneſin, prouerbia Salomonis, Iſaiam Prophetam & Danielem, idq; eo modo vt de præcipuis noui Teſtamenti libris dictum eſt. Reliqui libri veteris & noui Teſtamenti per ocium legantur, ita vt ſemel finiantur intra anni aut biennij ſpacium.

Hæc legendi diſciplina non ſolum mentem purgatiorem reddit, verumetiam alios vberrimos fructus adferet ijs, qui hoc meum conſilium non contempſerint.

Hactenus de lectione ſacrorum librorum dictum eſt: Iam de commen-

mentarijs ſcriprorum Eccleſiaſtico-rum aliquid adijciendum videtur.

Etſi autem paſtorem ante ſuſceptum tam auguſtum officium inſtructum eſſe velim in doctrinæ corpore: tamen iudico paſtori ſemper eſſe vtile, vt integrum doctrinæ corpus ſubinde ordine euoluat. Nam illud ſatis diſci nunquam poteſt. Diligenter enim (vt recte monet Cicero) cauendum eſt, ne incognita pro cognitis habeamus, ijſq; temerè aſſentiamus, ſed adhibeamus ad conſiderandas res, & tempus & diligentiam. Si hoc Cicero in rebus humanis, quæ rationi ſubiectæ ſunt, neceſſarium iudicauit, profectò hoc multo magis requiritur in doctrina eccleſię, cuius fides rationis fines, humanæ naturæ vſum, experientiæ terminos, vt teſtatur Bernhardus, trāſgreditur.

Proponat itaq; ſibi paſtor integrum doctrinę corpus, illudq; ſępius

euoluat: hac adhibita amuſsi, vt nihil recipiat, quod non quadrat ad Canonicam ſcripturam: nihil abſurdum iudicet, quod claro Dei verbo traditum eſt: tribuat Deo cum Abrahamo laudem veritatis, etiamſi tota rerum natura id quod legit in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, improbare videatur.

Verum etiamſi multa multorum ſcripta extant, quæ integrum doctrinæ corpus continent: tamen meo paſtori imprimis commendatum volo Corpus doctrinæ, à ſanctiſsimo viro, Philippo Melanthone ſcriptum. In eo enim nihil eſt obſcuri, nihil ambigui, nihil falſi: ſed omnia clara & certa, extructa ex ipſis ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis. Huc adijciat paſtor alios commentarios ab eodem viro ſcriptos, quos legat ſtudioſè. Nam in illis plus ſolidæ pietatis & eruditionis inueniet,

quam

quàm fortè in multorum veterum, Latinorum & Græcorum ſcriptis. His ergo ſi contentus fuerit ſimplex paſtor, qualem ego inſtruo, plus proficiet, quàm ſi plurimorum ſcriptorum veterum & recentium lectione ſe fatigaret.

Nihil tamen hic detractum volo, aliorum doctiſsimorum virorum ſcriptis, quæ & magnifacio, & legenda iudico, ſed ab ijs potiſsimum, quorum & iudicium magis confirmatum eſt, & quibus tempus ob Eccleſiarum curam ſuppetit. Ego enim nunc ſimplicioribus & occupatioribus do conſilium, quod iudico ijs maximè profuturum. Nam ea quæ aliquis ſæpius & familiarius agit, fiunt veluti domeſtica, & difficilius veniunt in obliuionem, iuxta illud Senecæ: dediſcit animus ſerò, quod didicit diu.

Hæc ſint dicta de purgatione

mentis, quæ fons est aliorum motuū & actionum. Quæ (vt rem vniuersam in summam contraham) naturæ prauitate inquinata, & vana effecta, renouanda est iuxta Pauli consilium, & abluenda sanguine Christi, atq; ita perpetua pœnitentia, assidua lectione, & ardenti precatione instauranda: vt quotidiè magis magisq; purgetur, donec in hac vita sumus. Quamdiu enim hoc mortale corpus circumferimus, nunquam ita purgabitur mens nostra, quin aliquid semper purgandum restet. Quare rogandus est purgator noster Christus, ne maculas præsentes nobis imputet, sed vt quotidiè suo Spiritu, & verbo magis nos purget.

Cogitationvm principia tria facit Damascenus, cum ita ait: Illud sane præ omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia. Sunt enim aliæ cogitati-

tationes à Deo, aliæ à Diabolo, aliæ ex nobis ipsis.

A Deo quidem sunt cogitationes salutares, quibus homines excitat Deus, ad ea, quæ pia & salutaria sunt, agenda, iuxta mandata expressa.

A Diabolo sunt perniciosæ cogitationes, quæ sunt via ad interitũ. Cogitatio Iudæ de prodendo Domino, fuit à Diabolo. Nam ita clarè scribitur: & cœna facta cũ iam Diabolus misisset in cor Iudæ Simonis Iscarioth, vt traderet Dominum. Et iterum: post buccellam introiuit in illum Satanas. Hoc & Petrus testatur loquens Ananiæ: Quare (inquit) tentauit Satanas cor tuum, vt mentireris Spiritui sancto.

Ex nobis autem oriuntur cogitationes, cum ea quæ gerimus, aut gessimus, aut audiuim⁹, recordamur.

Primum ergo genus cogitationũ, vtile & salutare est, mediũ & vltimum

mum noxium. Nam ſicut fumus apes, ſic prauæ cogitationes, ſi illis locus datur, fugant ſpiritus ſancti gratiam. Neq; enim leue exiſtimandum eſt, pernitioſis cogitationibus locum dare. Videntur quidem leuiora peccata, ſed ſi non vitantur, certum interitum adferunt. Nam ſemper maiora peccata ſuperueniunt nobis, & vim inferunt animabus noſtris, cum quæ minora videntur, non vitantur. Sæpè homicidium commiſit, qui iræ ceſsit: Sæpe adulterium perpetrauit, qui impuræ cogitationi locum fecit. Vt ergo qui minima contemnunt corporum vulnera, ſæpe mortem incurrunt: Ita qui animorum exiguas plagas deſpiciunt, in maiora labuntur crimina. Principijs ergo obſtandum eſt.

Porro vt præſentius remedium Paſtori noſtro contra inſultus malarum cogitationum dare valeamus,

causas huiusmodi cogitationum, & modos altius examinemus.

Bernhardus tres facit formas cogitationum, quæ ex nobis sunt.

Quædam, inquit, sunt omnino ociosæ, videlicet, quæ ad rem non pertinent. Has tam facile abijcere, quàm recipere potest animus. Atq; hoc genus cogitationum ociosarum, luto confert, sed simplici, hoc est, nec inhærenti, nec fœtenti, modò morā non fecerit.

Aliæ, inquit, sunt violentæ, magis & fortius adhærentes: vt quæ ad necessitatem naturæ pertinent. Hoc genus confert Bernhardus luto non simplici, sed limoso & viscoso, non tamen fœtenti, si modum naturæ non excesserit.

Quædam, inquit, cogitationes sunt immundæ ac fœtidæ. Hoc tertium genus confert luto adhærenti immundissimo ac fœtidissimo, quod

genus nulla ratione admittendum esse monet. Nam animam coinquinat, & ad interitum ducit.

Harum perniciosarum cogitationum, quarum peccatum hęreditarium fons est, causas (quo remedium arte adhibeatur) particulares enumerabo varias. Aliâs enim Diabolus huiusmodi cogitationes suggerit (vt paulò ante attigimus.) Aliâs oriuntur à sensu: Aliâs à memoria: Aliâs à complexione ortum habent. Hæ quatuor causæ sunt perniciosarum cogitationum.

Verum quia vicia aliter curari non possunt, nisi radices & causæ eorum extirpentur, de singulis generibus dicam.

Diabolus hostis humani generis, qui præcipuè aduersatur pastoribus gregis dominici, aliâs doctrinæ, aliâs moribus insidiatur, ac suggerit cogitationes perniciosas, nunc

in doctrina, nunc in moribus.

Quando itaq; doctrinæ insidiatur, & obijcit cogitationes pugnantes cum fundamento, triplex est modus superandi huiusmodi cogitationes.

PRIMVM opponatur verbum, potentia & veritas Dei. Quicquid enim suboritur in cogitationibus nostris contra articulos fidei, verbo Dei obruendum est, & superandum.

DEINDE opponatur Catholicę Ecclesiæ consensus, hoc est, sanctorũ hominum suffragia, & exempla.

ADHæC in toto conflictu aduersus huiusmodi cogitationes, opponatur ardens & seria inuocatio.

Sæpe turbat animos piorum, cogitatio de resurrectione mortuorum: sed hanc premet & superabit clarum Dei verbũ, quod certum decretũ Dei de excitandis mortuis proponit,

ponit, cui nihil impoſsibile eſt. Poteſt enim quicquid vult: vult autē quicquid certò decreuit ſe facturum. Hoc verbum fortius premet iſtam cogitationem, vbi acceſſerit conſenſus omnium piorum, qui inde vſq; à mundi exordio, præcipuam ſuam conſolationem collocarunt in fide reſurrectionis. Huic conſenſui ancillatur inuocatio, ne Satanas vlla ſophiſtica nos à fide reſurrectionis abſtrahat. His igitur armis vtatur paſtor, aduerſus cogitationes quæ Satanam immediatè autorem habent.

Cogitationes ortæ à ſenſu, ſunt quæ ab obiectis, quæ in ſenſus incurrunt, animis imprimuntur: ſeu quæ generantur quoties res nobis offeruntur, quibus animi noſtri ad cogitandum excitantur: vt cum Dauid vidit nudam fœminam, lauantem ſe, commouetur animus, &

quo-

quomodo eius amore potiatur, cogitat.

Huc illud Augustini pertinet, qui in quodam loco dicit, mortem per quinq; sensus, tanquam per fenestras, ad animam nostram ingredi. Quod quàm verum sit, docet experientia (proh dolor) in multis.

De his ergo quinq; fenestris ordine dicam, & simul ostendam ex scripturis, quomodo pius pastor eas occludere debeat, & adhibere solertem custodiam, ne hostis per ipsas ingrediatur.

Prima fenestra est Visus. Hic prę cæteris singularem habet vim. Vnde Christus apud Matthæum: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Syracides: Nequius oculo quid creatum? memento quoniam malus est oculus nequam. Tritum quoq; est prouerbiũ, animum habitare in oculis. Huc illud

lud Augustini. Impudicus oculus, animi impudici est prænuncius. Heua vidit pomum esse pulchrum aspectu, mox cogitat de eo fruendo, & per oculos concupiscentia in animum prorepsit. Dauid visis nudis Bersabeæ pedibus, mox de ea comprimenda cogitat. Samson visu ad amandam alienigenam est illectus. Augustinus exẽplo Terentiani Chereæ vsus est, qui incitatus pictura stupri Iouis, virgini vicium intulit.

Quomodo, quæso, hæc fenestra occludenda? Occludetur ista fenestra, ne mors per eam ingrediatur, varijs modis.

PRIMVM, cogitatione prohibitionis. Qui enim verè de pietate cogitat, diuinis prohibitionibus tangitur im primis.

Prouerb. 23. Ne intuearis vinum quando flauescit, & cum splenduerit in vitreo calice color eius.

Sy-

Syrach 9. auerte oculos tuos à fœmina compta.

Et Psal. 118. auerte oculos tuos, ne videant vanitatem.

Ambrosius: cum videris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per fenestram: claude ergo hanc fenestram.

DEINDE, claudetur hæc fenestra exemplis sanctorum. Pepigi, inquit Iob, fœdus cum oculis meis, ne alienam mulierem concupiscerent. Moses, Ioseph, Daniel, & multi alij, hanc fenestram amore castitatis clauserunt. Vt igitur pastor meus habeat ipse castam coniugem cupio, ne alienarum visu periclitetur.

ADHÆC, cogitatione periculi obstruetur hæc fenestra. Qui enim quid mali mala concupiscentia gignat attendit, maiori cura aduigilabit, ne incautus capiatur.

Postremò, omnium maximè hìc requiritur, vt fugiamus occasiones: & si quando grauius pulsauerint obiecta mentem & cogitationem, confugiendum est ad Deum seria precatione, is non sinet nos tentari supra vires nostras.

Secvnda fenestra, est Auditus. Per hunc enim blanditiæ, adulationes, prophanæ & turpes cantilenæ ingressæ, cogitationes excitant, & venena in cor transmittunt. Hinc Propheta: Tibia & tympanum in conuiuijs vestris, & opus Domini non respicitis.

Ambrosius: Intrat etiam mors per fenestras aurium, si acquiescas loquenti. Occludenda est ergo & hęc fenestra pastori, adeoq; omnibus pijs ne inde in exitium ruant.

Salomon, Prouerb. 1. ait: Fili si inuitauerint te peccatores, ne audias.

Syracides: Sepi aures tuas ſpinis, ne audias linguam nequam.

Tertia feneſtra, eſt Odoratus.

Qvarta, Guſtus.

Qvinta, Tactus.

Ab his minus periculi eſt paſtori meo, niſi fortè à guſtu, de quo dicam, vbi agetur de eius externa cōuerſatione & ciuili.

Cogitationes ortæ à memoria, ſunt quando ea reuocamus, quæ aliquando vel geſsimus ipſi, vel audiuimus, vel vidimus. Harum rerum memoria, primum nudam cogitationem ad mentem pertrahit: quæ poſtquam aliquandiu moram in animo fecerit, excitatur affectus: huic ſi indulſeris pauliſper, voluntatem ſecum rapit, vt iam fruſtrà voluntatem imperantem retrahere coneris. Quare vbi talis cogitatio ex memoria rerum naſcitur, mox ad aliud aciem mentis cōuerte, ne figat pedem.

Cogitationes ortæ à complexione hominis, ſunt variæ. Alijs enim cogitationibus, obnoxius eſt Melancholicus, alijs Phlegmaticus, alijs Cholericus, alijs Sanguineus. Hic vt paſtor ſenſerit ſuum morbũ, occurrat maturè, ne malum nimium ſerpat. Qui ſcit ſe Cholericum eſſe, ideoq; magis iracundum, refrenet naturam, cuius morbum nouit, & ſic de alijs.

Dixi de cogitationibus malis, & oſtendi aduerſus eas remedia, & ſumma huc redit, vt illis occurramus legendo, canendo, orando, laborando, ocium omne fugiendo. Verum cum non habeamus niſi malas cogitationes. Nam, vt Paulus inquit, 2. Cor. 3. non ſumus idonei ad cogitandum quicquam tanquam à nobis: debet paſtor totis viribus, puluerem malarum cogitationum, præcipuè oratione, excutere, & Deum ſeriò orare,

vt ipſe nobis pias & ſalutares cogitationes, ſuggerat. Is enim ſolus creat cor mundum.

Iam ad Affectus veniamus, de quorum proximis cauſis hactenus eſt dictum. Quæ quia de natura humana non poſſunt ita euelli, quin quædam veſtigia relinquant: fit vt ſæpè ſuboriantur etiam in ſanctis praui affectus, atq; omnino accidit ſicuti quidam ex ſanctis patribus ait: Quemadmodum paſſerculus, pede alligatus, volare incipiens, in terram funiculo detrahitur: ſic quoq; mens hominis nondum affectibus liberata, & ad rerum cœleſtium meditationem volare contendens, ab affectibus ducitur, & in terrā detrahitur.

Affectuum ſuborientium diſciplinam tradituri, initium ſumamus à diuiſione affectuum. Sunt itaq; affectuum quidam corporales, qui ab ipſo corpore ſuas habent occa-

ſiones: quidam animales, qui è rebus externis proueniunt. Primum de priori dicamus genere.

Corporalium affectuum mater eſt φιλαυτία, quam definiunt eſſe immoderatum & cœcum corporis amorem, & verè eam affirmant omnium malorum matrem, cuius primę quidem proles ſunt: crapula, auaritia, & vana gloria: quæ occaſiones ferè ex neceſsitatibus corporis ſumunt. Ex his deindè naſcitur omnium malorum ac viciorum catalogus. φιλαυτία enim, primùm corporis curandi, & gubernandi prætextu, facit, vt homo ſenſim in voluptatis, & intemperantiæ foueam prolabatur. Hanc peſtem (φιλαυτίαμ dico) oportet paſtorem imprimis quantum fieri poteſt, contundere, ne propter nimium corporis amorem cōijciatur anima in gehennam. Caſtigo, inquit Paulus, corpus meū

& in ſeruitutem redigo, ne quo modo cum alijs prædicauerim, ipſe ſim reprobus.

Vides mi paſtor, quantum periculi cum Philautia coniunctum ſit, Quare grauiter contra illam depugnandum eſt, ſobrietate, animo præſenti contento, & vera humilitate.

PRIMA huius filia, quæ eſt γαστριμαργία, guloſitas ſeu crapula, corpori quidem grata eſt, ſed grauat corda. Vnde Chriſtus: Cauete ne grauentur corda veſtra crapula, & ebrietate. Et Sapiens: Vinum & ebrietas auferunt cor.

SECVNDA filia Auaritia eſt, non minus pernicioſa ſuis amatoribus, quàm prima illa. Hanc Paulus vocat idololatriam, quia facit vt homo loco Dei ſuis diuitijs confidat. Quare pij paſtoris eſt cauere, ne huius deterrimæ peſtis veneno inficiatur, ac ita ſalute miſerè excidat.

Sed quodnam adferet paſtor cõtra iſtam peſtem remedium? Videamus finem, quo impellitur quis ad auarè cumulandas diuitias. Hic autem triplex eſt.

PRIMVS, amor voluptatis, quę græcè φιληδονία dicitur.

SECVNDVS, eſt Κενοδοξία, gloriæ inanis affectatio.

TERTIVS, propulſatio inopię, quam forte metuit.

Voluptati dedit⁹ amat diuitias, vt earũ adminiculo indulgeat delitijs.

Ambitioſus, & inanis gloriæ cupidus, aurum expetit, vt eius præſidio clarus, & magnus, & honorandus habeatur.

Homo metuens futuram inopiam, cumulat per fas & nefas, vt eas conditas & celatas conſeruet, aut famem, aut ſenectutem, aut morbũ, aut exilium pertimeſcens, atq; in ijs plus ſpei habet repoſitum, quàm in

Deo

Deo omnium rerum conditore, qui vel extremorum & minutiſsimorum animalium curam habet.

Fines habemus, quos ſibi proponit auarus animus, in cumulandis diuitijs, voluptatem, ambitionem, inopiæ propulſationē. Hos ſi paſtor contemnere potuerit, & è mente ſua euellere, ipſam Auaritiā haud difficulter cōtemnet. Videamus proindè ordine remedia aduerſus iſta mala.

Quid ergo remedij habes aduerſus voluptatis plagam? Primum conferat pius paſtor turpitudinem huius peſtis, cum dignitate hominis, qui Chriſti ſanguine ablutus & redemptus, iam templū Dei viuentis eſt. Gentiles Philoſophi dixerunt, nullam capitaliorem peſtem, quàm voluptatem, datam eſſe mortalibus. Quare & eandem affirmant indignā eſſe homine, ſed concedendam eſſe beſtijs. Quid iā, queſo, indignius eſt,

 quàm

quàm maculare ſtolam illam ſanctã, quam induiſti in baptiſmate? quid fœdius, quàm Dei templum iſto fœtore Satanæ conſpurcare? In pio paſtore fides, charitas, patientia, modeſtia, iuſtitia, & cæteræ virtutes eſſe debent. Quid, obſecro, in hoc virginum honeſtiſsimo cœtu, faceret turpiſsima & fœdiſsima meretrix voluptas? verè dicit plato, voluptatem eſcam malorum eſſe. Sed multò verius is, qui affirmat præſentem vitam hamum eſſe Diaboli, opertum abominabili voluptate, tanquam eſca, per quam ſeducti ad profundum trahuntur inferni.

Vide mi frater, qualis in ſe ſit voluptas: vide quid cum ea coniunctum ſit: vide eius finem: vide pœnam. Ipſa turpis eſt, coniunctam habet infamiam, famem ſui habet, & tranſacta non ſatiat, finis eius eſt mala conſcientia, pœna, infernus. Hæc

mi

mi paſtor ſi perpendas, facilè hanc deterrimam peſtem deteſtaberis, modò ores, ieiunes, legas caſta, ac ocia vites, iuxta illud noſtrum diſtichon.

Ores, caſta legas, ieiunes, ocia vites.

Si ſeruare voles corpora caſta Deo.

Dixi de primo fine, cur auarus animus diuitias cumulet, & quomodo is contemni poſsit.

Sequitur ſecundus, qui eſt κενοδοξία, hoc eſt, gloriæ inanis appetitio. Hæc, quia ex diametro pugnat cum Chriſtianiſmo, deberet meritò ab omnibus pijs contemni, non ſecus atq; cœnum fœtens, imò veluti virus Diaboli perniciosiſsimum. Non enim poteſt cum ſiti inanis gloriæ, ſtare Chriſtiana humilitas.

Hanc inanem gloriam Bernhardus baſiliſco comparat. Ita enim ait: de baſiliſco quid dicemus? monſtroſius

ſtroſius cæteris, ſolo viſu hominem inficere & interficere perhibetur. Ni fallor vana gloria eſt. Videte ne (inquit) iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab ijs. Ac ſi dicat: Cauete oculos baſiliſci. Sed cui nocere dicitur baſiliſcus? Ei qui non viderit baſiliſcum: alioqui ſi prior eum videas, iam non tibi nocet (vt aiunt) magis moritur ipſe. Ita eſt fratres, non videntes necat inanis gloria, cæcos, & negligentes, qui ſe ei oſtentant, qui ſe exponunt, & non potius ipſi inſpiciunt, non attendunt, non diſcutiunt illam, non vident deniq; quàm ſit friuola, quàm ſit caduca, quâm vana, quàm inutilis. Si quis eum intueatur hoc modo, moritur Baſiliſcus. Nec iam occidit eum gloria, ſed occiditur magis & óccidit ei, quodammodo verſa in puluerem, imò redacta in nihilum. Hæc ſcitè & eleganter à Bernhardo

ſunt

ſunt dicta, quibus ſatis graphicè turpitudo inanis gloriæ deſcribitur.

Huc addamus & vocem Prophetarum. Ieremias ait: Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui.

Cum venit (inquit Salomon) ſuperbia, venit & ignominia.

Et Petrus: De⁹ ſuperbis reſiſtit.

Dominus in Euangelio: qui ſe exaltat, humiliabitur.

Hæc & huiuſmodi alia oracula Dei, paſtorem refrenare debent, ne ſinat ſe, inanis gloriæ ſtimulis incitari. Quæ ſi viderit parum proficere, conſideret ſuas ſordes, conſideret pœnam imminentem, proponat ſibi exempla ſanctorum patrum, qui iſtam beluam confecerunt: cogitet eam eſſe nunciam Satanæ, & prenunciam mortis. Ad extremum cõfugiat ad ſeriam inuocationem, & meminerit illius dicti, qui ſe exaltat, humiliabitur.

Tertius finis, cur auarus animus ſibi diuitias cumulandas cenſet, eſt propulſatio futuræ inopiæ, quæ à diffidentia oritur. Hac ergo impulſus homo, ſibi in futurum proſpicere cogitat. O quàm iniquum eſt tantam corporis habere curam, abiecta omni ſalutis ſolicitudine. Diffidentiam damnat Chriſtus, & tu qui vice Chriſti fungeris, diffidentia tua excitaris, ad quærendas opes per fas & nefas. An non apertè contemnis mandatum Chriſti? an non manifeſtè promiſsionem ipſius conculcas pedibus? mandatum eſt: nolite ſoliciti eſſe, quid edatis, & quo veſtiamini. Mandatum eſt: quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, hoc eſt, Dei. Promiſsio eſt: Pater cœleſtis alit volucres cœli, nonne vos multo præſtatis eis? Item: Nouit Pater veſter cœleſtis quòd indigeatis his omnibus. Promiſsio eſt: &

cætera omnia adijcientur vobis.

Sequatur ergo pius verbi minister mandatum Paſtoris ſui: Ne ſitis ſoliciti de craſtino. Abijciat ethnicam diffidentiam, ac certò ſtatuat, quòd Chriſtus non velit ſe deſerere, præſertim cùm ſcriptum ſit, non in abundantia hominis vita eius. Auarus enim plerumq; inter medias opes eſurit.

Solent homines auari, vitæ ſuæ præſidia in opibus collocare, adeò vt quo quiſque ditior eſt, eo minus omnia pericula, atque adeò ipſam mortem reformidet. Huc illa diuitum arrogantia & ſupinitas, quaſi Deum ipſum in ciſtis & horreis incluſum, habeant in poteſtate.

Contrà verò oſtendit Dominus Lucæ 12. vt quiſpiam ſit locupletiſſimus, adeò vt omni opum genere redundet: tamen quod viuit, hoc minimè debere acceptum opibus

ſuis,

ſuis, cum ipſius vitam, ne temporis quidem momento, poſsint vllæ bonorum copiæ conſeruare. Vnus enim Deus qui vitam dedit, eam ſcilicet quamdiu libuit, & fouere & extinguere, pro ſuo iure poteſt. Quorſum igitur quiſpiam à diuitijs pendeat, vt ij ſolent, qui ijs accumulandis tantoperè ſunt ſoliciti.

Mimineris ergo ò Paſtor, huius ſummi Paſtoris præcepti: Videte & cauete ab auaritia. Abijce itaq; diffidentiã, Chriſtũ veracem eſſe ſtatue.

Atq; hi ſunt fines, cur homines ſtudeant cumulandis diuitijs, voluptas, inanis gloria, & propulſatio imminentis inopiæ. Hos qui extremè contempſerit, facilè animum ſuũ ab auaritiæ ſordibus purgabit.

Sed quî fit, quod hæc tria, quæ ſcriptura abijcienda eſſe monet, adeò tamen hominum animos moueant, vt quàm paucisſimi inueniantur,

qui

qui iſtis non capiantur? Caro noſtra illa amat, iiſq; mens excæcatur eò magis, quò caro minus imperio ſpiritus ſubijciatur. Excitetur proindè ſpiritus, vt magis magiſq; auctus viribus, carnis ferociam domare, & ſuo imperio ſubijcere poſsit.

Hæc ſint breuiter dicta, de affectibus corporalibus, de Philautia, eiuſq; filiabus, à quibus omnia oriuntur mala & vicia: & de remedio aduerſus venenum, quo homines incautos iſta peſtis inficere ſoleat.

Sequuntur affectus Animales, ira & cócupiſcentia, de quibus nonnulla breuiter adijciemus.

Ira quid ſit notum eſt, eius genera tria numerantur. Bilis, χολος. Iracundia, μῆνις. Et Infenſio, κότος.

Bilis citò & facilè commouetur, ſed & leuiter ſedatur.

Iracũdia, diuturnior animi cõmotio, ex frequenti mali illati, iniuriæq; recor-

recordatione, continuum ſumit pabulum, & maius incrementum: & hæc magis animo occultatur, abditaq; latet, quàm exteriori prodatur indicio.

Infenſio, eſt exulcerati animi perturbatio grauior, opportunitatem vindicandi illatam iniuriam, de induſtria quærens, & nanciſci ſtudẽs. Atq; ideo κότ☉- dicitur, quia κεῖται, hoc eſt, iacet, donec occaſionem fuerit nacta.

PRIMVM genus, ſæpe neceſſarium eſt paſtori: debet enim iraſci vicijs.

SECVNDVM genus, malum eſt, à quo alienum meũ paſtorem opto.

TERTIVM, eſt peſsimum, quod in ſanctis diuturnum eſſe non poteſt. Pugnat enim cum lenitate, & patientia chriſtiana.

Quare velim pium paſtorem, meminiſſe dicti Pythagorici: Ollæ

veſtigium

vestigium cinere turbato. Quo symbolo significat iræ non indulgendum esse. Et huius Pauli, Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam vestram. Hic Paulus vult, ne nos nox iracundos deprehendat.

Quoniam autem fieri non potest, quin in hac infirmitate sępè irascamur, sequatur Pastor consilium Dauidis & Pauli: Irascimini, & nolite peccare: hoc est, si contigerit irasci, iram ita cohibete, vt ad facta non prosiliat, aut moram aliquam in vestris animis faciat.

Verum vt hoc malum studiosius caueri posit, pastor iniuria læsus, hæc meditetur.

PRIMVM, cogitet, quoties ipse Deum offenderit, & tamen veniam expetierit.

SECVNDÒ, meminerit, quòd vbi non sit remisio iræ & offensæ, illic nec venia peccati apud Deum:

iuxta parabolā de debitore, Math. 18.

TERTIÒ, recolat se etiā hominē esse, & posse alios offēdere, ideoq; oportere se æquiorem esse in alios.

QVARTÒ, perpendat, quòd iratus sibiipsi maximè noceat, turbando animum.

QVINTÒ, æstimet malū, quod indè sequi potest. Vir iracundus, inquit Salomon, rixas prouocat: qui verò patiens est, mitigat suscitatas.

SEXTÒ, sciat quòd magna sit virtus, iram reprimere. Vnde Ambrosius: Præclarum est, motum temperare consilio, nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam, indignationemq; compescere, quàm omnino non irasci, cum plerunq; hoc leuius, illud fortius æstimetur.

SEPTIMÒ, de damno, quod sequitur iram, cogitet. Per iram, inquit Gregorius, sapiētia perditur, vt quid quoue ordine agendum sit, nesciatur.

Idem: Per iram, ſpiritus ſancti ſplendor excutitur, qui ſuper humilem & quietum requieſcere dicitur. Quia cum ira ſubtrahit quietem, Spiritui ſancto habitationem claudit.

Hæc quæ hacten⁹ de ira à me dicta ſunt, volo intelligi de ira, quã impatiẽtia generat, nõ de illa laudabili ira, quam zelus pius excitat. Illa enim ex vicio: hæc ex virtute generatur. Ira per viciũ, oculos mentis excæcat: Ira per zelũ, turpitudini iraſcitur, vt Phinees, Paul⁹, Chriſtus, & ſancti multi ſæpe zelo Dei ſancto iraſci leguntur.

Verũ cauendũ eſt, ne viciũ virtutis larua pingam⁹, fallẽtes noſmetipſos. Videat ergo Paſtor, & diligẽter examinet cor ſuum, an ira, qua ęſtuat, ex amore Dei ſit, an ex vicio impatiẽtię.

Affectus animalis, qui Concupiſcentia dicitur, eſt duplex: naturalis, & non naturalis.

Cõcupiſcentia naturalis triplex

 eſt.

eſt. Aut enim circa cibum & potum, aut circa ἀλυπίαν, vt quis dolore omni ſit vacuus, ut circa amorẽ venereum verſatur. Hi affectus naturales quidem ſunt, quatenus φόβῳ, νόμῳ, καὶ ὀρθῷ λόγῳ, vt Plato ait, reguntur & frenantur. Nam aliâs naturam corrumpunt, & Deum grauiter offendunt.

Non naturalis Concupiſcentia, eſt rei alienæ appetitio, quæ peculiari lege Dei prohibetur: Nec concupiſces domum proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius, nec ſeruum, nec ancillam, nec bouem, nec aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

Syracides: ne zeles gloriam & opes peccatoris. Non enim ſcis quæ futura ſit illi ſubuerſio.

Hoc duplici freno volo Paſtoris mei concupiſcentiam reprimi.

Eſt & alia diuiſio concupiſcentiæ apud Paulum Gala. 5. vbi ait:

Caro

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

Carnis vocabulo, per metonymiam intelligit corruptionẽ, & vicioſitatem humanæ naturæ, & impetus inde pullulantes, qualis omnium eſt qui nondum ſunt regeniti.

Spiritus ſignificat regenerationis gratiam, quam ſpiritus Dei operatur in renatis, & impetus excitatos â ſpiritu ſancto in credentibus.

Breuiter, Cõcupiſcentia carnis, eſt concupiſcentia veteris hominis. Concupiſcentia ſpiritus, eſt concupiſcentia noui hominis, hoc eſt, regenerati, quatenus regeneratus eſt.

Concupiſcentiam veteris hominis, definit Paulus Ephe. 2. eſſe per quam inclinatur homo, ad faciendum ea, quæ libent carni & menti: hoc eſt, ad viuendũ ad ingenij mentiſq; arbitrium.

In hac definitione Pauli, duæ

ponuntur partes veteris hominis, σάρξ & διάνοια. σάρξ, caro, ea eſt animi pars, quam Philoſophi ἄλογον vocant. διάνοια, mens, quam illi τὸ λόγικον appellant. Sed frequentiſsimè carnis vocabulo, totus vetus homo ſignificatur.

Concupiſcentiam noui hominis, definio eſſe, qua renati moliuntur deponere veterem hominem, & induere nouum, ex quo fit, vt iuſtitiæ & ſanctimoniæ verè ſtudeant.

Effecta vtriuſq;, hoc eſt, & ſpiritus & carnis, recitat Apoſtolus, Epheſ. 4. & Gala. 5.

Bonus itaq; Paſtor ſpiritum pijs excitabit exercitijs, iuxta illud Pauli, 2. Timoth. 1. Commonefacio te, vt exuſcites donū Dei, quod in te eſt. Eſt autem donum Dei, viua quædam flamma, in cordibus renatorum accenſa, quam nituntur caro & Satan ſuffocare. Paulus igitur ſuum Paſto-

rem

rem cõmonefacit, vt illam flammam ſopitam magis foueat & exuſcitet. Nam vt flamma facilè extinguitur, niſi flabello, impoſitis ſubinde nouis lignis, excitatur: Ita dona Dei & ſpiritus in renatis paulatim diſpereunt, niſi aſsiduè exuſcitantur.

Sed dicas. Quomodo excitentur illa dona? Homo renatus, donatus eſt ſpiritu ſancto, qui non eſt in homine ocium, ſed flamma & agitatio diuina, repugnans Diabolo & carni, & accendens motus tales qualis ipſe Spiritus ſanctus eſt.

Huiuſmodi motus ſpiritus, primùm omnium, cogitatione doctrinę mouentur.

Deindè, in inuocatione per ſpiritum excitantur.

Poſteà, augentur exercitijs pœnitentiæ, conſideratione noſtræ infirmitatis, repugnando ſubitis incendijs affectuum, ſuſtinendo cer-

tamina & pericula in officio & confeſsione.

In huiuſmodi exercitijs excitatur ſpiritus, creſcunt dona, & apparet imperium ſpiritus aduerſus carnem.

Quare hortor Paſtorem meum, vt diligenter inſidias Satanæ & carnis caueat, ne extincta flamma ſpiritus, rurſus Satanæ & carnis laqueis implicetur.

Quidam ex patribus dehortaturus chriſtianos à carnali concupiſcentia, hanc pulcherrimã proſopopœiam facit. Quilibet chriſtianus in ſe habet Paradiſum, Adam, voluptatem Paradiſi, & ſerpentem. Paradiſus, eſt verbum Dei, quo veluti fragrantia dulciſsima, afficitur pia anima. Adam, eſt vetus homo & rea natura, quæ Satanæ fraudibus expoſita & obnoxia eſt. Voluptas Paradiſi, eſt participatio ſpiritus ſancti, qua

qua mirum in modum afficitur anima ſancta. Serpens, eſt carnalis voluptas, cui qui obedierit mortem ſibi ſua accerſit culpa. Igitur non ſecus cauendæ ſunt inſidiæ mundanarum & carnalium concupiſcentiarum, quàm ipſius ſerpentis: quibus ſi aliquando captus fueris, maturè accurre ad arborem vitę, Ieſum Chriſtum, né mors te apprehendat.

Hactenus ſit dictum de affectibus, quantum quidem noſtro inſtituto deſeruire videtur.

Sequitur diſciplina Voluntatis, de qua ideo breuius dicam, quia mentis, cogitationum, & affectuum motibus & conſilijs obedire ſolet.

Eſt autem Voluntas, facultas naturalis, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod diſplicet.

Quatenus autem naturalis facultas eſt, à Deo eſt, & quo ad ſubſtantiam ſemper bona.

 Verum

Verum quantum ad habitũ attinet, variat. Nam eſt voluntas mala, eſt & voluntas bona. Malam habemus ex corruptione naturæ, bonã ex gratia. Mala ſequitur mentem, cogitationes & affectus carnis: bona comitatur mentem, cogitationes & affectus ſpiritus. Iam quicquid homo facit, bonum eſſe non poteſt, niſi ex bona procedat voluntate.

Quare vt Paſtor carnis voluntati renunciare: ita ſpiritus voluntatem facere, operoſè ſtudebit. Quæ ſpiritus voluntas, perpetua ad imperandũ domina eſſe debet. Norma autẽ imperij verbo Dei continetur.

Sequitur Studium, quod inter partes eas, quas animo ſubiecimus, poſtremum locum occupat. Hoc nihil aliud eſt, quàm vt Paſtor, renunciata carne perpetuò ſtudeat, vt pulcherrima harmonia conſentiant, mens, cogitatio, affectus, & voluntas,

tas, vnicum ſcopum Deum ſibi proponentes: Vt, quæ mens rectè intelligit, cogitet ſedulò animus: quæ animus cogitat, ad illud rapiantur affectus: quæ pij affectus ſuadent, hoc ſeriò imperet voluntas.

Hactenus de diſciplina animæ: nunc de corpore pauca ſubijciemus.

In corpore ſuo Paſtor curabit, ne vel mollitie torpeſcat, vel duritie ſeu auſteritate frangatur. Sicuti enim Deus vetat, ne præter modum indulgeamus corpori: ita quantum neceſſe eſt, illi dari præcipit, ne nimia inedia & duriori diſciplina frangatur.

Huc pertinet dictũ Pauli Coloſ. 2. honorem habere corpori pro modo neceſsitatis præcipientis. Debetur autem honor corpori, quia domicilium & organon eſt Dei. Quare cauendũ eſt in primis, ne vel crapula, vel inedia, aut nimis rigido ieiunio deſtruatur.

Vt

Vt autem Paſtor melius intelligat, quid ſentiendum ſit de corporis diſciplina, genera exercitiorũ corporis recitabo, quorũ quædam laudabilia ſunt, quædam extremè vituperanda.

Eſt itaq; quadruplex exercitium corporis. Epicureum: Phariſaicum: Politicum: Chriſtianum.

Epicureum exercitium peſsimũ eſt, & planè hominis dignitate indignum. Nam qui huic ſe dederunt, potando & ſuauiter edendo, & molliter veſtiendo ſe ſaginant, ac delitijs uarijs quaſi corpora ſua emaſculant.

Verè enim dictum eſt: Scortatio, vinum, & ebrietas, auferunt cor.

Et Homerus ait: ὅιτ' ἀυτῷ πρῶτω κακὸν ἔυρετο οἰνοβαρείων, Hoc eſt, ſibi ipſi primo malum inuenit vino grauatus.

Et Eſaias minatur malum ijs, qui ebrietatem ſectantur, dicens:

Væh

Væh qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.

Cum ergò Epicureum viuendi genus, & valetudinem lędat, & infame ſit apud ſanos Philoſophos, & verbo Dei damnetur, vt quod reddat hominem inutilem prorſus ad omnia hominis officia: ſit miniſter parcus in cibo, temperans in potu, veſtibus ne luxuriet, vt poſsit eſſe idoneus, ad cogitationes de Deo, & ad motus diuinos, & vt corpus poſſit eſſe durabilius & firmius in ſenecta.

Phariſaicum exercitiũ, eſt, quo ſuperſtitioſi omiſſa doctrina de vera iuſtitia, remiſsione peccatorum, & ſatisfactione pro peccatis, ſe macerarunt ieiunio, longis preculis, chameunijs & alijs aſperrimis laboribus: putantes huiuſmodi opera eſſe cultum Dei, iuſtitiam, & ſatisfactio-

nem,

nem, & mereri remiſsionem culpæ & pœnæ.

Hinc manauit Monaſtica vita & Eremitica, eorũ qui in mandris ſuis duriſsimam vitam vixerunt, vt Ioſaphat, Auenniri regis filius malè inſtructus ab hypocrita Barlaam ſuo magiſtro. Hic enim patre mortuo regni diadema ſuſcepit quidem: ſed ſubditis cõmendata religione chriſtiana, ſe abdidit in eremum. Vbi multis annis ſqualore, ieiunio, & duriſsimo victu ſe macerauit, vt iſto pacto cœlum mereretur. Sic multi reges, & homines alij non mali, monaſticam vitam elegerunt, vt in ea, ieiunio, preculis ad certam menſuram recitatis, ſordidis veſtibus, duris cubationibus ſatisfacerent pro peccatis ſuis, & mererentur cœlum.

Hoc ſuo facto quadrupliciter peccauerunt.

PRIMUM, læſione corporum, quibus

quibus Paulus præcipit honorem haberi.

Deindè, falsis opinionibus.

Tertiò, contumelia in filium Dei, cuius satisfactionē cōtēpserunt.

Postremò, malo exemplo, quod cum multi secuti sunt, cum suis autoribus malè perierunt.

Sciat ergò pius Pastor, quo in loco habenda sint huiusmodi Hypocritarum exercitia, & potius vnum Abrahamū sequatur, qui absq; omni dubio absolutum christianæ perfectionis exemplar exhibet.

Politicum exercitium, est quod suscipitur, vel habitus alicuius induendi gratia, vt palæstricum, gladiatorium, technicum: uel sanitatis cōseruandæ gratia, vt ambulationes, labores &c. Huiusmodi exercitia non improbantur, imò vtilia, & in omni vitæ genere sunt laudabilia.

Christianum exercitium, est quod

ex

ex fide proficiſcitur in bonum finem, excluſa opinione cultus, iuſtitiæ, meriti, & neceſsitatis.

Hoc genus potiſsimum ſuſcipitur à pijs, quando ſentiunt ſua corpora pigriora effici, & veluti languere circa deſideria carnis. Tum enim pij ſolent vigilijs, ieiunijs, laboribus, lectionibus longioribus ſe excitare, vt caro imperio ſpiritus ſubijciatur.

Verùm hoc exercitium duabus regulis regi debet: quarum vna eſt Pauli, qui præcipit honorem, hoc eſt, curam habere corpori, ſeruato modo neceſsitatis.

Altera eſt Athanaſij. Bonum (inquit) eſt exercitium corporis, modò vera ſcientia & moderatione fiat. Vera ſcientia eſt, vt non ſuſcipiatur cultus, aut meriti gratia: ſed vt eo tantum corporis ferocia reprimatur, ne ſit ſpiritui nimium moleſtum. Moderatio neceſſaria eſt vt

nec

nec impediat necessaria officia, nec valetudinem lædat.

Dictum est de disciplina animi & corporis, & ostensum est quid Pastor noster debeat fugere, vt quod contaminet corpus & animam: & quid debeat sectari, quo corpus seruetur castum, & animus purus.

Iam vtrumq; coniungendũ est. Neq; enim animus mundus esse potest, nisi castum sit corpus: neq; corpus castum, nisi animus sit purus.

Sit ergò animus purus, & corpus castũ, vt alterius puritas alterius testetur castitatem: vt fiat id, quod Paulus optat suis Thessalonicensibus, cum ait: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, vt integer vester spiritus, & anima, & corpus inculpatè in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruentur.

Glorifica ergò & tu, ò Pastor, Deum corpore tuo, & spiritu tuo

quę ſunt Dei, vt ita integer ſis totus: caue ne impunè putes te euaſurum, ſi oculos hominum lateant tua facta. Ipſe enim Deus imaginem futuri iudicij, in vnoquoq; noſtrûm reliquit.

Nullus (fortè dicis) accuſat, nullus eſt teſtis factorum meorum, quis iudicabit? quis puniet? Conſcientia tua iudicatrix eſt, eam audi, auſculta quid dicat: Memoria tua eſt teſtis factorũ, vt ea negare nequeas: Ratio iudex præſens eſt, etiã in denſiſsimis tenebris: Timor carnifex intus in te eſt, & ad caſum cadentis folij ſe prodit. Quod enim conſcientia accuſat, memoria teſtificatur: & quod ratio iudicat, timor excruciat.

Quare hæc ita in te diuinitus fiunt? vt hoc domeſtico iudicio admoneat te Deus futuri ſui iudicij, quod nequaquam euades, niſi illud matura pœnitentia anteuertas.

Dictum eſt, vt opinor, ſatis de

prima

prima parte noſtræ inſtructionis, in qua oſtendimus, quæ conueniat diſciplina animæ Paſtoris, & quæ corpori: & quomodo totus homo debeat integer eſſe, quò ſanctificetur Deus, & corpore, & ſpiritu Paſtoris. Iam coronidis loco adijciam precandi formulam, qua pius Paſtor ea precabitur quotidiè, quæ in priuata eius vita, noſtra requirit inſtructio.

PRECANDI FORMVLA.

Dulciſsime Domine Ieſu Chriſte, te inuoco: tu enim lux mea es: tu vita: tu ſal⁹: tu Deus meus viuus: Pater meus ſanctus: Deus meus pius: magiſter meus viuus: Paſtor meus bonus: adiutor meus optimus: Te deprecor, tibi ſupplico, te rogo, vt ꝑ te ambulē, ad te perueniā, in te requieſcā: fac vt ꝑ tuū auxiliū ſanctè, piè, & rectè viuā: mētis meę tenebras diſcute: cogitationes prauas cohibe: affectuū ex Aug.

malorum flammas extingue: voluntatem peruersam tuo reprime imperio: ac luce tua mentem illustra: cogitationes pias suggere: affectus bonos accende: & voluntatem meam ad te conuerte, vt quæ tu vis, velim & ego. Præterea, cum corpus meum domicilium sit animæ meæ, fac, queso, vt illud tuo auxilio castũ & mundum conseruem: quò anima purgata in corpore mundo habitet: quò integer sim, anima, spiritu, & corpore: & te perpetuò in corpore, & in anima meo glorificem: tibi Pastori meo, ac soli Deo, cum Patre & Spiritu sancto sit benedictio & gloria, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & robur in secula seculorum. Amen, Amen: Fiat, Fiat.

* *
*

DE

DE SECVNDA PARTE, quæ continet instructionem, iuxta quam Pastor suam domum & familiam regat.

INstruximus Pastorem nostrum solitarium, & ostendimus quali cupiamus eum gubernari disciplina, quando solus secum agit, atq; eius vita soli Deo patet.

Nunc ipsi de solitudine educto domũ committamus, monstremusq;, qua deceat ipsum disciplina domum ac familiam administrare.

Quàm autem sit domestica hæc disciplina necessaria Pastori, Paulus ostendit 1. Timoth. 5. cum inquit: Si quis suos, & maximè domesticos non curat, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Et Bernhardus inquit: ne maledictio intret domum, custos in porta disciplina ponenda est.

Cum itaq; Pastori pio incum-

bit, vt ſuam domum & familiam, pia & ſancta regat diſciplina, capita certa proponam, ad quæ totam diſciplinam domeſticam referam. Sunt autem hæc capita:

I. Qualis vxor ducenda Parocho.
II. Affectus Paſtoris erga vxorem.
III. Inſtructio Paſtoris & tractatio.
IIII. Educatio liberorum.
V. Tractatio familiæ, hoc eſt, ſeruorum & ancillarum.
VI. Cura & prouidentia de victu & neceſſarijs.
VII. Liberalitas in pauperes.
VIII. Totius domus precandi ratio, & tempus.

QVALIS VXOR DVCENDA PAROCHO.

Salomon dicit: domus & diuitiæ, hæreditas patrum eſt: à Domino autem accipitur vxor prudens. Hæc veriſsima gnoma monet, vt Paſtor ductu-

ducturus vxorem, ante omnia Deum roget, vt sibi vxorem adiungat, cum qua pacificè, & in timore Dei viuere posit.

Multi iustas pœnas luunt, qui non à Domino, sed à Baccho, & venere, vxores accipiunt.

Quare Pastor, cum primùm animum ad coniugium applicuerit, seriò & ardenter oret Deũ, vt ipse sibi monstret, quæ futura est commoda.

Deniq; vbi à Domino cœpit vxorem petere, consilia amicorum, ac præcipuè piorum adhibeat. Nam amor sæpisime, etiam in pijs, cæcus est. Et, iuxta Theocriti dictum, quæ non sunt pulchra, amori pulchra apparent. Opus est ergò hìc amicorum oculo & consilio.

Postquam autem monstrata est persona placens, rursus ad orandũ se conuertat Pastor, vt Deus, si futurum est è re sua, coniungat animos vera storga.

 Hoc

Hoc autem cum ſenſerit, non more lenonum animum puellæ, aut viduæ explorabit: ſed honeſta legatione amicorum, petet ipſius conſenſum. Qui ſi negatus fuerit, non eſt, quam Deus illi donare decreuit: ſi conſentit, ſperet eam diuinitus ſibi monſtratam fuiſſe.

Verum interim hoc Paſtori diligenter cauendum, ne ſpontè accerſat ſibi malum: hoc eſt, ne eam ducat, quæ vel publicè antea corpus ſuum proſtituit quæſtus gratia, vel ab alio eſt ſtuprata, aut eſt ſuſpecta.

Qui autem hoc facit, prolibus ſuis, antequam naſcantur, inurit infamiæ notam, ac domum propriam perpetua ignominia dehoneſtat: vt interim taceam, vix fore tutam vitæ ſociam, quæ alios antea turpiter amauit.

Fieri autem poſſe fateor, vt quę fuit corrupta, pœnitentiam agat,

ſiatq; pia & honeſta matrona: tamen nolim Paſtorem meum tali ſpe periclitari.

Leuit. 21. lex proponitur leuitico ſacerdoti, his verbis: Mulierem meretricem aut ſtupratã non accipient, neq; mulierem repulſam à viro accipient, quia ſancti ſunt Deo ſuo.

Neq; hoc tantum propter typum factum eſt, ſed multò magis propter publicam honeſtatem, vt rectè Procopius interpretatur. Non enim ſolũ Paſtoris eſt, vt fugiat manifeſta mala: ſed etiam vt declinet illa mala, quæ famam ipſius ſuggillant.

At quidam dicunt, opus miſericordiæ eſſe, ſi quis errantem reuocauerit, & ex vilo ſcorto fecerit honeſtam matronam: Imo, quod melius eſt, è ſchola Satanæ in ſcholam Chriſti receperit. Nam Paſtoris domum ſcholam Chriſti eſſe oportet.

Fateor quidem iſta magna eſſe.

Verum vt rarum est è scurra fieri bonum patremfamilias : ita rarum est ab impudica fœmina, fieri pudicam matronam.

Χαλεπὸν, inquit Theocritus, χορίων κυνα γευσαι, hoc est, difficile est canem gustasse intestina.

In scholam Christi recepta meretrix, haud dubiè pudicitiam & castitatem disceret, vt lupus fertur in scholam receptus, didicisse syllabicare, pa, & ter, interrogatus quid facerent p & a respondit pa: rursus quid facerent t e & r, respondit ter. Hactenus non infœliciter in schola versatus est lupus. Verum cum idem iussus sit coniungere syllabas, pa, & ter, respõdit, agnus. Quare ita? quia aliud os, animus aliud loquebatur. Os preceptoris vocem secutũ est, sed quod in animo latuit tandem erupit.

Simile periculum timendum iudico, si in scholam pietatis recepta

 mere-

meretrix, iuberetur ſyllabas facere, ex c & a. s, t & i. & t, a, s. diceret quidem prium ca: deinde ſti: tum, tas. Sed iuſſa coniungere has tres ſyllabas in dictionem, haud dubiè ſonaret Amaſius.

Sed ſit ſanè quòd ſubitò ex meretrice fieret matrona, ex impudica pudica, ex publica fœmina, vno contenta: (etſi huiuſmodi metamorphoſis eſt rara) tamen in Paſtoris domũ nolim tale periculũ ſponte recipi, preſertim cũ debeat eſſe alijs exemplum pietatis, pudicitię, & honeſtæ famæ: vt interim taceam nonnullam labem adhærere miniſterio, ex vxoris moribus vicioſis.

Quare nullo pacto ferendũ iudico, vt is qui ad ſanctiſsimum miniſterium vocatus eſt, cuiuſq; domus debet eſſe veluti officina quædam omnis pietatis, caſtitatis, & veritatis, ducat vxorem quæ publica infamia

laborat, aut quæ alioqui ob aliquod crimen suspecta est.

Qualem ergo iudicas ducendam esse? Pastor ducturus vxorem quatuor hæc diligenter examinet. Num pij & honesti sint parentes puellæ, quæ placere cœpit. An puellæ mores, graues & honesti sint. An ipsa aliquod artificium sciat. An obnoxia sit publicæ famæ.

Parentes requiro pios & honestos, cùm propter futuram affinitatem, tum propter spem de pietate & honestate vxoris ducendæ. Nam à bonis nasci boni solent.

Deindè, mores in puella graues & honestos postulo. Sæpe enim fit, vt quæ nata est ex bonis parentibus, & cuius fama est illęsa, prodat tamen signis externis, qualis intus lateat animus.

Philosophus quidam ait, non multum referre, qua in parte corpo-

ris quis ſit impudicus. Aliquando vultus & oculi, interdum inceſſus, nonnunquam veſtitus, haud rarò lingua animum impudicum prodit.

De impudicitia ex oculis cognoſcenda, hoc modo Syracides: Impudicitia mulieris elucet in elatis ipſius oculis, atq; in palpebris eius cognoſcitur. Hic Syracides mulieris oculos, libidinis eius indices, & in ſupercilijs certa ſigna eſſe dicit.

Atq; ita vultu & oculis, prodit puella, quod occultũ eſſe putat. Benigni oculi, ſummam animi pulchritudinem comitari ſolent: procaces oculis, animo etiam procaci ſunt vt plurimum.

Quare Paſtor vxorem ducturus, pudicis oculis præditam quærat. Ea enim videtur ingenio ad temperantiam, iuſtitiam, pudicitiam, continentiam, ad omnem deniq; virtutem nata.

Inceſſus quoq;, haud rarò animi vicia prodit. Nam & ſuperbiæ & impudicitiæ ſignum eſt, arte veluti formatus inceſſus. Multæ cum incedunt, in vndarum morem torquent corpus: multæ aërem occipitiò feriunt: aliæ alias ineptias exprimunt, quibus impudicum produnt animum.

Præterea, Veſtitus & pudicitiæ & impudicitiæ teſtis eſſe ſolet. Quæ enim fœminæ nimium cultui veſtium ſtudent, & præcipuè ſi ſtatus ſui & conditionis non habent rationem, libidinem animi in veſte pingunt.

Maximè omnium lingua & ſermo, animi character eſt. Loquaces fœminæ apud omnes, infames ſunt: Contrà ſingulare mulierum ornamentum, eſt ſilentium, ſicuti & Aiax ſuæ obiecit loquaci fœminæ. Pauca, inquit, mihi loquere, & grauia.

Mulieribus enim ſilentium ornamento eſt.

Hactenus de moribus. Summa huc redit, vt puella ducenda Paſtori in vxorem, ſit pudica facie, inceſſu compoſito ad pudicitiam & grauitatem, veſtitu decenti, & lingua minimè petulanti.

De Artificio reſtat. Non eſt vtile Paſtori, eam ducere, quæ tantum nata ad deuorandum videtur. Quare eam quærat, quæ muliebria artificia nouit, pro conditione ſuæ perſonæ, quæ aſſueuit in parentum ædibus, ea curare & adminiſtrare, quæ ad matronarum officia pertinere videbuntur.

Breuiter, ſit talis, quæ, ſi res poſtulauerit, victum honeſtè quærere poſsit ſuis manibus, honeſto aliquo artificio. Non enim decet, vxorem Paſtoris ocio deditam eſſe: quales ſolent eſſe, quæ apud parentes nimis

tenerè ſunt educatæ. Nam Paſtor cũ ſua vxore, ad quamuis fortunam paratus eſſe debet.

Sequitur Fama publica, cuius etiam rationem habere debet Paſtor. Etſi enim cum ea ſint ſalua, de quibus iam diximus, hoc eſt, ſi nata eſt puella ex honeſtis parentibus, ſi bonis moribus eſt prædita, ſi honeſtum aliquod artificium nouit, fama honeſta comitari ſolet: tamen vtile eſt, eam etiam in conſilium adhiberi. Illa enim verè honeſta eſt, de qua fama veretur mentiri.

Verum ſi fama aliquid contra ea, quæ foris videntur, ferat, prudenter circumſpiciendum, vt quid veri ſit inquiratur. Nam ſæpe vſu venit, homines vana loqui, idq; vel beneuolentiæ, vel odij affectu ductos vt verè Nazianzenus refert. Quare hic prudens circumſpectio adhibenda eſt.

Dixi qualem velim Paſtorem

meum

meum quærere ſponſam, quam cum nactus fuerit, debet in timore Dei & ſponſalia & nuptias celebrare, & inuitare filium Dei ſuis precibus, vt aſpera, quæ fortè inciderint in iſta noua ſocietate, velit mollire, & aquã in vinum conuertere, hoc eſt, tenues ipſorum facultates, ſua benedictione proſequi & augere.

AFFECTVS PASTORIS ERGA VXOREM.

Vt autem Paſtor ſciat, qualem affectum oporteat ipſum habere erga vxorem, quam iam accepit, reſpiciat cùm ad Deum, à quo vxorem petijt, tum ad primam coniugij inſtitutionem.

Si ad Deum reſpexerit, admonetur amoris erga donum Dei. Non enim debet vt vilem contemnere, quam ſcit ſibi a Deo datam eſſe: imò potius vero & ſincero charitatis affectu proſequi.

 Si

Si ad primam coniugij institutionẽ reſpexerit, animaduertet Heuam de coſta Adam extructam eſſe, & datam fuiſſe Adamo in vxorem. Debet igitur eam amare, vt propriã carnem: debet eam fouere, vt propriam coſtam: debet illam imbecillem refocillare, vt proprium membrum. Quis enim tam crudelis eſt, vt ſuam ipſius carnem amare, fouere & reficere non velit?

Deindè, quia Heua non de Adæ capite, neq; de pedibus eſt facta, ſed ex latere eſt formata, admonetur Paſtor de rebus tribus: videlicet, quòd vxor non ſit domina ſua, quia de capite non eſt ſumpta: Nec ſerua, quia non eſt dé pedibus formata. Sed quod ſit ſocia, quia de medio, hoc eſt, de latere prodierit. Vt igitur non debet Paſtor, imperium in vxorem habere vt in ſeruam, nec illi ſubijci vt ſeruus: ita debet ex lege inſti-

instituti coniugij, eam vt propriam carnem, atque sociam vitæ, intimo amore complecti. Hic amor fundamentum erit reliquorum officiorum in tota vita.

INSTRVCTIO VXORIS.

Instructionem vxoris, hic intelligo eam informationem, per quam consuetudo coniugum amabilis, dulcis, & sine omni molestia reddi possit. In primo enim congressu, iaciendum est fundamentum futuræ consuetudinis in tota vita.

Primùm itaque Pastor vxorem nactus, diligenter instruat eam, & veluti de nouo paciscatur cum ea, de constantia & perseuerantia in vera pietate: hoc est, quòd velint vnà Deo obedire, statuantq; se pietatem omnibus rebus mundi velle anteponere.

Hoc iacto primo instructionis

nis fundamento, omnia poſtea erunt faciliora.

Hinc amicitiam mutuam pendere doceat. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſſe poteſt, niſi à Deo ortum habeat. Admoneat omnem inimicitiam inter coniuges, cum pacto pietatis pugnare: quod pactum violare ſumma temeritas eſt.

Adhæc ex eodem fundamento doceat vxorem, quòd virtus ac morum probitas, inter coniuges mutuã oblectationem pariat.

Quarè vt Paſtor ipſe virtutis ac probitatis exemplum, vxori eſſe debet: ita eandem ſedulò hortetur, vt in eius vita morum quædam probitas reluceat, doceatq; non in auro & ſplendidis veſtibus, ſed in morum probitate, præcipuum honeſtæ matronæ ornamentum eſſe ſitum: iuxta hoc inſigne Cratetis dictum, de ornatu mulierum.

Orna-

Ornatus eſt, inquit, quod ornat. Ornat autem quod ornatiorem vxorem facit: facit autem ornatiorem neq; aurum, neq; ſmaragdus, neq; coccus, ſed quæcunq; grauitatis, modeſtiæ, & ingenui pudoris indicium addunt.

Hoc comprobet Paſtor verbis Petri, 1. Pet. 3.

Inſtituat prætereà Paſtor vxorem, de mutua ἐπιεικείᾳ, hoc eſt, de æquitate & moderatione: qua vterque alterius æqui boniq; conſulat mores & errores. Hanc æquitatem omnino neceſſariam eſſe doceat.

Nam in hac naturæ imbecillitate, multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione tegerentur, horrendi tumultus orirentur, & citò fieret alienatio animorum inter cõiuges: præſertim cum Diabolus inſidiatur coniugibus, & præcipuè incumbit, vt coniuges ſuo veneno in-

ficiat: quò posteà indè prodeant homines, apti ad propagandum Satanæ regnum.

Multus ergo sit Pastor, præsertim adhuc primo amore feruente, in commendanda vxori hac mutua ἐπιείκεια toto vitæ tempore necessaria.

Hanc moderationem amor mutuus alet, fouebitq;: faciat quoq;, vt coniuges non nimis acutè alter in alterius vicia, introspiciant: sed vt multa aut non animaduertant, aut si animaduerterint amore mutuo tegant.

Si quando necessaria est admonitio, efficiendum vt ea ex amore proficisci videatur.

Adhæc doceat vxorem, si opus esse videtur, vt piè & sedulò præstet officium, non tanquam in conspectu hominum, sed vt in conspectu Dei.

Poſtremò & voce, & exemplo, doceat Paſtor vxorem pietatis exercitia, inuocationem, gratiarum actionem, ſacras ceremonias reuereri &c. de quibus rebus infra fortaſſe plura.

Hæc ſit breuis inſtructio, qua Paſtor ſuam vxorem, quam ducit iuuenculam, informare poteſt: qui tum demum efficaciter eam inſtruet, ſi ipſe præierit exemplo, & quod ab vxore requirat, ipſe primus faciat.

Sed vnum ferè prætermiſiſſem, quod nequaquam omittendum fuit. Vxor Paſtoris vbi conceperit, admoneatur à marito, vt ſiue cubitum eat, ſiue ſurgat, Deo commendet, quod benedicente Deo concepit: Petat vt ipſe ſua potentia & bonitate adſit, tueatur, ac foueat quod conceptum eſt. Quomodo autem infans natus educari debeat, iam dicendum eſt.

Poſtquam Paſtor videt benedictione Domini auctam familiam, non ceſſabit Deo gratias agere, pro tanta benedictione, & orabit, vt Deus quod dedit clementer tueri velit.

In Educatione autem puerorũ, ſit primum fundamentum, inuocatio Dei pro pueris. Niſi enim Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà laborat, qui ædificat eam. Fruſtrà itaq; omnis cura educandæ ſobolis ſuſcipitur, niſi Deus manum adhibeat, & dederit pueris aduerſus Satanam Angelos cuſtodes.

Deindè, hoc iacto fundamento de inuocatione Dei pro pueris, ſumma Paſtoris cura eſſe debet, vt vnà cum lacte natus infans incipiat balbutire Ieſu nomen. Illa enim dulcis appellatio, prima cum fuerit in infantis

fantis ore, ſpes eſt vt in reliqua tota vita illîc maneat, non ſine maximo fructu.

Vbi autem puer fari cœperit, mox precandi formulam à Chriſto præſcriptam diſcat, eamq; ſæpius recitet, & præcipuè cum itur cubitum, cum ſurgitur manè, & in principio & in fine prandij & cœnæ.

Hanc vbi aliquo tempore vſu firmauerit puer, addatur ſymbolũ: mox decalogus: poſtremò doctrina de ſacramentis.

Porrò vbi ætas maior acceſſerit; hoc eſt, circa ſeptimum annum, Pater incipiat puerum docere, de creatione, de lapſu primorum parentum, de peccato propagato à primis parentibus in totum genus humanum.

Deindè proponat Chriſti beneficia, quomodo ipſe propitiator peccati ſit, cuius propitiationis teſtimonium & ſigillum eſt ipſe baptiſmus.

Hic doceat Paſtor puerum accuratè de baptiſmo: oſtendat baptiſmum, teſtimonium eſſe ablutionis peccatorum, per ſanguinem Chriſti: oſtendat baptiſmũ, perpetuam concionem pœnitentiæ eſſe: oſtendat baptiſmum, ſignaculum eſſe beneficiorum Chriſti, & vitæ æternæ. Admoneat puerum de candida veſte, quæ ipſi impoſita fuit in baptiſmo, quæ ipſum in tota vita admonebit, quòd & ſit veſtitus iuſticia Chriſti, & quòd debeat in poſterum candidam & ſanctam vitam meditari.

Hæc omnia melius diſcunt pueri, ſi patris vitam videant doctrinæ reſpondere.

His iactis pietatis rudimentis, maſculæ proli proponat Pater literas diſcendas, modò ad eas aptus videtur: fœmellæ opera muliebria: niſi fortè placet, quod non improbo, eam inſtitui in literis, vt poſsit ali-

aliquando ſacros libros, vernaculo ſermone ſcriptos, legere. Nam vt latinè diſcant puellæ non ſuadeo.

Prætereà habeat Paſtor ſingularem curam morum in liberis. Si quid quod non decet agant, puniat: ſi officium faciant, laudet: moneat quàm honeſtè domi erga parentes, & familiam ſe exhibeant: quàm modeſtè foris erga alios ſe gerant: qua reuerentia excipiant ſenes: quo candore cum paribus conuerſentur.

Cæterum vt rem ad numeros reuocem, quatuor potiſsimum in inſtitutione puerorum ſpectanda ſunt, quæ Paulus, etſi in diuerſis locis, de puerorum educatione tradit.

Primùm, quid parentes debeant pueris, exponit.

Deindè, quid caueant parentes in pue-

in puerorum educatione, docet.

Tùm, quid in pueris ſit culpandum, admonet.

Postremò, quorum puerorum mores ſint laudabiles, monſtrat.

Ad Epheſios ſexto, quid parentes debeāt pueris his indicat verbis: Patres educate liberos veſtros, in diſciplina, & correptione Domini.

Breue quidem præceptum eſt, ſed multa continet. Vult enim vt à cunis liberi ſancta inſtitutione formentur, ac ſanis admonitionibus corrigantur ſubinde: vult eos enutriri in diſciplina & correptione, nō quauis, ſed Domini: vult vt diſcant præcepta pietatis, ciuilia morum inſtituta: vult eos proficere in timore Dei: vult eos informari in veritate, iuſtitia, temperantia, pudore.

Proinde Paſtor, cui prolem donauit Dominus, in his ſit ſedulus: enutriat ſuam ſobolem in diſciplina,

na, & monitis Domini: & ſimul addat domeſticum exemplum, ne quid turpe dictu à ſe audiant, ne quid turpe factu in ſe videant: imò potius det operam, vt ſe viuum exemplar omnis pietatis & probitatis habeāt.

Quid parentes in puerorum educatione cauere debeant, Apoſtolus in eodem capite oſtendit, cum inquit: vos patres ne ad iram prouocetis filios veſtros. Vult Paulus ne immodica ſæuitia parentes filios exaſperent. Hinc enim naſcitur odium: ex quo fit demum vt iugum prorſus excutiant.

Ideo ad Coloſſ. additur: ne deſpondeant animum. Ingenua enim tractatio, & moderata, magis liberos retinet in parentum timore, atque etiam obſequendi ſtudium & alacritatem illis auget: contrà durities & illiberalis auſteritas, eos ad contumaciam inflammat, & pios affectus extin-

extinguit. Studeat ergo Paſtor, vt diſciplina puerorum ſuorum comitate ſit temperata, ne nimia ſeueritate vſus, pueros perdat.

Quid in pueris culpandum ſit, idem Paulus in Epiſtola ad Titum, vbi agit de eligendo Epiſcopo; hoc eſt, Paſtore, oſtendit. Liberos habens non obnoxios crimini luxus, aut contumaces. Duo vicia grauiſſima notat, ἀσωτίαν & inobedientiam.

Ἀσωτία omnem intemperantiam ſignificat, vt luxuriam, laſciuiam, prodigalitatem, heluationem &c.

Clemens in ſecundo Pædagogi, dicit ἀσωτίαν dici quaſi ἀσωστίαν, vt ſignificetur finis eorum, qui luxuriæ, laſciuiæ, heluationi dediti ſunt. Illis enim nulla ſalus reliqua eſt, ſeipſos ſua intemperantia extremè perdunt.

Aliud vicium quod culpat in pueris, eſt inobedientia, ex qua prius illud naſcitur.

Cum igitur Paulus non vult eligi vllum Paſtorem, cuius liberi ſunt luxurioſi & contumaces, det operam Paſtor, vt prudenti moderatione, pullulantia in liberis vicia corrigat. Si enim tempeſtiua & prudens diſciplina adhibetur, nemo tam diſtorta eſt natura, quin flecti poſsit. Verum ſi inueteratum fuerit malũ, fruſtra corrigere ſtudebis. Principijs ergo obſta.

Laudabiles mores puerorũ qui ſint, indicat Paulus 1. Timoth. 3. vbi loquitur de eligendo Paſtore. Qui (inquit) filios habet, cum omni ſubiectione, & reuerentia ſeu honeſtate, aut caſtitate. Omnia enim hæc, Græca vox σεμνότης complectitur. Vult ergo in ſumma, liberos Paſtoris moribus eſſe ad omnem

obe-

obedientiam, reuerentiam, castitatem, modestiam, & grauitatem compositis, ita vt patris quasi ingenium referant.

TRACTATIO FAMILIÆ, SERVORVM ET ANCILLARVM.

Generalis regula, iuxta quam oportet christianos Dominos, agere cum suis seruis & ancillis, traditur Ephesi: 6. hisce verbis: & vos Domini eadem facite erga seruos, remittentes minas, seu laxantes iracundiam, scientes quod & vester ipsorum Dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Huic generali regulæ subesse debet Pastor.

Præterea, etiam cogitabit, quod non sit tantum Dominus in sua familia, verumetiam Propheta & Episcopus, qui debet curam animarũ suæ familiæ habere.

Cu-

Curet igitur ante omnia, vt ſua familia ſit pia, ſit honeſta, ſit fidelis. Neq; ferat ſeruum aut ancillam, qui diſciplinæ domeſticæ, etiam quantum ad religionem attinet, ſubeſſe recuſant.

Solent vtplurimũ ſerui accommodare ſe moribus dominorũ ſuorum: quanto magis par eſt, vt pij Paſtoris mores exprimat pia familia.

Hæc ſit ergò prima regula, vt Paſtor curet vt habeat piam familiã, eamq; aſſuefaciat ad humanitatem, temperantiam, caſtitatem, & ad alias virtutes.

Deindè, iuxta Pauli regulam Paſtor placidè & amanter foueat ſeruos & ancillas ſuas, tanquam conſeruos Dei. Habent enim Domini & ſerui communem Dominum, quem ſuſpicere debent vtriq;.

Tertiò, iuxta præceptum Pauli reddat Paſtor ſuis ſeruis & ancillis,

τὰ ἀυτὰ, hoc eſt, τὰ δίκαια, iuxta diſtributiuam iuſtitiam. Neq; enim ſic habeat Paſtor obnoxios ſibi ſeruos, quin ſciat ſe viciſsim illis obnoxium eſſe. Seruis laborantibus reddat iuſtam mercedem, eos foueat ac complectatur in Domino.

Quartò & poſtremò, curet Paſtor vt ſui ſerui publicas ceremonias frequentius accedant. Hac enim ratione & ſeruis præſtat paternum beneficium, & alios exemplo inuitat, ad ſimilem humanitatem ergà ſuos.

Cura et providentia de victu et necessariis.

Cum hæc vita opus habeat neceſſarijs adminiculis, vt conſeruari poſsit, non debet Paſtor ea media contemnere, quæ Deus ordinauit.

Qui in vrbe habitat Paſtor, ſtipen-

pendium ſuum certum nouit, quod vt rectè diſpenſet, opus eſt ſingulari prudentia, ne vel ſordidus videatur, vel prodigus. Vtrumq; vicium indignum eſt Paſtore.

Prodigalitati medebitur, ſi perpendat & computet exactè, quantum per annum requiratur ad honeſtam familię ſuſtentationem. Auaritiæ, ſi Deo fidat, non creaturæ, & ſtatuat ex benedictione Domini robur eſſe pani.

Qui autem ruri habitat Paſtor, & habet agros & decimas, poteſt ſuis rebus ſtudere, vt habeat quo ſuis & alijs poſsit benefacere. Sed non diſcedat à regula Chriſti, qui ait: Quærite primum regnum Dei: meminerit primam curam & præcipuam eſſe debere ſalutis.

Quia autem, vt dixi, hæc vita opus habet adminiculis iuxta Dei

ordinationem, quęrere poteſt Paſtor facultates, eiſq;, quæ ad cultum victumq; neceſſaria ſunt, operam dare, modò intra limites ſui officij maneat. Quod autem hoc liceat Paſtori, teſtatur promiſsio Dei, qui promittit benedictionem piè laborantibus. Proindè & lucrum, quod Paſtori ex ſuis agris & decimis accedit, poteſt & debet Paſtor vt prudens œconomus conſeruare, & poſteà vt res poſtulauerit prudenter diſpenſare.

Quod ſi facultates creuerint, agat Deo gratias, ac ſimul Deum precetur, ne ſibi in ſpinas & laqueos conuertantur: quod ſanè vſu venire ſolet ijs, qui ſolidũ fiduciæ in Deum fundamentum non iecerunt. Qui enim fiduciam collocant in diuitiarum incertitudinem, naufragium fidei fecerunt, & viua fiducia in Deũ vacui ſunt.

Conſilio proinde Dauidis obtem-

temperet Paſtor. Si affluent, inquit, diuitiæ, noli cor apponere.

Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſeculi cupiditate ducatur Paſtor.

Deindè, ne ijs animum aut fiduciam adijciat.

Tùm, vt pro ijs gratias datori agat.

Prętereà, vt eas nec auarê cumulet ac retineat, nec prodigaliter effundat: ſed eas diſpenſet, iuxta regulam fidei, & charitatis.

Poſtremò, vt ſit paratus eas à ſe abdicare, quoties Deo libuerit.

Liberalitas in pauperes.

De officio Paſtoris quantum ad curam Eleemoſynarum attinet in vſus pauperum, ſuo loco dicetur: Hic tantum de eleemoſyna ac liberalitate agam, quam ipſe de ſuo faciet,

ciet, & præſtabit egenis. Nam & Paſtor communi præcepto ſubeſt, quo iubemur eſſe liberales erga pauperes.

Pręceptum autem hoc eſt. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſq; induc in domum tuam. Si videris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.

Et peculiariter Paulus præcipit ſuo Paſtori, vt ſit hoſpitalis, ſeu, vt in Græco eſt, φιλόξενος: hoc eſt, amanter complectens peregrinos, eos fouens, ac recreans ſuis facultatibus.

Vt autem meus Paſtor magis ad liberalitatem excitetur, huc adijciam quæ in omni eleemoſyna ſpectanda ſunt: vt ſunt, cauſæ eleemoſynæ, affectus dantis, modus dandi, fines & præmium eleemoſynæ, liberali pectore preſtitæ.

Cauſæ quæ impellent Paſtorem noſtrum

noſtrum ad liberalitatem erga egenos, ſunt multæ & variæ, quarum nonnullas recitabo.

PRIMA. Chriſtiana profeſsio requirit, vt abundent pij in omni opere bono. Nunc autem eleemoſyna eſt vnum ex præcipuis operibus, quibus proximo commodare poſsimus, quare Paſtor ſciat ſe huic communi legi ſubeſſe.

SECVNDA. Mandatum Dei, quod ſæpius in Propheticis & Apoſtolicis literis repetitur.

Frange eſurienti, inquit Eſaias, panem tuum.

Chriſtus: date eleemoſynam, ac ecce omnia munda vobis.

Huius mandati admonet nos Syracides cap. 29. propter mandatum, inquit, aſſume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.

Tertia. Exempla ſanctorum, vt Abraham Patris noſtri, & aliorum multorum. Iob de ſua erga pauperes liberalitate teſtatur, cum ait: Foris non permanſit peregrinus. Oſtium meum patuit peregrino, cap. 31.

Qvarta. Eleemoſynæ puræ æſtimatio apud Deum, 1. Corinth. 9. λειτȣργία dicitur. Hebræos 12. θυσία, hoſtia, appellatur.

Qvinta. Proximus ipſe, qui caro tua eſt. Propheta dicit: & carnem tuam ne deſpexeris. Qui enim indigentem proximum non iuuat, ſe omni charitate vacuum oſtendit.

Hûc illud Iohannis dictum: Qui habuerit ſubſtantiam mundi, & viderit fratrem ſuum neceſsitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

Sexta. Cogitatio pœnæ eorũ, qui non tanguntur calamitate egenorum.

Pri-

Primùm enim, incurrunt in irã Dei. Ab inope (inquit Syracides) ne auertas oculos tuos propter iram.

Deindè, maledictioni pauperum ſubiacent, iuxta illud: maledicentis tibi in amaritudine animæ exaudiatur deprecatio eius.

Præterea, ſi imploranti te non ſuccurris, idem à Domino expectabis. Syracides 21. Qui obturat aures ſuas ad deprecationem pauperum, ipſe clamabit & non exaudietur.

Adhæc, Impius in pauperes ſpoliabitur donis quæ habuit, iuxta illud: non habenti auferetnr ab eo quod habet: hoc eſt, ei, qui non vtitur donis Dei rectè iuxta voluntatem Dei, auferuntur ea dona.

Exempla multa ſuppeditant hiſtoriæ, & quotidiana experientia. Prouerb. 3. Qui deſpicit deprecationem pauperis, patietur inopiam. Breuiter, cum ira Dei & maledi-

ctione omne malum coniunctum est.

Omitto pœnam, quæ in posteritatem extenditur. Qui enim crudelis est in pauperes, eius liberi aliquando aut mendicabunt, aut aliam calamitatem experientur.

His causis perpensis, Pastor sit pro ratione suarum facultatum in egenos & exules liberalis.

Affectus dantis eleemosynam, sit purus & castus, non infectus hypocrisi aut κενοδοξίᾳ: quæ vicia, omnia opera, ratione præcepti bona, inficiunt, ita vt habeantur abominabilia in conspectu Dei.

Ardeat itaque affectus, amore Dei, & amore proximi: sit hilaris animus dantis. Hilarem enim datorem diligit Deus: præluceat fides: sit scopus gloria Dei.

In modo eleemoſynarum ſpectentur, quantitas, ἰσότης, æſtimatio dati, diſcrimen hominum, dominium dantis.

Quantitas eleemoſynam moderetur ad regulam. Tobiæ 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi parum, libenter impartiri ſtude. Et 2. Corinth. 8. Nunc vero & facto perficite, vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita & perficiendi ex eo quod habetis. Etenim ſi prius adſit promptus animus, is acceptus eſt pro eo, quod habet aliquis, non pro eo quod non habet.

Ἰσότης requiritur etiam in modo eleemoſynæ, iuxta illud. 2. Corinth. 8. Sed pari conditione hoc tempore, abundantia ſuppleat illorum defectum, vt & illorum abundantia veſtrum defectum ſuppleat,

vt ſit

vt ſit æqualitas: quantum quidem ad vſum attinet, non quantum ad poſſeſsiones.

Hæc æqualitas non requirit paria pro paribus ab eo, cui das Eleemoſynam: ſed ſpectat ſymmetriam totius corporis Eccleſiæ. Hæc enim eſt in Eccleſia iuris analogi ratio, vt dum vltrò citròque ſinguli inter ſe communicant, pro menſura donorum & neceſsitatis, ex mutua collatione efficiatur apta ſymmetria, tametſi alij plus, alij minus poſsideant, & diſtributa ſint inæqualiter dona.

Æſtimatio datæ Eleemoſynæ, non pendet ex doni magnitudine, ſed ex animi liberalitate: vt vidua quæ miſit in Gazophylacium duo æra, præfertur à Domino ijs, qui maximas donationes obtulerunt. Si enim adſit promptitudo, ex eo quod quis habet acceptus eſt.

Diſcrimen quoq; oportet habere homi-

hominum, in quos eleemoſyna eroganda eſt. Etſi enim omni indigenti ſuccurrendum eſt, iuxta parabolam de Samaritano: tamen diſcernendum eſt inter domeſticos fidei, & hoſtes religionis.

Illis quidem, vt Chriſti membris, primum eſt dandum, iuxta Regulam Pauli Galat. 6. Dum tempus habemus ſimus benefici erga omnes, maximè verò erga domeſticos fidei. Vocat autem eos domeſticos fidei, qui per fidem ſunt in eadem, in qua nos, familia Domini: Hoc eſt, in Eccleſia, eundem Chriſtum, & eandem fidem nobiſcum profitentes. Eſt enim fides character familiæ Dei.

His verò, quia homines ſunt, ſuo quoq; loco eſt ſuccurrendum, ne fame & nuditate pereant. Sed omnium primum inchoandum eſt à ſummo beneficio, vt tuis precibus & doctrina conuertantur ad Deum.

Quan-

Quantum autem ad dominium attinet, quod in modo etiam ſpectandum dixi, hoc teneatur præceptum. Dominium ſit penes te, iuxta Salomonis conſilium: Fontes tui deriuentur foras: & tu Dominus eorum eſto. Idem requirit ſeptimum legis præceptum.

Peſsimè ergo faciunt Anabaptiſtæ, qui volunt æqualitatem bonorum ἐν κτήσει: hoc eſt, in poſſeſsione: cum eam Paulus tantum requirat in χρήσει, hoc eſt, in vſu.

Fines eleemoſynæ Paſtoris debent eſſe hi.

PRIMVS. Gloria Dei. Hanc enim in omni opere noſtro principaliter ſpectare oportet. Iſte erit ſcopus omnium noſtrarum actionum, vt paulò antea admonui. Debes ergo non tuam gloriam quærere,

rere, vt prædiceris ab hominibus liberalitatis nomine, ſed Domino da gloriam, qui te œconomum fecit, vt iuxta ipſius verbum diſpenſes quæ dedit.

SECVNDVS finis, eſt Relaxatio inopiæ proximi, quem non ex ſpecie, quæ incurrit in oculos, æſtimabis, ſed ex ea quam intus gerit, qua refert imaginem Dei, & eſt membrum eiuſdem corporis tecum, cuius caput eſt DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus.

TERTIVS finis, eſſe poteſt prouocatio aliorum ad ſimilem erga egenos liberalitatem. Huc Chriſti dictum Matthei 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum qui eſt in cœlis.

Et illud Pauli 2. Cor. 9. Et ex vobis zelus prouocauit complures.

Quòd autem Christus dicat, Matth. 6. Non nouerit sinistra tua quid faciat dextra: non hoc vult vt nemo te videat liberalem esse erga pauperes, sed vt non, sicut Hypocritæ faciunt, quæras tuam laudem & gloriam.

Præmiũ eleemosynæ, liberali pectore præstitę, est multiplex. 2. Cor. 9. promittitur vt liberales in pauperes, in omne opus bonum abundent. Ita enim clementissimus Pater rectum vsum vnius doni, compensat multis nouis donis, iuxta illud Matth. 6. Dominus dabit mercedem in propatulo.

Et Psal: 41. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus.

Salomon: Fœneratur Domino qui miseretur pauperi, & vicissitudinem

dinem ſuam reddet illi.

Paulus 2. Cor. 9. Qui ſeminat in benedictionibus, in benedictione & metet: hoc eſt, qui benignè liberalis eſt, benignitatem conſequetur.

Eſaię 58. Cum effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt vt meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus ſemper.

TOTIVS DOMVS PASTORIS PRECANDI RATIO ET TEMPVS.

Quotidie manè fiat in ædibus Paſtoris precatio, preſentibus vxore & liberis cum ipſo Paſtore.

Pueri PRIMVM alta voce recitent Catechiſmum, hoc ordine.

Primùm, decalogum.

Deindè, ſymbolum Apoſtolicum.

Tertiò, verba inſtitutionis baptiſmi.

Quartò, verba cœnæ.

Poſtremò, Dominicam orationem, idq; flexis genibus & complicatis manibus, vt in conſpectu Dei.

DEINDE ſequatur vxor eodem modo.

Quod vbi factum fuerit, addat Paſtor exhortationem ad vxorem & liberos, vt diem iſtum tranſigant in timore Dei, ſcientes ſe ambulare coram oculis Dei.

AD HÆC precentur pueri, ante prandium, & poſt prandium, ante cœnam, & à cœna.

Ituri cubitum, rurſus recitent, vt manè, totum Catechiſmum. Quo facto Pater commendet ipſos Deo breui oratione.

Hoc ipſum, quod de pueris dixi, optarim etiam in reliqua familia fieri.

Neq; deberet hîc auaritia Pastorum tanta esse, vt hoc pijssimum familiæ exercitium negligerent.

Verum si hoc impetrare non possum à meo Pastore, hoc saltem iure peto, vt omni Sabbatho vesperi examinet suam familiam, & audiat singulos recitare doctrinam Catechismi: diebus quoq; dominicis & festis exploret, quid vxor, quid liberi, quid reliqua familia didicerit ex Euangelica lectione, quæ eo die est proposita.

Hæc breuiter sint dicta de secunda parte nostræ instructionis, in qua exposuimus, quomodo pius Pastor debeat suam familiam piè & sanctè administrare. Verũ quia omnis labor noster inanis est, nisi Dominus nobiscum operetur, velim vt quotidie Pastor suam Deo commendet familiam hac oratione.

Quoniam nulla domus niſi te, Domine Ieſu Chriſte, conſeruante, ſtare poteſt: te ſupplex rogo, vt domum meam, vxorem, liberos, & familiam, tua protectione conſeruare digneris. Da, quæſo, vt ego, vxor mea, liberi, ac tota familia ſecundum tuam voluntatem, ſinguli noſtrum officium faciamus. Cum enim tu nos paſcis, nihil nobis deeſt: cum tu nos regis, ſecuri ſumus, & nemo nobis nocere poteſt: cum tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus vberrimum. Nobis igitur adeſſe digneris: pelle Diabolos, hoſtes ordinationis tuæ: da nobis cuſtodes, ſanctos tuos angelos: ac rege nos ſemper tuo ſpiritu, vt perpetuò te in hac vita, & in futura celebremus.

Amen, Amen:
Fiat, Fiat.

DE

DE TERTIA PARTE,

de conuerſatione Paſtoris politica, & externa.

AVtor Epiſtolæ ad Hebræos ait: Confidimus quòd bonam habemus conſcientiam, in omnibus cupientes honeſtè conuerſari. Permagni enim refert, qualis ſit Paſtoris conuerſatio: quæ ſi fuerit honeſta, & congruat cum ſana doctrina, vtraq; manu putandus eſt ædificare Eccleſiam Dei, hoc eſt, & ſana doctrina, & honeſta vita. At ſi conuerſatio cum doctrina pugnat, quod dextra manu, hoc eſt, doctrina, extruit, id ſiniſtra, hoc eſt, mala vita, deſtruit, & demolitur.

Volo igitur diſciplinæ publicæ conuerſationis præcepta, meo Paſtori præſcribere. Vt in ſingulis partibus habeat quid ſequatur.

Præcepta generalia multa ex-

 tant,

tant, quæ præcipiunt ſanctam & honeſtam conuerſationem, vt benè audiat verbum: & prohibent malam conuerſationem, ne verbum malè audiat apud hoſtes doctrinæ. Et Paulus vult, vt in tota vita ita agamus, vt retineamus fidem & bonam conſcientiam: quam qui repudiant, naufragium circa fidem faciunt.

Huc & illud Domini dictum: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Per prudentiam (vt pius quidam interpretatur) caput ſaluum ſeruate: per ſimplicitatem, caſtos mores amate. Serpentes ſitis, in cauendis malis: columbæ in ſimplicitate morum, & vitæ innocentia. Per prudentiam deuitate falſam doctrinam: per ſimplicitatem deuitate mala opera hominum.

Huc & illud Chriſti ad Apoſtolos, quibus Paſtores ſuccedunt: Sic

luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum, qui eſt in cœlis.

Cur autem Paſtoris vita & externa conuerſatio, ſit maiori cura regenda, ipſe Dominus rationem reddit, Matth. 5. his verbis: vos eſtis ſal terræ. Item: vos eſtis lux mundi. Et Paulus: Eſto typus fidelium, in ſermone, in conuerſatione, in charitate, in ſpiritu in fide, in puritate. Et ad Titum 2. Te ipſum præbe typum bonorum operum.

Huiuſmodi præcepta paſsim occurrunt, quæ à Paſtoribus requirunt ſanctam & honeſtam conuerſationem, & pacificam cum omnibus hominibus vitam.

Verum quia hæc generalia dicta, non poſſunt à quouis rectè accommodari ad ſingulas partes

vitæ in externa conuerſatione, volo ea ſingulis actionibus particulatim accommodare, & oſtendere, quid in vita communi, quid in cœtu Eccleſiaſtico, quid in conſilijs & deliberationibus ſpectandum ſit. De his tribus capitibus, eo quo propoſita ſunt ordine dicam.

QVID IN VITA COMMVNI SPECTANDVM EST PASTORI.

Hoc caput etiam diſpertiamur in plures partes, vt, veluti in anatomia, ſingula conſpiciantur diſtinctius. In vita itaq; communi ſciat Paſtor quomodo cum maioribus, paribus, & inferioribus agendum ſit, vt honeſta cum illis & laudabilis ſit eius conuerſatio: ſciat quoq; qualis adhibenda ſit moderatio in veſtitu, geſtibus, verbis, cibo, & potu, ſeu in conuiuijs, vbi inuitatus

fortè fuerit: ſciat præterea, qualis in contractibus candor requiratur. His explicatis qualis debeat eſſe conuerſatio Paſtoris, quantum quidem ad communem vitam attinet, conſtabit.

Quomodo ergo cũ maioribus, paribus, & inferioribus aget Paſtor? Quoties cum maioribus in congreſſu ſiue colloquio agendum eſt, habere oportet Paſtorem, rationem & dignitatis & ætatis eorum, cum quibus agit.

Si in dignitate aliqua conſtituti ſunt natu grandiores, vt ſuperiores omnes, tribuendus eſt illis honor quem lex præcipit: Honora præpoſitos tuos. Hoc eſt, ijs qui tibi in aliquo dignitatis gradu conſtituti præſunt, honorem debitum exhibe. Hic non ſpectanda eſt perſonæ qualitas, ſed officij dignitas. Reddat igitur Paſtor Magiſtratui ciuili, Regi, Præfectis, Conſulibus, & alijs qui pub-

lico magiſtratu funguntur, debitum honorem, idq; corde, verbis, & corporis geſtu.

Qui in nulla dignitate ſunt, ſed tantum ætate antecedunt, vt patres ſunt complectendi: & patrum nomine, ſi nulla laborant infamia, compellandi. Ita enim præcipit Paulus ſuo Timotheo, 1. Timoth. 5. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem.

Hæc comis & affabilis cũ maioribus conuerſatio, conciliat Paſtori hominum animos, facitq; vt libentius audiatur, vbi ad ea, quæ officium Paſtoris concernunt, ventum fuerit.

Verum contrà cum Paſtor nec magiſtratum honorat, nec ætatem reueretur, odioſus redditur omnibus, & ſua temeritate animos hominum à ſe alienat, & in ſuſpicionem & notam ſuperbiæ incurrit: quod

vbi

vbi factum fuerit, actum est postea de toto ipsius ministerio.

Quando cum iunioribus agendum est, eadem spectanda sunt, dignitas & ætas.

Si in dignitate aliqua est iunior ætate, præstetur ei debitus à Pastore nostro honor & reuerentia, nulla habita ætatis ratione, sed officij, cuius causa honorandus est.

Si absq; dignitate publica aliqua viuit, fraternum affectum erga ipsum declarabis, ac non secus quàm fratrem tractabis. Hoc quoque præceptum Pauli est 1. Timo. 5. Iuniores, inquit, vt fratres. Hæc pia & blanda compellatio, animos iuniorum ad mutuum amorem flectit.

Si agendum est cum mulieribus grandioribus natu, tractandæ sunt vt matres blandè & ciuiliter.

Si cum iunioribus, tractandæ ſunt vt ſorores.

At ſi cum pueris, eos excipias filiorum & filiarum compellatione.

His humanitatis teſtimonijs, in congreſſu quotidiano conciliabit ſibi Paſtor bonorũ animos, & parabit ſibi viam & autoritatem, ad ea demũ cum fructu agenda, quæ ad officium ipſius pertinere videbuntur.

Hæc ideo breuius à me dicta ſunt, quia melius in laudatis exemplis conſpiciuntur quotidiè.

Sequitur de moderatione ſeruanda Paſtori in veſtitu, geſtibus, verbis, cibo, & potu, ſi fortè ad bonorũ honeſta conuiuia vocatus fuerit. Nam in his requiritur ſingularis diſciplina: præſertim in hac morum corruptione, quando diſciplina eſt magis quàm oporteret laxata, & languidior natura.

Veſtitus Paſtoris, grauitatem & mode-

modeſtiam præ ſe ferat: ſicut decet miniſtrum Dei. Cogitet pius Paſtor de primorum parentum primis veſtibus, vt inde admoneatur humilitatis & timoris Dei.

Adam innocens, nudus inceſſit: poſtquam autem lapſus fuit in peccatum, turpitudo animi in corpore reliquit veſtigium, quam folio fici tegere conatus eſt. Verum quia oculos Dei fallere non potuit, obiurgatur primùm: deinde, data promiſſione ſeminis, noua à Deo donatur veſte, nempe pellicea: quæ typus fuit veſtis, qua agnus Dei tegit hominum peccata.

Hinc Paſtor cogitet, veſtem qua tegitur, ſymbolum eſſe, cum peccati, tum gratiæ. Prima veſtis peccati nos admonet, ſecunda gratiæ, modò gratiæ veſtem induamus.

Quoties igitur Paſtor manè ſe induit, humiliet ſe coram Deo, cogitans

gitans ſe lapſum fuiſſe in Adamo, & peccatum non potuiſſe tegi folio fici, hoc eſt, induſtria & arte hominis. Deinde cogitet de filio Dei, qui nos ſua innocentia tegit, in cuius rei typum olim pelliceæ veſtes datæ ſunt primis parentibus.

Si hæc prudens Paſtor cogitauerit, facilè intelliget, quid in veſte deceat, & quid non.

His nihil adijcerem, niſi viderem mores quorundam Paſtorum nimis leues eſſe: qui nec quid natura, nec quid ſua conditio requirat, perpendunt.

Bernhardus conqueritur, ſuo tempore multos magis ſtuduiſſe cultui veſtium, quam virtuti. Id nos longè rectius conqueri, imo deflere poſſemus. Nam illa diſciplina quæ Bernhardi adhuc tempore viguit, prorſus eſt abolita. Videmus enim, in nullo hominum ordine, ſeruari

istam veterem in vestitu grauitatem: sed quotidiè nouas vestiendi formas excogitari, quibus proditur animi inconstantia, & leuitas: & ostenditur quòd mascula illa virtus, extincta iam sit, quæ fuit in nostris maioribus.

Sed de his frustrà conqueror. Vix enim sperandum est, vt reuocet mundus pedem, ab ista sua leuitate & inconstantia: præsertim cum iam natura est languidior, & disciplina, vt dixi, dissolutior.

Etsi autem parum me effecturum, hac nostra de vestitu instructione confido: tamen spero bonos meum consilium non contempturos. Dicam igitur quid sentiam.

In veste consideranda sunt duo: τὸ πρέπον personæ, siue decorum, & Vsus vestis.

Τὸ πρέπον seu decorum, est vt Pastor cogitet quid se deceat pro suæ

personæ conditione. Aliud est τὸ πρέπον militis, aliud nautæ, aliud mulieris, aliud nobilis, aliud ciuis, aliud rustici, aliud Pastoris: & quod vni est ornamento, alij sæpe dedecori est. Tantum valet decorum personæ.

Militi conuenit, vestem gestare breuissimam, & iam in hac morum corruptione non datur apud multos vicio, si vela caligarum infra genua se etiam extendant. Hic si oblonga vteretur veste, meritò se alijs deridendum propinaret.

Nautę congruit, laxas & dependentes gestare caligas, & veste talari absq; omni plicatura vti. Hic si militis vestem sumeret, τὸ πρέπον suæ personæ non seruaret: nisi fortè leuitas isti generi hominum decorum adferat.

Mulieri nobili si sinuoso syrmate terram verrit, hodiè non datur vicio.

cio. Si idem faceret Paſtoris vxor, maximum probrum eſſet.

Cum nobilis ſe catenis aureis & annulis ornat, maximè ſi in ſenatu ſit Regni, aut Eques auratus, (nam aliorum luxui patrocinari nolo) decorum ſuæ perſonæ ſeruat: quod nec Deo, nec hominibus (modo abſit animi ſuperbia) diſplicere poteſt. Idem ſi imitaretur ciuis aut ruſticus, quid magis culpandum?

Ita ciuis, ruſticus, artifex &c. decorum in veſtitu conueniens ſuæ perſonæ ſeruantes, laudantur. Qui contrà faciunt meritò ridendi ſunt.

Ad eundem modum, imò multò magis decet Paſtorem, vt ſeruet decorum, ſuæ perſonæ & officio conueniens.

Relinquat igitur militi veſtem nates non tegentem, velaq; caligarum: relinquat aulico, acuminatos illos & oblongos pileos: relinquat

nautis, ſuos pannos: relinquat nobilibus marronis ſua ſyrmata, ſuas catenas, holoſericum, margaritas, annulos, & reliquum ornatum, qui iam penè maior eſt, quàm vt ſtultitia & leuitas mundi aliquid adijcere poſsit. Relinquat & ciuibus ſuum decorum.

Quid ergò à Paſtore requiris? τὸ πρέπον.

Quodnam eſt illud? hoc ſitum eſt in veſtis forma, precio, & colore.

Formam appello, decentiam quandam conuenientem grauitati perſonæ: (vt quæ ſit conſtantiæ & chriſtianæ humilitatis indicium) vt veſtis nimis non diffluat, nec nimis ſit ſtricta, nec quolibet alio modo ad vanitatem parata. Corona induſij non feriat occipitium, vt in multis videmus. Manicæ non ſint ſectæ

transuersè; & rursus filis sericis connexæ. Caligæ non sumptuosæ, nec velis, quæ sunt leuitatis symbola, defluentes. Breuiter, forma vestium componatur ad grauitatem, constantiam, humilitatem, iuxta laudatorum Pastorum exempla: & summo studio caueatur luxus.

Precium etiam in decoro seruandum est, de quo facile erit statuere, modò superbia de mente exulat, & ibi vera & christiana humilitas locum habet. Petrus vestes nimis preciosas in fœminis reprehendit, quis ergo eas in ministro verbi feret? Quarè relinquat Pastor alijs holosericum, vndulatum pannum, & alia quæ ad pompã & superbiam facere videntur.

Postremò, color in decoro spectandus est. Nec alba, nec rubra, nec viridia, nec cærulea congruunt Pastori, sed nigra potius aut

alius coloris, qui minimè ad pompam facere videtur. Verum hîc consuetudo & laudata exempla adhibeantur in consilium.

Aurum, argentum, vniones, & preciosos lapides relinquat Pastor alijs: hæc enim ipsum non ornant, sed turpiter fœdant, & alijs deridendum propinant.

Verum hic quæri potest de gradibus ministrorum, alij sunt superintendentes, alij præpositi, alij pastores, alij sacellani vt vocant: an non igitur decorum in his gradibus seruandum?

Respondeo. Si sunt omnes Pastores vt audire volunt, studeant se inuicem antecellere, virtute, pietate, laboribus in officio, vera humilitate, & mutua beneuolentia, & non quærant sibi autoritatẽ, auro, gemmis, preciosis vestibus, annulis aureis &c. Hoc consilium diui Iacobi est,

eſt, quod meo etiam Paſtori commendatum volo.

Hæc ſint de veſtibus Paſtoris & ornatu dicta, iuxta τὸ πρέπον perſonæ.

Sequitur Vſus, qui eſt duplex.

Primus, vt tegat corpus, & eas partes quas natura iubet tegere.

Secundus, vt arceat frigus.

Sed huic duplici vſui ita accommodanda eſt veſtis, ne violetur τὸ πρέπον.

Monachorum & Eremitarum impia ſomnia deteſtamur, qui religionis non minimam partem in forma, vilitate, & duritie veſtis collocarunt.

Geſtus ſequuntur, de quibus admonebo breuiter. Syracides cap. 19. in hanc ſententiam ait: ab aſpectu quiſq; cognoſcitur, & ex vultus obiectu intelligitur cordatus. Suus cuiuſq; habitus, ac rictum diducens

risus, incessusq; hominis qualis sit indicant. Hac sententia significat sapiens, quod vt quisq; animo est affectus, ita externa corporis conformatione maximè ostendit. Hinc multa indicia prudentiæ, stultitiæ, grauitatis, leuitatis, cæterorumque morum & motuum animi. Quare oportet Pastorem, gestuum corporis singularem rationem habere. Gestus enim externi & vicia animi produnt, & virtutes indicant.

Vt autem gestus eò rectius à Pastore formentur, duo tradam pręcepta, quæ si seruentur, gestus videbuntur ad virtutem compositi. PRIMVM præceptum sit. Singula membra corporis suum teneant officium, neq; vsurpent alienum. SECVNDVM, singula membra suum opus decenter & modestè perficiant. Nam si membra actiones suas & officia confundunt, aut etiam id quod

iuftè agere debent non explent, viciofus redditur & culpabilis geftus. Hinc eft quod Salomon inquit: homo apoftata, vir inutilis, graditur ore peruerfo, annuit oculis, terit pedibus, loquitur digito, prauo corde machinatur malum.

Oculorum ergo fit PRIMA difciplina, vt illi modeftiam fingularem prę fe ferant. Conditi enim funt oculi vt eis videamus: hoc munere fungantur decenter.

SECVNDA fit faciei feu vultus. Nam cum facies difciplinæ fit fpeculum, temperanda eft & moderanda in geftu fuo, vt nec proteruè exafperetur, nec molliter diffoluatur, fed habeat femper rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem.

TERTIA fit cæterorum membrorum, videlicet vt fingula fuis

fungantur officijs, nec munera confundant. Vt autem quid velim melius intelligatur, exempla ſubijciam quibus peccatur contra noſtram regulam.

Sunt quidam, qui niſi buccis patentibus auſcultare neſciunt, &, quaſi per os ſenſus verborum ad cor deſcendere debeat, palatũ ad verba loquentis aperiunt. Nonnulli in agendo vel audiendo, quaſi canes ſitientes linguam protendunt, & ad ſingulas actiones velut molam labia torquendo circumducunt. Alij inter loquendum digitos ſcalpunt, ſupercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes ineptiunt. Sunt qui rem aggreſſuri caput iactant, comam excutiunt, veſtimenta expandunt. Haud pauci quaſi ambæ aures ad audiendum factæ non ſint, alteram tantum collo detorto, voci venienti exponunt. Inuenies quoſdam qui inter

inter loquendum, vno oculo clauſo alterum apertum habent. Nec deſunt qui dum fari incipiunt, corrugant nares. Multi adeo inepti ſunt, vt incedentes nauigent brachijs, volent corpore, ac triforme monſtrum vno eodemq; tempore exprimant. Pedibus enim deorſum dum in terra ambulant, lacertis remigant, & corpore in aere volant. An non hoc monſtri ſimile, fingere in ſe ſimul & hominis inceſſum, & nauis remigium, & auis volatum. Quid referam illos qui ſcapulas inter eundum erigunt ad aures ferè vſq;.

Quid dicam? mille ſunt laruæ hominum vanorum, qui fœdè inter loquendum, audiendum, incedendum, cubandum, & quiduis agendo leuitatem animorum produnt.

Ab his turpibus geſtibus, quorum alij laſciuiam, alij negligentiam, alij pigritiam, alij inconſtan-

tiam, alij ſuperbiam, alij iracundiam, alij leuitatem declarant, cupio vt abſtineat Paſtor, ac in omnibus actionibus naturam ducem, & exempla bonorum virorum, quorum mores ſunt laudabiles, imitetur. Iam ad diſciplinam verborum veniamus.

De ſermone Paulus in hunc modum præcipit. Epheſ. 4. Nullus ſermo putris ex ore veſtro egrediatur, ſed ſi quis eſt commodus ad ædificationem quando opus eſt, vt gratiam auditoribus afferat. Et ad Coloſ. 4. ſermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale cōditus, vt ſciatis quomodo oportet cuiq; reſpondere.

Ex his Pauli verbis quinq; licebit colligere ſermonis præcepta.

Quorum primum continet qualis ſermo ſit vitandus.

Secundum, qualis ſermo deligendus.

Tertium, quale condimentum ſermonis ſit adhibendum.

Quartum, quibus accommodandus ſit ſermo.

Quintū, quis ſit ſermonis finis. De quibus ordine dicam.

Qualis, quæſo, ſermo eſt vitandus? putris, hoc eſt, talis à quo aut nullus fructus, aut malus certè expectandus eſt. Ex ſcurrili ſermone & inſulſo nullus fructus prouenit. Scurrilitas impudentiam, & vanitatem habet coniunctam. Inſulſitas verò, ſtupor eſt nimius, & indignus homine. Inter hæc duo vicia Philoſophi collocant medium, quod eſt lepos, qui eſt in ſermone hilaritatis & aſperitatis moderatio. Ex ſermone obſcœno, iactabundo, virulento, ſycophantico, & falſo, peſsimus naſcitur in auditoribus fructus. Quarè Paſtor in quotidiano congreſſu hominū, fugiat huiuſmodi ſermonē.

Qualis ſermo eſt deligendus?

Bonus & commodus ad ædificationem, quando eſt opus. Vt enim putris ſermo dicitur, à quo aut nullus aut malus fructus prouenit, vti dictum eſt: ita commodus ſeu bonus is dicitur, à quo fructus ædificationis ſperari poteſt. Alludit Apoſtolus ad arbores, quarum aliȩ ſunt putres, aliæ bonæ & integræ. Ab illis aut nullus aut malus, ab his ſemper bonus fructus expectatur.

Cogitet ergò Paſtor, tum demũ loquendum eſſe, quando quod dicat facit ad ædificationem.

Quidam cum interrogaretur in conuiuio, cur non loqueretur alijs omnibus loquentibus: quia, inquit, nihil habeo ſilentio melius. Et apud Euripidem extat hic verſus: ἢ λέγε τι κρεῖττον σιγῆς ἢ σιγὴν ἔχε, hoc eſt, aut loquere quicquam ſilentio melius, aut tace.

Quale

Quale debet esse sermonis condimentum? Respondet Paulus: Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus. Quare sic? ne corruptionis odor ad alios veniat. Veteribus sal amicitiæ symbolum fuit, durationis gratia. Corpora enim solidiora facit, & diutissimè conseruat: vndè hospitibus ante alios cibos apponi solitum, quò amicitiæ firmitas ac perseuerantia significaretur. Quarè plæriq; ominosum habent, si sal in mensam profundi contigerit: contrà verò faustum, si vinum atq; id merum effusum sit.

Hinc intelligi potest condimentum salis eò spectare, vt sermo sit solidus, non leuis, aut inconstans: sit sapidus, non insulsus aut ineptus: sit custodia ac conseruatione dignus, non dignus vt vnam aurem ingressus abeat per aliam.

Breuiter sermo sale conditus, signi-

significat sermonem à recto iudicio profectum, tempestiuè enunciatum, & commodè rebus de quibus agitur applicatum.

Est & dignum memoria, quòd vetustas discernat salem candidum à nigro, & candidum dicit esse Mercurij, vt sunt dicta, quæ beneuolentiam augent. Vt Alexandri dictum: Regiũ est benefacientem ferre maledicta. Nigrum autem salem dixerunt esse Momi, vt sunt venenatæ reprehensiones. Hunc salem Momi vult Paulus abesse, cum dicit: cum gratia sit sale conditus sermo. Alludit enim ad cibos, qui tum demum grati sunt, quando nec insulsi sunt, nec salsissimi.

Huc illud pythagoricum pertinet. Salem ne transgrediaris.

Quibus accommodandus est sermo? Auditoribus, inquit Paulus. Inciuile enim est verba profundere, vbi

vbi nullus eſt qui auſcultat. Inciuilius adhuc loqui, vbi omnia perſtrepunt clamoribus. Quarè Paſtor tum demum loquatur, vbi auditores aures benignas & patentes præbent.

Sed quis huius ſermonis conditi finis? duplex finis in Paulo proponitur, ſcientia, & gratia.

De ſcientia ait: vt ſciatis quomodo oporteat cuique reſpondere. Hæc ergò ſcientia duo continet cõmoda, vnum eius qui loquitur, alterum eorum cum quibus loquitur.

Quantum autem ad illum qui loquitur, hoc percipitur commodum. Qui ſe aſſuefacit circumſpectis ſermonibus, non incidit facilè in multas abſurditates, in quas ſubindè labuntur homines loquaces & garruli.

Quantum autem ad auditores attinet, ex continuo vſu acquiret

ſibi rectè & appoſitè reſpondendi peritiam. Aliter enim potentibus mundi eſt reſpondendum, aliter mediocribus, aliter humilibus: aliter rurſus manſuetis, aliter iracundis. Nathan aliter agit cum Dauide adultero, quàm egiſſet cum ſtabulario, eiuſdem ſceleris reo. Hæc non adulationis ſunt indicia, ſed prudentiæ ſigna & modeſtiæ, quæ præcipuè in oratione Paſtorum requiruntur.

Gratiã præterea requirit Paulus in ſermone, ne dicacitate & ſcurrilitate auditoribus ſimus moleſti, ſed potius vt eò noſtrum dirigamus ſermonem, vt pium fauorem & beneuolentiam nobis conciliemus, ac ea quibus gratia nobis piè accedit, cum omni modeſtia dicamus: ita tamen ne huius gratiæ prætextu, officium quod ſæpè requirit aſperiorem ſermonem, negligamus.

Dixi ex Pauli ſententia quid ſit

in ſermone vitandum, quid ſectandum, quale condimentum adhibendum, quibus accommodandus ſermo, & qui ſint ſermonis fines. Nunc autem quò plenior ſit ſermonis diſciplina, diſtinctionem eorum, quæ ad ſermonem requiruntur, cum breui declaratione, ſubijciam.

In ſermone itaq; hæc ſunt obſeruanda. Quid, cui, vbi, quando, & quomodo dicatur.

Quid autem dicendum ſit, primum hac generali diſtinctione diſcernatur. Noxia, inhoneſta, inutilia, nunquam dicantur à Paſtore: contrà quæ proſunt, & quæ ſunt honeſta, & vtilia prudenter dicantur.

Noxia voco, quæ animos auditorum, vel in errorem, vel in prauitatem perducunt, vel etiam quæ aliorum famam lædunt.

Inhoneſta appello, quę vel illius qui loquitur, vel illorum, quibus fit

ſermo, vel abſentis dignitati non conueniunt.

Inutilia ſunt, quæ nec loquentibus, nec audientibus proſunt.

Contrà proſunt, quæ vel ab errore liberant, vel à prauitate abducunt, vel alienæ famæ parcunt.

Honeſta ſunt, quæ dicẽtis, audientis, & abſentis dignitati congruunt.

Vtilia, quæ proſunt, & aliquid commodi adferunt auditoribus.

Deindè, Cui dicatur obſeruandum. Nam qui narrat verbum non audienti, quaſi excitat dormientem de graui ſomno. Ideo prudentia ſingularis etiam hîc adhibenda eſt, iuxta hanc diſtinctionem.

Qui cum alio loquitur, primùm conſideret, an propter ſe, vel propter illum loquatur.

Si propter ſe, hoc eſt, ſuam vtilitatem, vtpote doctrinæ, aut conſilij cauſa, videat an ille cum quo loqui-

quitur talis ſit, qui vel doctrina, vel conſilio ſibi vtilis eſſe poſsit. Nihil enim ſtulti⁹ eſt quàm a rudi doctrinam, & conſilium à ſtulto petere.

Si propter illum, qui audit, loquitur quis, diſpiciat an talis ſit ille, qui vel ſuo ſermone non indigeat, vel ita malignus, vt oratione melior reddi nõ poſsit. Salomon enim dicit: Qui arguit impium, generat malũ ſibi. Noli arguere deriſorẽ, ne oderit te. Argue ſapientem, & diliget te. Itẽ: doce iuſtũ, & feſtinabit accipere.

Deinde petiturus conſilium ab alio, regulam ſequatur, quam præſcribit Syracides, cap. 37. Ne conſilium capias cũ muliere de ipſius pellice: de bello, cũ meticuloſo: de permutatione, cũ mercatore: de venditione, cũ emptore: de gratitudine, cũ homine maligno: de humanitate, cũ inhumano: de quouis opere, cũ pigro: de perfectione inſtituti operis,

cum annuo mercenario: de opera multa nauanda, cum ignauo ſeruo: ne attendas his in vlla deliberatione ſuſcepta.

Hîc proponit ſapiens certa hominum genera, cum quibus non eſt deliberandum, conſiliumq; capiendum. Ex quibus regula generalis colligitur: neminem qui alicuius priuati commodi ſtudijue rationem propoſitam habet, ea in re de qua deliberandum eſt, eſſe in conſilium adhibendum. Animum enim omni ira, amore, inuidia, cupiditateq; vacuum, conſiliarius ad deliberationem afferre debet.

Quarè & Paſtor meus diligenter caueat, ne ab ijs conſilium petat, qui affectibus indulgent potius, quàm ratione & prudentia conſulunt.

Tertiò, obſeruandum dixi Vbi dicatur. Nam non eſt decorum, quæ

ad forum ſpectant in locis ſanctis tractare. Vnde Auguſtinus in orario nihil agendum eſſe dicit, præter id quod ſacrum eſt. Paſtor igitur in templo loquatur de rebus ad religionem ſpectantibus: extra templum, cùm de religione, vbi res poſtulauerit, tum de alijs rebus vtilibus. Loca autem in quibus vana, ocioſa, & ſuperflua dici debeant, inueniri non poſſunt, quia Domini eſt terra & plenitudo eius.

Quartò, obſeruandum propoſui, Quando dicatur. Eſt tempus tacendi (inquit Salomon) eſt tempus loquendi. Idem ait: mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo, Prouerb. 25. Etſi autem tempus loquendi quod ſit, prudens docebit experientia, & experta prudentia: tamen quædam huc ex Salomone & Syracide aſcribam dicta.

Salomon dicit: In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia ſua, prudentiſsimus eſt. Proinde nunquam eſt tempus multiloquio.

Item: labia iuſti conſiderant placita, & os impiorum peruerſa.

Item: qui prius reſpondet quàm audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat, & confuſione dignißimum.

Et Syracides: Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo: ſin minus, ſit manus tua ſuper os tuum.

Idem: priuſquam interroges, ne vituperes quemquam: & cum interrogaueris, corripe iuſtè. Priuſquam audias, ne reſpondeas verbum, & in medio ſeniorũ ne adijcias loqui.

Et rurſus Salomon: In auribus inſipientium ne loquaris, quia deſpicient doctrinam eloquij tui.

Item,

Item: ne contendas cum pessimis, & ne æmuleris impios.

Item: vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.

Hæc de tacendi & loquendi tempore confusius dixi, quia prudens experientia, & experta prudentia, vt dixi, hæc melius docebit.

Restat quod vltimo loco proposui, Quomodo dicatur. Modus autem loquendi, vt ait Gregorius, in tribus consistit. In gestu, in sono, in significatione.

Gestus sit modestus & humilis. Sonus demissus & suauis. Significatio verax & dulcis.

Modestiam debet habere gestus loquentis, vt nec inordinatè, nec impudicè, nec turbulentè inter loquendũ membra moueat, ne vel oculorũ nutibus, vel aliqua minus decẽti conformatione, siue transmutatione

 vultus,

vultus, gratiam ſermonis fœdet. Debet & humilitatem habere geſtus loquentis, vt apud auditores gratiam ſermo eius inueniat. Thraſonicam in dicentibus arrogantiam, omnes oderunt.

Sonus loquentis ſit demiſſus, ne vel ſtrepitu, vel immoderato clamore auditores ſuos, aut iniuſtè terreat, aut iuſtè offendat. Suauis quoq; debet eſſe ſonus, ne pronunciationis aſperitate, tantò fiat animus audientium oneroſior, quantò ad aures durior venit, & iniucundior.

Significatio, hoc eſt, ſermonis ſenſus, ideo debet eſſe vera, quia fallax verbum, etſi compoſitè, ornatè, & facundè dicitur, tamen noxium eſt, ideoq;, vt primo diuiſionis membro diximus, eſt fugiendum. Debet præterea ſignificatio eſſe dulcis, quia plerumq; & veritas auditori amara efficitur, vbi dulcedo non eſt in verbis loquentis. Hæc

Hæc ſint de diſciplina ſermonis dicta, quæ ſi Paſtor obſeruauerit, gratiam ſibi & amicitiam, & grauitatis laudem ſermone ſuo conciliabit.

Sequitur de diſciplina Paſtoris in conuiuijs ſeruanda.

Etſi præcepta quæ hactenus dedimus, etiam Paſtorem in conuiuio gubernare poſſunt: tamen ſeorſum hac de re nonnihil adijciam. Video enim complures in hac parte grauiter peccare.

In conuiuijs itaq; ſpectentur hæc: Locus, tempus, conuiuij genus, conuiuæ, colloquia, edendi, bibendique modus, hilaritas, moderatio & morandi tempus. Ad hæc membra referamus præcepta de diſciplina Paſtoris, quam ſeruandam eſſe in conuiuijs iudicamus.

Locus conuiuij ſi fuerit obſcurus, aut infamis, fugiendus eſt Pa-

ſtori. Nullo enim pacto decet, vt Paſtor in tabernis, aut lupanari, aut in hominum infamium domo conuiuam agat. Nam hac ratione non ſolum ſuæ perſonæ, verumetiam miniſterio inureret infamiæ notam, ac ita ſuam famam periclitari permitteret, & miniſterium probro afficeret. Quarè ſi quando ad huiuſmodi loca fuerit inuitatus Paſtor, modeſtè ſe excuſet, cum declaratione gratitudinis & beneuolentiæ, & ſimul precetur, vt conuiuis ipſis cedat conuium benè, & caueatur omnis Dei offenſio.

Tempus conuiuij ſit opportunum. Opportunum dico, quod nec noctu ſit, nec tempore ſacrorum in templis, nec tempore communis luctus.

Nocturna conuiuia ſemper fuerunt infamia. Videntur enim potius turpitudinis gratia inſtituta, quàm honeſtæ hilaritatis.

Sa-

Sacrorum tempore celebrata conuiuia, in contumeliam cedunt ministerio. Illis ergo interesse debent nulli pij, nedum Pastores Ecclesiastici.

Tempore communis luctus conuiuijs operam dare, signum est malignæ naturæ, quæ calamitatibus publicis non afficitur. Hoc enim tempore, melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, iuxta Ecclesiastæ sententiam, cap. 7.

Conuiuiorum genera sunt duo: honesta & inhonesta.

Honesta dico, quæ vel amicitiæ ineundæ confirmandęue causa, vel honestæ hilaritatis gratia, vel gratulationis ergò, vel moris gentis seruandi causa instituta sunt. Hæc tantisper honesta voco, donec locus & tempus seruantur debita, & non iustæ hilaritatis modum conuiuæ transgrediuntur.

Conui-

Conuiuia amicitiæ cauſa inſti-
tuta à græcis dicuntur ἀγάπαι, pro-
pterea quòd in eis mutua fouebatur
charitas.

Hoc nomine etiam dicuntur
conuiuia, quæ pauperibus refocil-
landis inſtituuntur: qualia ſolent in
Lolandia patria mea crebrò fieri.
Qui enim illic aut nuptias cele-
brant, aut puerperia, aut alioquin
ſolennia conuiuia, pauperibus men-
ſas aptant, fercula apponunt non
minus lauta quàm alijs conuiuis. Ac
ſi quis conuiuator pauperes non ad-
mitteret, aut non benignè tractaret,
non ſolum auarus, verum etiam in
Deum impius, in pauperes crudelis
haberetur. Hunc morem etiam in
Scania, Iutia, Fionia, & Selandia, in
quibuſdam eſſe locis conſtat.

Hunc morem cõmendabit Pa-
ſtor, & inuitabit conuiuatores ad
humanitatem erga pauperes, com-
men-

mendans ipſis præceptum Domini, qui ait: Cum facis conuiuium, voca claudos, pauperes, cæcos: & beatus eris, quia non poſſunt vicem rependere tibi. Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

Hac ſententia multa continentur. Primùm, probantur à Chriſto honeſta & pia conuiuia. Deindè, monemur vt cum hilares eſſe velimus cum amicis & familiaribus, non negligamus pauperes, ſed eos quoq; in noſtrum recipiamus conuiuium. Tertiò, promittitur merces à Deo, quia pauperes non poſſunt vicem rependere: eamq; mercedem dicit reddendam eſſe in reſurrectione iuſtorum.

Quod autem Dominus dicit: cum facis prandium, noli vocare amicos tuos, non eò pertinet ac ſi Dominus vetaret conuiuia agitari inter cognatos & familiares: quod

ſanè

ſanè barbarum & nimis auſterum eſſet. Quid enim, quæſo, inhumanius, quàm à menſa hoſpitali excludere amicos, & homines arcere ab omni comitate? Sed hoc tantum vult Dominus oſtendere, officijs in mundo vſitatis, minimè veram probari charitatem. Quare hortatur ad veræ charitatis officia erga pauperes. Probat itaq; ſic conuiuia Chriſtus, ſi pauperes non excludantur.

Hilaritatis honeſtæ cauſa inſtituta conuiuia, non improbantur: ſed inter honeſta numero, quæ potiſsimum exhibere ſolent homines, poſt aliquem laborem honeſtè peractum. Idq; potiſsimum reficiendarum virium cauſa, per honeſtam & moderatam hilaritatem.

Gratulatoria conuiuia, qualia ſunt nuptiarum & puerperiorum, commendantur exemplis ſanctorum patrum. Illi enim ſolebant gratula-
tionis

tionis ergò, amicos conuiuijs excipere. Laban nuptiarum ſeptem dies celebrauit. Abraham in die ablactationis filij Iſaac, grande cõuiuiũ fecit

Solent etiam conuiuia fieri ex conſuetudine gentis, certo anni tẽpore, qualia nos in noſtra patria vocamus fraternitates. Hæc conuiuia modò abſit ſuperſtitio, & inſana ebrietas, culpari non poſſunt. Verum in huiuſmodi conuiuijs modũ ſeruari ſuadebit pius Paſtor.

Ad hoc genus refero ea conuiuia, quæ in ſynodis agitari ſolent à Paſtoribus, finitis conſultationibus & ſacris: de quorum modo probo ſententiam D. Petri Palladij piæ memoriæ, qui in ſuis ſynodalibus de illis præcepta conſcripſit. Hactenus de honeſtis conuiuijs.

Inhonſtea conuiuia voco, quæ libidinis & ingurgitationis cauſa inſtituuntur, quæ potius porcis

Epicuri conueniunt, quàm Christi ouibus. Ab his dehortatur Salomon Prouerb. 23. Noli, inquit, esse in conuiuijs potatorum, neq; in comessationibus eorum. Comessationes autem dicuntur, nocturna post cœnam instituta conuiuia, & alia quæuis intempestiua & inhonesta. Habent autem nomen comessationes à Como, quem Deũ agnouit gentilitas, & præsidem nocturnarum saltationum. Hic dicebatur coli à iuuenibus, qui coronati noctu cum facibus musicisq; instrumentis, ad amicarum fores saltandi canendiq; gratia concurrebant, procaciterq; lasciuiebant, vt fores nonnunquam effringerent.

Hunc morem turpissimum, in hac clara Euangelij luce, non pauci sola ganea nobiles reuocant.

Huiusmodi itaq; Lapitharum cõuiuia, pius verbi præco nunquam vel

vel præſentia, vel ſigno approbet, imò potius cordatè reprehendat ac damnet, non veritus alicuius perſonam.

Multos (proh dolor) licet audire gloriantes, quòd poſsint compotores ſuos potando ſuperare, ac non minus eo nomine ſibi tribuunt, quàm olim Achilles qui Hectorem pugna vicit. Sed Eſaias illis canit θρηνῶδες ἐπίφθεγμα: Veh vobis (inquiens) qui conſurgitis ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſq; ad veſperam, vt vino æſtuetis. Item: veh qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.

Paſtor ergò potius auſcultet Syracidi, qui ait: In vino virum te non exhibeas. Vinum enim multos perdidit.

Hæc ſint dicta de generibus conuiuiorum: ſequuntur colloquia cõuiualia.

Colloquia conuiualia seruiant honestæ hilaritati, & ædificationi mutuæ. Absit futilitas, absit garrulitas, absit acerbitas, absit malè de absentibus loquendi libido: sit Pastor moderatus in verbis, & sibi Catonis distichon vt regulã proponat:

Inter cõuiuas fac sis sermone modestus
Ne videare loquax dum vis vrbanus haberi.

Et illud Syracidæ: In conuiuio vini ne arguas proximum, nec eum in sua lætitia vituperes.

Hìc recolat Pastor præcepta disciplinæ sermonis, de quibus suprà dictum est.

Qualem autem oporteat in cõuiuijs honestis esse edendi, & bibendi modum, ex ijs quæ dixi facilè intelligitur. Sed hoc addo, quòd concertationes potandi, & ἀριθμοποτίαι, quæ (proh dolor) iam nimis vsitatæ sunt, nequaquam sint ferendæ inter Christianos. Qui-

Quidam meritò apud homerũ laudatur, qui conuiuis ſuis vina abundè appoſuit: ſed neminem neq; ad bibendum, niſi perquàm humaniter in initio conuiuij inuitauit, neq; ad certamen potandi conuiuas compulit. Eſt enim nimis barbara conſuetudo certare poculis, nequaquam hominis dignitati cõueniens, nedũ filijs Dei, & paſtoribus gregis Chriſti, qui vice Chriſti funguntur.

Hanc ergò barbaram conſuetudinem, Deo inuiſam, homini probroſam, Paſtor relinquat Lapithis & barbaris, qui Chriſti nomen ignorant: neq; hîc ſinat ſe conſuetudine vinci.

Hilaritatis moderatio neceſſaria eſt in conuiuijs. Nam cum hilaritas modum excedit, in inſaniam vertitur.

Huc illud Anacharſis, qui primum quidem poculum ſanitatis:

Secundum, voluptatis: Tertium, contumeliæ: Quartum, inſaniæ eſſe dixit.

Atque ideo non immeritò Pythagoras, ebrietatem inſaniæ meditationem affirmauit.

Non igitur oportet bibendi modū excedere iuſtę hilaritatis limites.

Homerus hilaritatem conuiuiorum in cantu & ſaltatione collocauit, quę vocat ἀναθήματα δαιτός, ornamenta conuiuij, ad exhilarandos conuiuas adhibita.

Syracides cap. 31. potum vini ad hilaritatem non vituperat, cum ait: lætitiam animi & hilaritatem parit potus vini iuſtus, & opportunus. Iuſtum vocat, qui modum non excedit. Opportunum, qui temporis habet rationem. Homerica illa anathemata, ſi fuerint moderata, Paſtor in alijs ne reprehendat: ſed ipſe ab ijs prorſus abſtineat.

Quid ergo de Philothesijs, & Sympeniphoris ſentiendum? Philotheſias, quæ ſunt cum in amicitiæ ſignum prębibimus alicui, ac deinde poculum porrigimus, laudo: modò ad exhauriendum nemo cogatur. Neq; ſymperiphoras, cum ordine dicitur, canitur, bibitur, in honeſto conſortio reprehendendas iudico: modò conuiuæ maneant intra modeſtiæ terminos.

Sed quia difficile eſt modũ ſeruare, ſuadeo vt Paſtor Socratem imitetur, qui ait: Alij viuunt, vt edant & bibant, ego vero edo & bibo, vt viuam.

Ego ſoleo inter piorum & Epicureorum conuiuia, hoc diſcrimen ſtatuere. Boni viri & integri, ſæpè bibunt vt ſedeant diutius, honeſtæ & piæ collocutionis ergò. At porci de grege Epicuri, hoc eſt, homines ventri dediti & voluptatis manci-

pia, sedent diutius, vt bibant copiosius.

Hinc sæpè accidit, vt nonnihil hilaritatis modum excedant pij & boni viri, quod in illis tametsi vicio omnino non caret: non tamen est temerè damnandũ, modò in fœdam ebrietatem non fuerint prolapsi.

Nam illud Pauli præceptũ catholicum est, seruandum in omnium piorum conuiuijs: Ne inebriemini vino, in quo luxus est: sed implemini spiritu, loquentes inter vos mutuo per psalmos, & hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino.

Hìc Apostolus ἀνχθήματα recitat conuiuij christiani, ignota homero, quæ sunt psalmi, hymni, & cantiones Spirituales: & antithesin facit, inter hilaritatem ex ebrietate ortam, & hilaritatem sanctam, quæ ex pijs carminibus & psalmis in pio-

rum cœtu oritur. Cum autem in corde dicit, non hoc vult Apostolus, vt quisq; intus & apud se sine lingua canat, sed serium cordis affectum requirit.

Duo ergò in cantionibus piorũ coniungi debent, pius cordis affectus, & lingua quæ affectibus excitandis seruit. Hæc de hilaritatis modo sint dicta.

Morandi in conuiuio tempus, non protrahatur ad insaniæ initium, sed tantum ad hilaritatis medium: præsertim Pastori, in quem alij oculos conijciunt.

Nihil fœdius esse, aut dici potest, quàm Pastorem insaniæ pocula exhaurire, & postremum esse qui domum abeat. Qui talis est, mihi videtur indignus, qui caprarũ curam habeat, nedum ouium Christi.

Huiusmodi à Iuda Apostolo, maculæ in fraternis cõuiuijs dicuntur:

vt qui pro voluptate ducentes in diem frui delicijs, & se miserè maculant, & alijs macularum occasionem præbent.

Iam locus postulat, vt disciplinam præscribamus, quæ in contractibus Pastori est seruanda.

Primùm itaq; caueat Pastor, ne quærat sordidum quæstum, seu, vt Paulus loquitur, ne sit αἰσχροκερδής, hoc est, turpiter lucri cupidus.

Deindè, ne implicet se negotijs ad se non pertinentibus, qui hoc faciunt πολυπράγμονες sunt, quos vel Isocrates damnat. qui πολυπραγμοσύνῃ opponit ἡσυχίαν: ad quam Paulus Thessalonicenses hortatur, obtestans eos per Dominum nostrum Iesum Christum.

Tùm, ne suo exemplo comprobare videatur, quæ in alijs culpet: ne sit caupo: non exerceat mercaturam: non emat vt maioris rursus ven-

vendat: ſed ſit αὐταρκὴς, & ſua vocatione contentus: viuat ex ſuis decimis, & agris. Si quid autem ſuperſit, partem iuſtè vendat: partem reſeruet in vxoris & liberorum vſum: partem eroget, ſicuti ſupra dictum eſt, in vſus pauperum.

Caueat ne quicquam cuiquam debeat, niſi quod naturali iure debeat omnibus, hoc eſt, dilectionem & beneuolentiam.

Vice plurium præceptorum, ſint honeſtorum Paſtorum exempla.

Præterea, Paſtor fugiat forenſes lites, ac potius mediocrem patiatur iacturam, quàm vt lites ſequatur, quæ miniſterio non parum obfuturæ ſunt.

Breuiter, in omnibus actionibus & contractibus ſit Paſtor candidus, nihil auarè agat.

Debet enim auaritiæ non ſolum crimen, verum etiam ſuſpicionem

magis fugere, quàm vllam pestem. Auaritiæ enim labes, cùm ministros ipsos exponit obtrectationibus hominum, tum ministerio ipsi probrum conciliat & inuidiam. Caueat igitur Pastor ne sua auaritia & seipsum perdat, & ministerium reddat hominibus inuisum.

Hactenus visi sumus nobis satis dixisse, de disciplina seruanda Pastori in communi vita, & familiari hominum consuetudine. Nam & ostendimus quomodo agendum sit cum singulis hominum generibus, & qualis esse debeat moderatio in vestitu, gestu, verbis, & conuiuijs. Atque etiam declarauimus qualis candor requiratur à Pastoribus, in omnibus vitæ actionibus & contractibus. Nunc proximo loco sequitur, vt explicemus, qualem se Pastor exhibere debeat, in Ecclesiastico piorum cœtu.

QVID IN COETV ECCLESIASTICO SPECTANDVM PASTORI.

Cœtum Ecclesiasticum voco, congregationem Ecclesiæ, ad audiendum verbum, ad precandum, ad percipiendum sacramenta, congregatam. Sunt enim hi tres fines, cur pij in ædibus sacris seu templis conueniant.

Ex quo patet, qua in re oporteat excellere Pastorẽ in cœtu Ecclesiastico. Nam, vt Augustinus ait, ita oportet Pastorẽ excellere in omnibus, vt cæteri præ illo grex esse videãtur.

Primùm ergo sciat Pastor, quòd in templo, vbi congregatur Ecclesia, debeat quàm attentissimè verbum Dei audire, quoties concionatores audiendi sunt.

Quidam inepti totum tempus quo prædicatur verbum, consumunt nunc colloquijs, interdum

lectionibus, sæpè somno, ac si ad se non pertineret mandatum Dei, quo omnes iubentur ipsius audire verbum.

Horum error est corrigendus, nisi iram Dei velint incurrere, & maiorem damnationem.

Quidam autem hoc faciunt, ne videantur ab alijs discere. Horum superbia odio digna est. Quidam alias fortè causas prætendunt.

Verum pio Pastori consulo, vt omnes suos auditores pietatis declaratione (absq; tamen hypocrisi) & audiendi diligentia superet. Hinc enim copiosissimum percipit fructum.

Primùm enim confirmatur voce docentis in doctrina.

Deindè etiam discere potest aliquando ab eo, qui præ ipso idiota videtur. Sæpe enim Deus per infimos ea mysteria aperit, quæ sapientissimi

tiſsimi ſuo acumine non potuerunt eruere.

Mos fuit beato Luthero, & ſanctiſsimæ memoriæ Philippo Melanthoni, diligentiſsimè audire concionatores. Et ſæpè confeſsi ſunt ſe & conſolationibus erectos, & in doctrina confirmatos aliorum voce.

Prætereà gratum eſt Deo officium audiendi verbum.

Poſtremò exemplum prodeſt. Nam cum homines Paſtorem ipſum auidè audire verbum animaduertunt, ipſi ad diligentiam maiorem excitantur.

Deindè Paſtor meminerit, & ſui muneris eſſe, in cœtu Eccleſiaſtico, vna cum Eccleſia precari.

Hic veniat ei in mentem neceſſitas Eccleſiæ: cogitet de publicis & priuatis calamitatibus: cogitet de hoſtibus Eccleſiæ, Diabolo, Tyrannis, & Hæreticis, & flagitioſè viuentibus.

In his cogitationibus ardenter cum Ecclesia Deum inuocet, vt ipse mitiget publica & priuata mala: vt reprimat hostes Diabolos: vt homines hostes, hæreticos, & tyrannos, aut sua bonitate conuertat, vt saluentur, aut suo iudicio coherceat, ne Ecclesiæ ruinam inferant: vt scandala tollat doctrinæ & morum: vt Ecclesiæ largiatur pacem: vt confirmet fideles in pio & sancto proposito: vt doctores Ecclesiæ suo spiritu regat: vt magistratum nostrum conseruet in vera pietate: vt omnes status & ordines hominum, vinculo pacis coniungat: vt Ecclesiastico, politico & œconomico statui adsit. Breuiter vt suum regnum quotidiè adaugeat, & regnum Satanæ magis magisq; destruat. Hæc petat pius Pastor quàm ardentissimè, & suo Ecclesiam exemplo ad precandum inuitet.

Adhæc cum Ecclesia congregatur etiam ad participationem sacramentorũ, sit quoq; Pastor in hac parte diligens: declaret suam fidẽ: edat confessionem: percipiat cœnam dominicam sæpe cum alijs, vt auditores ipsius exẽplo confirmati & moti, pluris faciant sacramenta Ecclesiæ.

Qui autem Pastores rarò communicant, exemplo suo faciunt, vt sacramenta veniant paulatim in cõtemptum.

Propter hæc tria, hoc est, verbũ, preces, & sacramentorum participationem, habet & Ecclesia congregata certas ceremonias, recitantur psalmi, canuntur & alia pia cantica: quę omnia adhibentur, vt sint veluti flabella quædam, quibus spiritus hominis ad pietatis meditationem excitetur. His quoq; ceremonijs pius Pastor adesse debet. Canat ergò cum alijs, & ostendat se istis carminibus affici.

Impleamini, inquit Apoſtolus, ſpiritu, loquentes inter vos mutuò per pſalmos & hymnos, & cantiones ſpirituales, canentes & pſallentes in corde veſtro Domino. Cum dicit, canentes & pſallentes in corde, non prohibet ore canere & pſallere: ſed ſignificat oris cantum nihil prodeſſe, niſi ex corde proficiſcatur. Ex corde ergo prouenire debet: & dum ore canitur, cor magis ad pietatem veluti flabello excitatur.

Hæc ſint breuiter dicta de diſciplina Paſtoris in Eccleſiaſtico cœtu ſeruanda. Sequitur de conſilijs & deliberationibus.

QVID IN CONSILIIS ET DELIBERATIONIBVS SPECTANDVM PASTORI.

Conſultationes Eccleſiaſticæ, aut doctrinæ controuerſæ cauſa, aut miniſterij gratia, aut eorum ergò, quæ vel

vel ad doctrinam, vel ad ministerium pertinent, fieri solent.

Ad doctrinam examinandam collationes de controuersis articulis, & diiudicatio necessariæ sunt.

Ad ministerium pertinent, ministrorum electio, vocatio, approbatio, ordinatio.

Ad vtrumq;, ceremoniæ, disciplina, & reddituum Ecclesiasticorum dispensatio referuntur.

Existimo nullam causam offerri posse Senatui Ecclesiastico, quin sub his generibus contineatur. Dicam igitur qualis disciplina Pastori sit commoda in his iudicij Ecclesiastici partibus.

Consultatio de doctrina controuersa, modesta debet esse, in qua Pastor non tam victoriam quærat, quàm veritatem, imitatus Socratem, qui suum aduersarium ante disputationis ingressum admonuit hac

ſententia: Non tam quæratur vter noſtrûm vincat, quàm inquiratur veritas.

Quando ita Paſtor animo affectus eſt, audiat aliorum ſententias, & collationes ſcripturarum. Ipſe autem modeſtè, cùm rogatus fuerit, ſuam dicat ſententiam.

Qui collationes ſcripturarum non admittunt, & ex illis nolunt interpretationem, quæ ſit conſentanea cum tota ſcriptura, peti, in multa abſurda incidunt.

Qui legit Pauli dictum: qui laborat manducet, & ita his verbis adhæret, vt ex collatione non ferat interpretationem vllam, quæ generale dictum, ad certam ſpeciem reſtringit, is infantibus, qui agere nihil poſſunt, negabit victum. Quo facto quid poteſt eſſe immanius?

Sic multi ſæpe vnum dictum arri-

arripiunt, cuius cum verba mordaciter retinent, vim faciunt interdum articulis fidei.

Quare in controuersis articulis, opus est prudenti collatione, ex qua collatione eruetur verus dicti sensus, congruens cum vniuersa scriptura.

Moses dicit: non facies vllum sculptile. Hoc dictum qui apprehendit, nulla collatione facta cum alijs scripturæ locis, damnabit Salomonem, qui sculpturis templum Dei ornauit.

Quarè ex collatione discendum, vtrum dictum ἁπλῶς accipiendum sit, an κατά τὶ: vt hoc Salomonis factum, (vt ex collatione constat) κατά τὶ accipiendum est, non simpliciter.

Deindè in diiudicatione cauendum est, ne pugnet interpretatio,

cum aliqua lege decalogi, aut articulis fidei. Ideo Paulus præcipit, vt interpretatio sit fidei analoga, hoc est, congruat cum primis religionis axiomatis.

Est & adhibenda in consilium puræ Ecclesiæ sententia, & audiendi sunt illi, quorum doctrina & pietas multis est probata.

At illi qui æmulationis zelo potius quàm pietatis studio, subitò velut è tenebris prodeunt, nequaquam sunt illis conferendi, qui triginta aut quadraginta annos, puritatem doctrinæ voce & scriptis propagarunt.

Intra hos limites si meus Pastor se contineat, rectè facit, & paci tranquillitatiq; Ecclesiæ consulit.

Contra qui suas quas concepêre sententias, mordicùs tuentur, & nolunt audire aliorum iudicia: atque illi qui tanquam oracula admirantur,

tur, quę iam ſparguntur à nouis Magiſtris, contra ſummorum virorum in Eccleſia autoritatem, tranquillitatem Eccleſiæ turbant, & rei ſunt ſchiſmatis in Eccleſia, & ſuo tempore iuſtas pœnas Deo dabunt.

Si deliberationes inſtituuntur de miniſterio, ſimilem adhibeat Paſtor prudentiam: cum alijs eligat, non affectu raptus, aut fauore aut odio corruptus, quos iudicauerit vtiles eſſe Eccleſiæ: cum alijs vocet electos, ordinet, & probet, maturo adhibito iudicio, ſemperq; ſpiritu Deum precetur, vt ipſe conſilia & euentus gubernet.

Cum de ceremonijs agitur, cōſulat Paſtor, ne Eccleſia oneretur multis ceremonijs.

Si quæ abolendæ ſunt, diligenter attendat, quid vicij habeant. Nā ſicut leges in Rebuspublicis, ita in Eccleſia ceremoniæ, non facilè ſine

offensione vulgi mouentur. Quarè cautio adhibenda, ne abrogatio plus pariat mali quàm boni.

Si quæ sunt nouæ instituendæ, videat prudenter, ne sint pueriles nimium, aut ociosæ, aut superstitiosæ, aut ineptæ. Nullæ enim ceremoniæ admittendæ, nisi quæ faciunt ad pietatem alendam, & grauitatem, in sacrorum tractatione.

Etsi autem ego consultius iudico, vt nulla prorsus ceremoniarum in mediocriter reformatis Ecclesijs mutatio admittatur: hoc tamen consilium dedi, vt cogitet Pastor, quò sit respiciendum, vbi deliberationes instituuntur de ceremonijs.

Disciplina sequitur, quæ mores corrigit. Quoties de hac agitur, meminerit Pastor modestiæ, quæ cum adest, non facilè in corrigendis aliorum moribus peccabit.

Huius disciplinæ moderandæ regulam præscribit Paulus Timotheo, his verbis: Seniorem ne increpes, sed adhortare vt patrem: iuniores, vt fratres: mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt sorores, cum omni castitate.

Hoc est, si accusatus fuerit senior aliquis, & fuerit conuictus alicuius peccati, ne seuerè, tanquam dominium in eum habens, ipsum increpes: sed ita agito cum illo, vt intelligat ex animo bono & amico admonitionem proficisci.

Quidam cum peccantes corrigere debent, ita austerè agunt, ac si omnem humanitatis sensum exuissent: ac se tum demum viros cordatos, ac strenuos in ministerio haberi volunt, vbi fortè pauperculum aliquem, qui lapsus est, pro sui animi impotentia, rabiosis verbis prostrauerint.

Sed Paulus vult correctionem temperari humanitate, atq; clementia. Nemo enim libenter admittit Censorem, qui hostili videtur agere animo. Contrà, nemo non facilè recipit vel duriorem increpationem ab eo, quem scit se non odisse.

Iuniores, vt fratres: hoc est, si iuniores fuerint accusati, & alicuius sceleris conuicti, ne eos increpes vt hostes, sed eos corrigas, vt te ex fraterno amore agere intelligant.

Mulieres natu grandiores, vt matres: hoc est, si contigerit mulieres grandæuas peccare, vel loquacitate, vel obtrectandi libidine, aut alia quauis ratione, ne sis in eas nimis seuerus, & durus, sed eas potius adhortando corrigas.

Iuniores, vt sorores, scilicet adhortare. Hoc est: si contigerit iuniores fœminas, vel ignorantia, vel infirmitate, vel ætatis vicio delinquere,

quere, ne ſis in eas auſterus: ſed ita moderare correptionem, vt videatur ex fraterno corde proficiſci. Nã vt medicina temperata aliquo dulcore facilius ab ægroto percipitur: ita correptio, quę candidi amoris ſignificationem habet, libentius admittitur & efficacior eſt. Diſcernendum tamen eſt inter adulationis peſtem, & erroris dulce remedium. Illa enim mortis, hoc vitæ & ſanitatis cauſa eſt.

Addit in fine: cum omni caſtitate: quod ad omnia membra illa quatuor, quæ præcedunt, referendum eſt. Nam hæc particula ſignificat, caſtam grauitatem adhibendam eſſe, quæ non ſit contaminata vllo priuato affectu.

Sunt qui gaudent de lapſu eorum, quos aliquando oderunt, aut qui ſe aliquando læſerunt: vt poſtea lapſos pro libidine animi, ſæuis

poſsint obruere & confundere verbis: ſed iſta correptio non eſt caſta & grauis, ſed adulterata prauis affectibus, & ex leuitate animi ſaucij proficiſcens.

Paulus itaq; Paſtori in corrigendis vicijs, lenitatem & moderationem commendat. Nam vt medicina, quæ ſua natura aliquid amari habet, mitigatur aliquo additamento, vt eam ægrotus non auerſetur: ita ſeueritas, quæ neceſſaria eſt in corrigendis vicijs, temperanda lenitate, ne qui peccauit, correptionis aſperitate territus, nullam correctionem admittat.

Cum de reddituum diſpenſatione, deliberationes à Senatu Eccleſiaſtico fiunt, duo caueat Paſtor. Vnum, ne auarè videatur agere. Alterum, ne ex affectu aliquo priuato redditus Eccleſiæ velit diſtribui. Vtrumq; vicium eſt in Paſtore mini-

minimè ferendum. Quarè iustè agat Pastor.

Si stipendiorum causa agitur, sit norma distributiua iustitia, secundum proportionem Geometricam.

Si pauperibus ex superfluis aliquid est tribuendum, pietatis ac necessitatis, & non amicitiæ habeatur ratio. Solent enim homines, amore & odio moueri multum: sed Pastor hanc sequatur regulam: Cum ab amicis, quæ non licent postulantur, iustitia & pietas anteponatur amicitiæ.

Hæc sint dicta de tertia parte disciplinæ pastoralis, qua regatur in externa & politica hominum conuersatione.

*

DE

DE QVARTA PARTE,

quæ continet officium, ſeu legitimam paſcendarum ouium Chriſti rationem.

VEre dixit quidam ex patribus, regimen animarum eſſe artem artium: ſentiens & difficillimum eſſe opus, & requirere ſingularem peritiam.

Multi, proh dolor, paſtores agere volunt, cum ipſi potius, vt ab alijs paſcantur, indigent.

Tales non mouentur ouium ſalute, ſed proprijs commodis ſtimulantur, quibus melius eſſet, ſi nunquam nati fuiſſent. Nam horrendam iram Dei ſibi theſauriſant, in diem iræ & reuelationis Ieſu Chriſti.

Hi ſanè non tam ſolicitè quærerent onus, cui pares non ſunt, ſi cogitarent, qualis ſit res ouile Chriſti: ſi perpenderent, quàm pulchra, & Deo grata ſit ouium Chriſti ſocietas:

cietas: in cuius medio Dominus ille est, cui sol & luna famulantur, cui adsunt ministri eius, milia milium, & decies centena milia: si intelligerent, quantæ molis sit, Christianam condere gentem: hoc est, regnum Christi erigere, & Satanæ palatia demoliri.

Ratiocinationes, inquit Paulus, euertimus, omnemq; sublimitatem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei: & captiuam ducimus omnem cogitationem, ad obediendum Christo.

Cum igitur tam augustum sit pastoris officium, tam arduum, tam periculosum, tam diuinum, operæprecium est recte institui Pastorem, vt sciat partes sui officij: ne cùm Pastor ouium Christi haberi velit; lupus sit pessimus, qui oues miserè dilaniet, & à vero ouili abducat.

Ego itaq; constitui summa qua

possum

possum diligentia, Pastorem domi-
nici gregis instruere: atq; eius offi-
cij partes explicare, quò certa illi
norma agendi, ex verbo Dei de-
sumpta, constet. Princeps Pastor
Christus mentem & calamum gu-
bernet, AMEN.

Vt autem certa cum ratione
susceptum opus expediam, quatuor
ordine sum expositurus.

I. Quodnam sit Pastoris offi-
cium.

II. Quænam sit potestas mini-
strorum.

III. Præmium rectè præstiti of-
ficij.

IIII. Pœna neglecti muneris.

Interrogatus quis quodnam sit
Pastoris officium: breuiter quidem,
& rectè respondere potest, Pascere:
sed pascendi ars, & huius artis par-
tes, non tam facilè explicantur.

Vt

Vt autem Pastor meus perpendat, quàm sit augustum, diuinum, & magnificum Pastoris officium, primùm titulos Pastoris quos tribuit ei Spiritus sanctus, recitabo.

Deindè, quid illum mouere debeat ad diligentiam in officio, ostendam.

Tum artẽ pascendi, & eius partes accedam, vt non tantum in genere intelligatur, quale sit Pastoris officium: sed vt, anatomia videlicet facta, omnes eius partes conspiciantur.

Inter multos titulos, quos Spirit. sanctus tribuit verbi Dei præconibus, hi sunt ex præcipuis: Prophetę, Speculatores, Tuba Dei, Præcones Dei, Legati & serui Dei, Testes Dei, Episcopi, Oeconomi mysteriorum Dei, Architecti, Lux mundi, Sal terræ, Piscatores hominum, Seminatores seu Agricolæ, Presbyteri, Pastores &c.

Hi tituli, & huiusmodi alij multi, non solum dignitatem ministrorum verbi cõmendant, verumetiam illorum officium, pulcherrimis similitudinibus pingunt. Hos ergò titulos breuiter explicabimus.

Prophetæ dicuntur, cùm quia prædicunt futura, iuxta decretum Dei de salute credentium, & damnatione reproborum: tum quia oracula Dei, & Prophetias veteres exponunt populo. Hac appellatione monentur ministri Dei, vt nihil de suo proponant Ecclesiæ, sed tantum id quod locutus est Deus, iuxta pactum Dei cum Leuitis.

Speculatorũ appellatio, vtrumque regimen comprehendit, & præfectorum & ministrorũ verbi, quos Dominus, veluti binos in corpore oculos, ad regendam Ecclesiam instituit. His, si praui sunt, nulla pestis potest Ecclesia esse deterior. Contrà,

trà, si boni, nihil melius, nihil iucundius, nihil deniq; optatius contingere potest.

Verum ministri verbi peculiariter speculatores dicuntur, propterea quòd veluti in specula constituti sunt, vt pro salute populi vigilent. Quemadmodum enim tempore belli in excubijs collocantur vigiles, ne ciues inopinantes opprimantur ab hostibus: ita in Ecclesia sunt ordinati ministri, vt hostium insidias anteuertant, & auertant.

Monet ergò hæc appellatio ministros verbi, de duabus rebus: nempe de hostibus Ecclesiæ, qui insidiantur doctrinæ, & moribus singulorum in Ecclesia: & de excubijs quas agent ministri, ne isti hostes per insidias inuadant Ecclesiam & vastent. Quales isti, quæso, sunt speculatores, qui vicijs suis indormiũt, & perpetua ebrietate madent.

Tuba Dei etiam dicuntur ministri verbi, ut Esaiæ 58. Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo peccatum suum, & Israel iniquitatem suam. Hac appellatione significatur, quòd diuini verbi præcones bellum perpetuum indicere debeant impijs.

Admonentur itaq; hic ministri Dei vehementiæ & seueritatis, qua maximè hypocritæ opus habent, qui sibi placent in vicijs suis, donec seuerius arguantur, atque in lucem protrahantur. Si enim ministri verbi de lege & Euangelio solum verba facerent, atq; ostenderent quæ sit regula benè & sanctè viuendi, commendarent cultum Dei, vicia quoq; reprehenderent, nulla adhibita vehementia, quid efficerent apud hypocritas? Meminerint ergo ministri verbi, quòd sint veluti tuba quædam, qua vocantur homines,

ad bellum aduersus Diabolum & peccatum.

Præcones Dei dicuntur, iuxta illud: κηρύξατε, hoc est, veluti præcones proclamate. Hac voce admonentur, quòd prædicatio Euangelij sit vniuersalis, & quòd ministrorum sit hanc prædicationem non celare quosdam, & alijs reuelare: sed debent toti mundo Euangelium prædicationis pœnitentię proponere, & omnibus pœnitentibus remissionẽ peccatorum in salutem annunciare.

Legati prætereà & serui Dei dicuntur.

Legati quidem, quia nihil de suo adferent, sed tantum quod habeant in mandatis, annunciare debent: idq; ijs ad quos missi sunt. Qui enim sua annunciant, aut quæ Deus non mandauit, Satanæ sunt legati, non Dei.

Serui verò, vt quæ Domini

ſunt curent, & non propria agant.

Teſtes adhæc appellantur: Eritis, inquit, mihi teſtes in omni Iudæa. Nam cum verbum Domini in ſcripturis teſtimonium Domini dicitur, rectè qui iſtud annunciant teſtes Dei appellantur.

Dicitur autem verbum teſtimonium, quia nobis de Dei voluntate teſtatur.

Hinc tres admonitiones ſumat Paſtor. Primam, quòd voluntas Dei non aliundè ſit quærenda, quàm ex eius teſtimonio, hoc eſt, verbo tradito in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis. Secundam, quòd ſecurè damnetur, quicquid de religione cenſent homines, vel præter vel cōtra verbum Dei. Tertiam, vt caueat Paſtor, ne hoc teſtimonium occultet, aut non rectè applicet: ſed det operam, vt ſit teſtis Dei fidelis, ſicuti teſtimoniū ipſum fidele eſt, ſapientiam præſtans paruulis.

Epiſcopi, generale quoque hoc nomen eſt omnium miniſtrorum verbi, tametſi vſus iam obtinuit, vt ijs, qui ad alios reſpectum habent, vt rectè faciant officium, hoc nomen tribuatur. Qua re nonnihil videtur contemni lingua Spiritus ſancti. Quod enim is commune facit omnibus, vſus tribuit quibuſdam.

Nomen autem Epiſcopi, intentum notat, apud Platonem præſidem & inſpectorem operarum in ſingulis hominum ordinibus & ſtatibus ſignificat. Vnde nomen tranſlatum eſt ad miniſtros verbi, quia eorum munus eſt inſpicere, & curare, vt & doctrina ſana conſeruetur, & mores ſecundum doctrinæ normam forment auditores.

Apud Homerum 10. Iliados: is qui aliò ad explorandum quid agatur mittitur, voce Epiſcopi ſignificatur.

Apud indos Episcopi fuerunt, quorum erat videre, quid in quaque regione fieret, vt cognita ad magistratum referrent. Fuit & Atticus magistratus Episcopus, hoc est, prętor, qui mittebatur ad ius dicendum, in ea oppida, quæ sub ditione Atheniensium erant. Ciceroni ad Atticum, Episcopus est ad quem delectus & negotij summa refertur. Andromacha apud Homerum, Hectorem vocat Troię Episcopum, hoc est, defensorem & præsidem.

Atq; hæc significata aptè transferuntur ad eos, quos hodiè vocamus Episcopos. Hi enim mittuntur aliò, ad explorandum quid & quomodo agatur, in ijs parochijs, quæ suæ fidei sunt commissæ.

Penes hos ius dicendi autoritas est, iuxta verbum expressum, & piæ disciplinæ regulam: idque in ijs diœcesibus, quæ ipsis commissæ

miſſæ ſunt. Ad hos delectus & negotij ſumma pertinet. Hi ſunt defenſores & præſides Eccleſiarum, ſed nequaquã ἀνυπεύθυνοι. Debent enim ſummo Monarchæ Chriſto rationem ſuæ adminiſtrationis reddere.

Oeconomi, idq; myſteriorum Dei, dicuntur, 1. Cor. 4. Sic vos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & œconomos myſteriorum Dei.

Primùm Paulus hîc Euangelij præcones, miniſtros appellat.

Deindè miniſterij genus exprimit, cum eos œconomos vocat, idq; myſteriorum Dei: quo ſignificatur, non latius patere eorum officium, quàm vt myſteria Dei diſpenſent: hoc eſt, quæ Dominus illis mandauerit, de manu, quod aiunt, in manũ tradant, non autem quod ipſis libitum fuerit.

Et quia Oeconomi ſuorum dominorum claues habent, vt pro arbitrio dominorum claudant & aperiant, dicuntur miniſtri verbi claues à Domino accepiſſe, quibus clauditur & recluditur regnum cœlorum, quod hac fit ratione. Quando prædicatur Euangelium pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum per Chriſtum, applicant Oeconomi Dei vnam clauem, qua aperitur regnum cœlorum. Quod ſi illi qui audiunt verbum, adhibent verbo fidem, accedit etiam clauis altera. At ſi auditores fidem non adhibent, dicuntur Oeconomi claudere regnum cœlorum, iuxta dictum: Qui non crediderit condemnabitur. Hæc clauium Eccleſiæ ſpiritualis poteſtas eſt, de quibus poſteà rurſus dicentur plura.

Architecti, 1. Cor. 3. Tanquam ſapiens architectus fundamentum poſui, ſecundum gratiam Dei mihi datam,

datam, alius autem ſuperædificat. Porrò vnuſquiſq; videat quomodo ædificat. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus.

Hæc collatio tria docet. Chriſtum eſſe fundamentum: Eccleſiam eſſe ædificium: miniſtros verbi eſſe architectos.

Hi ergò monentur, ne extra fundamentum ædificent, ſed omnia ad normam fundamenti exigant. Proindè hîc non ſolum dignitas miniſtrorum verbi & officium indicatur, verumetiam ædificandi modus.

Lux mundi, Matthei 5. Vos eſtis lux mundi. Etſi autem omnes conuerſi, & luce cœleſtis doctrinæ illuminati, filij lucis dicuntur, & iubentur lucernas ardentes manibus geſtare, ne errent in tenebris: tamen

quia præ alijs lucere debent ministri Euangelij, tribuit eis Christus hoc elogium, quibus & pręcipit, vt suam lucem sinant lucere. Sic luceat, inquit, lux vestra coram hominibus. Est autem lux doctrinæ, & lux morum: vtraq; lucere debet in ijs, qui legitimi ministri haberi volunt.

Sal terræ: hic titulus significat munus ministrorum verbi esse salire terram: quia scilicet, nihil nisi insipidum habent homines, donec sale doctrinæ cœlestis conditi fuerint. Caueant ergò ministri verbi, ne ipsi insulsi sint, qui alios salire sale doctrinæ & vitæ debent. De salis metaphora suprà dictum est.

Piscatores hominum, Matth. 4. Sequimini me, faciam vos piscatores hominum. Rete & verbum, piscatio & prædicatio, piscatores & prædicatores, mare & mundus, inter se analogiam habent.

Vt rete multas maculas habet: ita verbum multa teſtimonia & exempla.

Vt in piſcatione capiuntur magni & parui piſces: ita prædicatione ſapientes & inſipientes, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, conuertuntur ad Deum.

Vt piſcatores tota laborant nocte, vt capiant piſces: ita miniſtri Euangelij toto vitæ tempore conabuntur homines adducere Chriſto.

Vt mare eſt procelloſum, & ſæpe piſcatoribus minus propitium: ita mundus non ceſſat miniſtris Euangelij negotium faceſſere.

Admoneantur itaque miniſtri Euangelij, & ſummæ induſtriæ in officio adhibendæ, & periculi à fluctibus mundi: ſed nihilominus retia ſua iaciant in nomine

Chriſti.

Christi. Is enim faciet vt piscatio non sit futura inanis.

Seminatores & agricolæ. Hic titulus de quatuor admonet.

Primum, quòd homines comparentur agro.

Secundum, quòd verbum Dei seminis rationem habeat.

Tertium, quòd seminatores & agricolæ symbolicè prædicatores notent.

Quartum, quòd seminis vis & incrementum, hoc est, verbi Dei efficacia, à Deo sit. Vt enim agricola perfunctus est suo munere, postquã in terram iecit semen, & non potest facere, vt semen fructum ferat: ita verbum prædicatum non fert fructum, nisi diuinitus rigatum fuerit aquis cœlestibus. Et vt agricola debet terram subigere, stercorando, arando, occando, planando: sic & res se habet ministrorum. Debent enim

enim corda hominum legis prædicatione arare, & aptare ad recipiendum ſemen cœleſte.

Preſbyteri, hoc eſt, ſeniores. Hic non tam ætatis quàm honoris & ordinis titulus eſt. Monentur igitur hac appellatione præcones verbi, vt iuuenilem inconſtantiam & leuitatem fugiant, & eam ſectentur grauitatem, quæ poterit ipſis autoritatem apud populum conciliare.

Paſtores deniq; vſitatiſsimè in ſcripturis dicuntur miniſtri verbi: quemadmodum etiam rectores rerumpublicarum apud Prophetas & Homerum.

Hæc appellatio & officium, & curam, quæ varia & multiplex eſt, & conditionem eorum, qui Euangeliũ audiunt, exprimit.

Officium, eſt paſcere gregem Chriſti pabulo cœleſti, quod eſt verbum Dei.

Cura, eſt ne vel à lupis rapiantur oues, vel morbis infeſtentur, ſed vt & tutæ ſint in ouili, & ſanæ: hoc eſt, minimè infectæ veneno peruerſæ doctrinæ, aut labe morum prauorum.

Conditio auditorum verbi, ſimilitudine ouium indicatur, quarum aliæ alijs implicantur incommodis. Quælibet enim ſuos patitur hoſtes, ſuas inſidias, ſua certamina. Hanc vepres, ſpinæ, ſenteſque dilacerant. Hanc æſtus vrens; hanc bruma rigens diſcrutiant. Hæc infixa eſt in limo profundi. Hæc ex altis rupibus præceps ruit. Adhæret huic veterna ſcabies. Alteri contagioſa ſocietas morbum affricat. Sicq; faſcinatio morbidarum tranſit in teneriores agniculos.

An non hic actum eſt de ouibus, niſi peritia Paſtoris & cura ſuccurrat?

Non aliter ſe habet res, in cœtu hominum audientium vocem Euangelij. Hic opinionum varietate veluti laceratur. Hunc tentationes tranſuerſum agunt: alius impatientia frangitur: nonnulli immerſi voluptatibus hęrent: non pauci quotidiè in noua ruunt flagitia: ſunt qui aſſuetis peccatis ita induruerũt, vt ab eis liberari non poſsint. Nam, vt Auguſtinus ait, natura & conſuetudo, hæc duo coniuncta robuſtiſsimam faciunt & inuictiſsimam cupiditatẽ. Multi, proh dolor, aliorum inficiuntur contagione, atque ita morbus peruadit etiam in pueros, qui ſtatim cum lacte parentum vicia imbibunt.

Cum ergò tanta ſit ouiũ Chriſti infirmitas, oportet ſanè haud ſegnẽ eſſe Paſtorẽ, qui his omnibus malis peritè medebitur. Neq; quiſquã fideliter præfici ouili Chriſti poterit, niſi

qui

qui his malis profligandis totis viribus, nocte dieq;, voce, exemplo, & precibus laborat.

Incumbit profectò bono Pastori, non solum vt oues aggreget: sed etiam vt lupos abigat. Quid enim profuerit Euangelij vocem interdum proferre, si ad manifestas Satanæ imposturas conniueat Pastor.

Sed vndè Pastori tanta alacritas, vt huic tam difficili & periculosæ se committat functioni? Vndè tam serium pascendi oues Christi studium? profectò qui curam ouiũ Christi in se recipit, non impulsus vera causa, quæ sola constantem, laboriosum, & alacrem in subeundis tot pro ouibus Christi molestijs reddere potest, non solum deficiet pertęsus molestiæ, verum etiam cura ouium abiecta se ipse potius curabit quâm oues: quemadmodum multi, qui de Pastorum titulo gloriantur, hodiè faciunt.

Quæ

Quænam ergò eſt ſola illa cauſa, quæ hanc diligentiam Paſtori parit? Amor principis Paſtoris noſtri, Domini Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro ouibus ſuis. Hic enim, vt eſt Iohannis 21. Petro dicit: Amas me. Et Reſpondet: Amo te. Eique refertur: paſce agnos meos. Et hoc iterum, & hoc tertiò: ſignificans neminem aptum eſſe ad paſcendas oues Chriſti, niſi qui Chriſti amore ducatur.

Hinc Auguſtinus: Sit amoris officium, paſcere dominicum gregem, ſi fuit timoris indicium negare paſtorem. Qui hoc animo paſcunt oues Chriſti, vt ſuas velint eſſe, non Chriſti, ſe conuincuntur amare, non Chriſtum: vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi & ſubueniendi, & Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat toties in-

O cul-

culcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pasce oues meas, quàm si diceretur: si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas, & sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam: dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa, se ipsos amantes.

Et paulò post: non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra, quæramus.

Habes ex Christi dictis, & ex Augustini verbis, quæ causa impellere sola potest & debet Pastorem, vt rectè faciat officium. Hæc causa amor Christi est: hic amor, vt idem Augustinus ait, in tam magnum debet

debet ſpiritualem creſcere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori volumus, & quo cum Chriſto viuere volumus.

Ex his etiam pulchrè licet colligere, in quo conueniant, & in quo diſcrepent Paſtor & mercenarius.

Conueniunt primùm in vocatione. Nam vt Paſtor legitimam vocationem habet: ita & mercenarius.

Deindè conueniunt in doctrina. Vterque enim verbum Dei docet.

Et Auguſtinus ait: Mercenarij Chriſtum prædicant, & per eos vox Chriſti auditur, & ſequuntur oues non mercenarium, ſed vocem Paſtoris per mercenarium. Audite (inquit Auguſtinus) mer-

cenarios ab ipſo Domino demõſtratos. Scribæ (inquit) & Phariſæi, ſuper Cathedram Moſi ſedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite. Quid aliud dixit niſi per mercenarios vocem Paſtoris audite? Sedendo enim Cathedram Moſis, legem Dei docent, ergo per illos Deus docet: ſua verò illi ſi velint docere, nolite audire, nolite facere. Certè enim tales ſua quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.

Proindè communia hæc duo habent Paſtor & mercenarius, vocationem & doctrinam.

In quo ergò differunt Paſtor & mercenarius? In quatuor ſunt diſſimiles. In cauſa, in ſtudio, in vita, in periculo.

In cauſa. Paſtor enim amore ardenti Chriſti & gloriæ regni ipſius, impellitur ad paſtoratus officium, & perpetuò eo amore ardet, nihil magis

gis habens in votis, quàm vt principi Paſtori gratificetur. Mercenarius verò interdum fortè amore Chriſti tangitur, ſed tepido admodum, magis autem alijs mouetur emolumentis.

In ſtudio. Paſtoris cura tota huc incumbit, vt Chriſto quærat oues, vt Chriſto quærat gloriam, vt Chriſto quærat lucra. Mercenarius verò ſibi quærit oues, etſi voce Chriſti, ſed oues tamen ipſum non ſequuntur, ſed Paſtorem Chriſtum: ſibi quærit gloriam, ſibi quærit lucrum.

In vita. Paſtoris vita eſt doctrinæ exemplar. Paſtor dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut ego Ieſu Chriſti. Etſi autem nemo eſt tam iuſtus, quin ſepties in die cadat: tamen ἀνέγκλητον eſſe oportet Paſtorem, vt illi nullum crimen obijcere poſsis. Format igitur ſemper mores ſuos ad regulam verbi, vt non tantum voce

doceat, ſed etiam vita & moribus.

Sic ſancti patres fecerunt: ſic hodie faciunt, qui verè Deum timent. Sunt humiles, ſunt iuſti, ſunt modeſti, ſunt temperantes, ſunt hoſpitales, ſunt manſueti, ſunt graues, benè præſunt familiæ, ſunt liberales, & alijs ornati ſunt virtutibus, quas Paulus ſcribens Timotheo, requirit in Epiſcopo ſeu Paſtore.

Contrà vero mercenarius dicit: facite ſicut doceo, nolite facere ſicut ego facio. Noui quendam inſulſum hominem, qui iſtam vocem ſæpè ſuis inculcat auditoribus.

Mercenarij vtplurimum ſunt elati, ſemper auari, turpi lucro deditì, intemperantes, ſuperbiam animi luxu veſtium produnt, & multis alijs laborant vicijs. Quare doctrinam eorum audiamus, ac vitam fugiamus. Cœlum ædificant voce, vita infernum.

In periculo. Paſtor opponit ſe lupis, vigilat, & obſeruat ne fures veniant, & furentur. At mercenarius viſo lupo fugit, quia mercenarius eſt, & oues ad ipſum non pertinent.

Verum hic non immeritò aliquis obijciat. An non Chriſtus interdum fugit? An non mandauit diſcipulis ſuis: Cum perſecuti vos fuerint in vna ciuitate, in aliam fugite? An non Paulus ipſe fugit, demiſſus in corbe per murum?

Iam cum certum ſit nec Chriſtum mercenarium fuiſſe, nec Apoſtolos reliquos, neceſſe eſt vt non de quauis fuga intelligendum ſit, quod Dominus de fuga dicit.

Sciendum itaque eſt, quòd ſit fuga corporis, & fuga animi. Illa interdum licita eſt, hæc nunquam.

Sed quænam animi eſt fuga? cũ aliquis ab officio præſtando fugit. Et hæc fuga quadruplex eſt, iuxta quadruplicem inuaſionem lupi, in ouile Chriſti. Nam quicunq; verbi miniſter, vlla de cauſa ſe non opponit ſophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi: is mercenarius eſt & non Paſtor.

Paſtor enim verus, primùm opponit ſe ſophiſticæ, defendendo veram doctrinam, & reprehendendo confutandoq; falſam. Sed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quarè vel conniuet ad falſam doctrinam, vel ſaltem vt deberet non reprehendit. Quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, ſed animo, quia officium deſerit.

Secundò, bonus Paſtor opponit

ſe tyrannidi, cùm voce, tum precibus. Mercenarius verò tyrannis adulatur, & vicia virtutis larua induit, quo nihil vſitatius eſt.

Tertiò, bonus Paſtor opponit ſe flagitijs graſſantibus, accuſando & excommunicando eos, qui ſuis moribus peruerſis Eccleſiam offenderunt. Contrà mercenarius de ſua ſolicitus quiete, ne hiſcere quidem audet. Qua quidem ratione fugere dicitur.

Sed fortè aliquis talis mercenarius obijciet. Ecce hic ſum, nõ fugi. Reſpondet Auguſtinus: Quia tacuiſti, fugiſti: tacuiſti, quia timuiſti.

Quartò, bonus Paſtor opponit ſe hypocriſi, quando laruam externam hypocritarum detrahit, & oſtendit quàm turpis ſit facies peccati. Sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quemquam, ne in hominũ odia incurrat.

De fuga corporis dico, quòd interdum ſit licita, vt anteà præcepto Chriſti & exemplis oſtenſum eſt: Idque tum demum, ſi tyranni perſequuntur aliquem, & inſidiantur vitæ eius. Hic licet pio Paſtori fugere manus tyranni, vt poſteà, ſi id fieri poteſt, reuerſus, magis proſit viuus, quàm mortuus prodeſſe potuiſſet.

Illicita autem fuga, eſt quæ vel priuatæ ſecuritatis cauſa ſuſcipitur, vel difficultatis tædio attentatur, vel maioris quæſtus gratia arripitur. Breuiter omnis fuga, quæ non habet cauſas, quas licitæ fugæ eſſe diximus, illicita cenſenda eſt.

Hinc etiam colligi poteſt, quantum ab his differant fures, & latrones. Hi nec vocati ſunt, nec doctrinam afferunt. Fures partem doctrinæ occultant, latrones additionibus ſuis trucidant. Verum ſi breuius

uius diſcrimen memoriæ cauſa placet, hoc accipe. Paſtor quærit quæ Chriſti ſunt: mercenarius quærit quæ ſua ſunt. Fur occultat. Latro ſpoliat. Lupus rapit ac dilaniat.

Poſtquam autem oſtendimus (propoſitis quibuſdam titulis, quibus inſigniuntur Paſtores in ſcripturis ſanctis) quàm auguſtum ſit Paſtoris officium, & in qua re ſit in genere poſitum, ac indè deſcendimus ad monſtranda diſcrimina inter Paſtorem, & mercenarium, vt hoc pacto per collationem inquireremus, quantam Paſtoris curam eſſe pro ouibus Chriſti oporteat, qui ſummi Paſtoris ardenti amore inflammatus, ſalutem ouium ſibi cõmiſſarum, ac gloriam Dei & non ſuam quærit: accedamus ad id quod propoſuimus, ac paſcẽdi oues Chriſti artem & eius partes expendamus.

Quò autem id fieri poſsit commodius, primùm in genere oſtendam quid ſit Paſcere.

Deindè, partes quibus continetur paſcendi ratio enumerabo, atq; eaſdem explicabo.

Quid ergò eſt paſcere? Hoc nihil aliud eſt, quàm homines verbo vitæ alere, & reficere. Sicut enim terrenus Paſtor ſuas oues pabulo paſcit terreno, ac fomentis reficit: ita ſpiritualis Paſtor, ſuas oues pabulo paſcit ſpirituali, ac fomentis ſpiritualibus fouet.

Verum quia hoc in genere dictum, obſcurius eſt, explicatius per partes idem declarabo, vt res euoluta & explicata melius iudicari poſsit.

Partes itaq;, quibus continetur paſcendi ratio, ſunt hæ:

I. Docere gregem Chriſti verbum Dei.

II. Miniſtrare illi ſacramenta.
III. Regere ipſum diſciplina.
IIII. Precari pro grege.
V. Curam pauperum habere.
VI. Formam gregis eſſe.

Hæ partes, vt officium Paſtoris indicant: ita illuſtre diſcrimen conſtituunt inter miniſtros Euangelij, & gubernatores rerumpublicarum, vt non ſit opus multis, ad explicandum diſcrimen, inter politicum magiſtratũ, & Paſtorem Eccleſię. Quod tamen diſcrimen cum de poteſtate Paſtoris dicendum erit, clarius cernetur.

DE DOCTRINA.

In hac prima paſcendi parte, quæ continet pabulum præcipuum ouiũ Chriſti, quod eſt ipſiſsimum verbum Dei, quædam veluti elementa (ex quibus docendi ratio componitur) proponam, & declarabo.

Sunt autem hæc:

Primum. Quænam ſit doctrina, qua Paſtor veluti ſpirituali pabulo oues Chriſti paſcet.

Secundum. Qua perſpicuitate & ſimplicitate eadem doctrina ſit proponenda, ne fruſtrà in aerẽ abeat.

Tertium. Quæ ſit recta doctrinæ ſectio, ſiue orthotomia verbi.

Quartum. Quid ſit fugiendum Paſtori inter docendum.

Quintũ. Qualisnã improbatio falſę doctrinæ in Paſtore requiratur.

Quænam eſt ergo doctrina, qua veluti pabulo quodã ſpirituali Paſtor ſuas oues paſcet? Hæc doctrina eſt in libris Moſis, & in Prophetarum, Apoſtolorũ, & Euangeliſtarũ ſcriptis comprehenſa. Hæc enim ſola habet teſtimonium infallibile, quod ſit à Deo profecta. Quicquid eſt præter hanc doctrinam, non eſt vt neceſſariũ proponendũ Eccleſię Dei. Quicquid

pugnat

pugnat cum hac doctrina, ipsissimū virus Diaboli est, qui primos nostros parentes in Paradiso decepit.

Huius doctrinæ in Propheticis & Apostolicis scriptis cōprehensæ, & certam demonstrationem de eius veritate, & solidum σύστημα, seu corpus, tenere Pastorem oportet. Illa faciet, vt Pastor nō fluctuet, opinionibus Mahometicis, Iudaicis, & Epicureis. Hoc efficiet, vt doctrinā certis capitibus cōprehensam teneat, ac quoties opus est, ad ista capita cōfugiat

Demonstratio doctrinę Ecclesię, nititur duobus certissimis principijs, quorū prius externū, posterius internum appellare soleo.

Externi testimonij partes sex sunt:

PRIMA. Patefactio diuina multiplex, in qua voce Dei hæc doctrina sæpè est proposita ac repetita.

SECVNDA. Operatio miraculorum, hoc est, operum, quorum autor

creatura eſſe non potuit, ſed ſolus Deus. Hæc miracula addita ſunt doctrinæ veluti authentica quædam ſigilla, quorum κορυφαῖον fuit miſſio Spiritus ſancti in die Pentecoſtes, qua veritas Euangelij Chriſti confirmata eſt.

Hîc vtile fuerit Paſtori omnia miracula, quæ in veteri & in nouo Teſtamento edita ſunt, memoria tenere, vt ea rectius applicare ad vſum, quoties res poſtulare videtur, poſſit.

TERTIA. Euentus Prophetiarum. Deus quos vocauit immediatè ad miniſterium in veteri Teſtamento, ornauit dono edendi miracula, vt ea eſſent teſtimonium diuinæ vocationis. Quando enim euentus reſpondebat Prophetijs, conuincebantur homines de veritate Dei.

Daniel doctrinam pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum propoſuit Chaldęis, quam Deus præſenti-

bus

bus auditoribus confirmauit liberatione Prophetæ miraculoſa à ſpecu leonum: & eandem poſteritati cõmendauit euentu Prophetiarum de quatuor Monarchijs.

Sic Prophetia Iacob de ſceptro Iudæ certificat nos de tempore, quo naſci debuit Meſsias.

Diligenter itaq; Paſtor cũ Prophetijs conferat euentus. Quos cum videt reſpondere Prophetijs, certũ teſtimonium habet, quòd verbum, quod huiuſmodi Prophetæ docuerunt, habeat ipſum Deum autorem.

QVARTA. Conſenſus omnium doctorum Eccleſiæ, qui habent diuinitus teſtimonium ſuæ vocationis. Quales ſunt, Moſes, Prophetæ, Helias, Helizeus, Eſaias, Ieremias, &c. Chriſtus qui à prima promiſsione, elapſis ferè 4000. annis venit, & Prophetias compleuit: & quæ Moſes veluti breuibus aphoriſmis

rismis complexus est, quæq; Prophetæ longioribus concionibus explicarunt, ipse clarius docuit, & Apostolis suis, quorum vocatio multis miraculis est confirmata, tradidit. Hic consensus manifestè conuincit animos nostros de veritate doctrinæ, quæ sonat in nostris Ecclesijs.

QVINTA. Duratio Ecclesiæ, in tot & tantis furoribus Diabolorum & hominum. Huc Christi dictum accommoda: Portæ inferorum non præualebunt aduersus eã. Hanc promissionem cum euentus comprobet, satis conuincimur de doctrinæ certitudine.

SEXTA. Cruenta victoria plurimorum martyrum, qui hanc doctrinam suo confirmauerunt sanguine, atq; ideo dicti sunt martyres, hoc est, testes.

Internum principium, per quod demon-

demonſtratur veritas doctrinæ religionis noſtræ, eſt arrhabo ſpiritus in cordibus piorum, qui obſignat doctrinam.

Hæc demonſtratio eſt doctrinæ Eccleſiæ, quæ ſæpè & ſeriò cogitanda Paſtori eſt, atque alijs commendanda ſæpius.

Porrò huius doctrinæ συστημα quoddam, & ueluti corpus, tenere Paſtorem oportet, quod huic capiti ſubijci debet.

Quemadmodum propter peccatum homines (qui ad imaginem Dei creati fuerunt) à Deo damnati, à reatu per fidem Chriſti liberantur: ita liberati Deum vero cultu in hac vita, in ſocietate Eccleſiæ, colere debent, quò tandem reſuſcitatis corporibus immortalitate donentur.

Ad hoc caput totum doctri-

næ corpus referendum eſt, & aptè diſtribuenda ſunt membra huius corporis, & ſingula ſuis locis collocanda.

Deinde ſingulorum membrorum veluti anatomia quædam inſtituenda eſt, quæ conſtabit methodo didaſcalica, nunc ſimplici, nunc cōpoſita. Singulorum definitiones, diuiſiones, deſcriptiones, exemplaque teneantur, vnà cum aliquot illuſtribus de ſingulis membris ſcripturæ pronunciatis.

Hoc corpus cum Paſtor ſibi parauit, facilè erit, cum vſus poſtulat, inde docendi materiam petere.

Huius corporis membra, quotidiana lectione fouenda, & veluti alenda ſunt: quò creſcant in vtilem magnitudinem. Et quæcunq; faciunt ad complementum huius corporis, ſuis locis ſunt ſignanda, vt inde peti poſsint, quoties res poſtulauerit.

Poſt-

Poſtquam Paſtor hoc doctrinæ corpus inſtructum habet, proximo loco, qua perſpicuitate & ſimplicitate ſit inſtituendus populus, obſeruandum eſt. Hic ſi Paſtor ſibi gloriam Dei, & ædificationem Eccleſię propoſuerit, vtili perſpicuitati & ſimplicitati operam dabit. At qui contrà faciunt, & ſuam quærunt gloriam, pompam orationis & εὐμορφίας λόγων ſectantes, conantur κοινὰ καινῶς dicere, quò apud imperitos in maiori ſint precio. Vt igitur Paſtor ſolius Dei gloriã quærat, & ædificationem Eccleſiæ ſpectet, omnino neceſſarium eſt.

Perſpicuitatis hæc præcepta ſint:

Primùm, ſummam rerum, de quibus dicturus eſt, Paſtor eruditè comprehenſam, auditoribus proponat.

Deindè, hanc ſummam partiatur in partes.

Tùm, partium particulas apud ſe diſponat, ne memoria excidant.

Singula confirmet dictis & exemplis, ſimilibus, & contrarijs.

Poſthæc colligat rurſus ſummam, oſtendat doctrinæ vſum ac commendet.

Simplicitas requirit, vt rem ſæpius eandem inculcet, eadem ijſdem verbis ſemper tradat, quantum quidem id fieri poteſt: ac hoc potiſsimum requiro in doctrina Catechiſmi, quæ debet eſſe ſimpliciſsima.

In fine concionis repetat præcipua concionis membra, ac ea accommodet auditoribus, exhortando, conſolando, accuſando, monendo, pro vt intellexerit opus eſſe. Etſi autem hæc doctrinæ accommodatio vtilis eſt in tota concione: tamen eius proprius locus in peroratione eſt.

Verum quoniam fruſtrà docetur

tur voce hominis, niſi Spiritus Dei corda audientium mouet: Paſtoris eſt ante concionem, non ſolum populum hortari ad preces, verumetiam ſe proſternere coram Deo, & petere vt ſibi adeſſe velit, & ſuam vocem, ac verba moderari, in auditorum ſalutem. Poterit autem hac formula vti.

FORMVLA PRECANDI, QVA PASTOR VTI POTEST CONCIONATVRVS.

O Domine Ieſu Chriſte, qui perditas tuas oues precioſo ſanguine redemiſti, paſce, quæſo, oues tuas pabulo verbi tui, ac refice fontibus ſalutaris doctrinæ tuæ, da mihi intellectum verbi tui, pone verba tua in ore meo, & adde illis virtutem, vt eis paſcantur oues tuæ. Da ſoli nomini tuo gloriam, AMEN.

Iam quæ ſit doctrinæ recta ſectio, ſeu, orthotomia verbi, breuiter explicandum eſt.

Paulus ſcribens Timotheo, vult Epiſcopum ὀρθοτομεῖν, hoc eſt, rectè ſecare verbum veritatis. Nam quemadmodum Medicus, non cuiuis morbo adhibet quodlibet remedium, ſed pro ratione morbi remedium temperat & accommodat: ſic ſingularis prudentia requiritur, in verbi Dei accommodatione. Nam alij alijs vicijs laborant, & non eiſdem malis omnes premuntur. Si hîc promiſcuè omnia fiunt, quid boni ſperandum?

Chriſtus legiſperito non ſentienti peccatum ſuum, legem proponit, dicens: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Alij dicit: ſi vis perfectus eſſe, vade & vende quę poſſides, & da pauperibus &c. Phariſęis, & Scribis dicit: Væh vobis Scribæ, Phari-

Pharisæi, Hypocritæ &c. Sentientibus peccati ſui molem dicit: Huc omnes qui laboratis & onerati eſtis.

Hanc prudentiam in ſecando verbo veritatis, qui non adhibet, operam ludit. Aliter enim agendum eſt, cum ſecuro Hypocrita, aliter cum afflicto peccatore, aliter cum flagitioſis, aliter cum honeſtè viuentibus, aliter cum ignaris Euangelij, aliter cum doctis Euangelium, aliter cum deſperantibus, aliter cum firmis &c. De hac ergo orthotomia iam præcepta quædam ſubijciemus.

Omnis cum quo Paſtor aget, aut eſt docendus, aut mouendus.

Si eſt docendus, aut eſt ſapiens, & doctus iuxta mundum: aut ſimplex, & rudis. Vterq; aut tangitur ſenſu peccati, aut tumet ſua iuſtitia.

Si mouendus eſt, aut eſt doctrinæ hoſtis, aut doctrinam publice profitetur. Si doctrinam profitetur,

aut alacrior eſt in curſu, aut ſegnior, aut eſt hypocrita, aut malè viuit, aut premitur aliqua cura, idque vel animi vel corporis.

Pro hac auditorum diuerſitate, doctrina accommodanda eſt: & facilè eſt videre, quòd ſi quis apud hos eadem docendi forma vteretur, perinde faceret, ac ſutor, qui ad vnam formam pueris & ſenibus, magnis & paruis, calceos pararet.

Quomodò ergò ſingulis horum generum doctrina adhibenda ſit, conabor oſtendere.

Si itaq; docendus à Paſtore eſt aliquis, ſpectandum eſt, vt dixi, an ſit ſapiens & doctus iuxta mundum: qui ſi fuerit docilis, & ſua ſponte docenti credit, expoſitione eſt informandus in ijs, in quibus doceri cupit.

Sic Nicodemus qui ad Chriſtum noctu venit, cupiens de ſalute

ſua doceri, expoſitione potiſsimum inſtruitur à Domino, vt habetur Iohannis tertio.

At ſi docilis non fuerit, hoc eſt, ſi ſe doctrinæ opponit, occupante animum contraria ſententia, argumentatione eſt conuincendus.

Hac forma docendi vſus eſt Paulus, docens Romanos & Galatas, homines ſola iuſtificari fide.

At ſi docendus eſt ſimplex & rudis, melius exemplis trahitur, & parabolis allicitur, quàm ſyllogiſmis impellitur.

Chriſtus docturus rudem populum, quæ ſit iuſtitia hominis coram Deo, & qualenam ſit iuſtificati officium erga proximum, proponit parabolam de quodam qui debuit Domino ſuo decem milia talentorum: cui cum non haberet quod ſolueret, petenti tota ſumma eſt condonata. Sed poſteà cum idem durus

&

& crudelis sit repertus aduersus cõ-
seruum, reuocatur ad pœnam.

Hæc parabola simplicissimè do-
cet, quòd iustitia Christiana sit re-
missio peccatorum, & acceptatio
diuina gratuita. Quæ remissio tum
demum impetratur, quando pecca-
tor prosternit se coram Deo, & pe-
tit ex fide condonationem. Deinde
crudelitas in conseruũ docet, quòd
iustificatus debeat diligere proxi-
mum, studere innocentiæ, ne ingra-
tus reuocetur ad pœnam.

Si docendus tangitur sensu pec-
cati, & luctatur cum desperatione,
exemplo Christi mox informandus
est de gratia, & scripturis & exem-
plis ostendendum, quòd omnes fu-
gientes ad Christum in eo vno ha-
beant remissionem peccatorum. Et
potest Pastor huiusmodi vti formula

Mi frater, sentis onus peccati,
quod sane graue est. At Christus
venit

venit & tuum peccatũ ſuis humeris impoſuit &c. Sed de hac re alio loco.

Si tumet quis iuſtitia legis, non eſt Euangelium ei proponendum: priuſquam fulmine legis fuerit proſtratus. Qui enim aut pœnitenti proponit minas, aut tumenti fiducia ſui, proponit iuſtitiam Euangelij, perinde facit ac ſi quis medicinam paratam oculis, apponeret pedibus: & contrà eam, quæ eſſet parata pedibus, affricaret oculis. Qui ſanè meritò ab omnibus deridẽdus eſſet.

Hactenus de docendi via. Sequitur de mouendi modis.

Hoſtes doctrinæ terrendi ſunt comminationibus, exemplis, & collationibus.

Comminationibus agit Chriſtus, dum Phariſæis væh, væh, Matthæi 23. toties inculcauit.

Exemplis Lucæ 13. vbi impœnitentibus proponit exemplum eorũ

ſuper quos cecidit turris. Niſi, inquit, pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

Collationibus contrariorũ exemplorum, vt Chriſtus cum proponit exempla Epulonis & Lazari &c.

Qui doctrinam profitetur, & eſt in curſu alacrior, hortatione eſt incitandus, vt magis magiſq; abundet, & in curſu non deficiat. Oſtendat Paſtor coronam propoſitam eſſe legitimè currenti. Multa huius ſancti curſus exempla recitet. Prætereà moneat vt diligenter ſibi in curſu caueant, à tribus hoſtibus, Diabolo, mundo, propria carne.

Diabolus inſidiatur currentibus varijs modis, ſed repellendus eſt gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

Mundus inſidiatur ſua vanitate, ſed hæc ad meditationem cœleſtium bonorum euaneſcet.

Caro varijs illecebris curſum im-

impedire nititur, ſed ſpiritus imperio eſt ſubigendus.

Breuiter, aduerſus omnes hoſtes, qui currentes impedire volunt, fortiſsima turris eſt nomen Domini, ad quã confugiet iuſtus & ſaluabitur.

Si in curſu quis ſegnior fuerit, ſtimulis excitandus eſt, exemplis vrgendus, turpitudine torporis, & ſegnitiei commouendus, collatione currentium pro aſſequendo brabio marceſsibi & perituro, & currentiũ pro corona immarceſsibili. In hunc vſum propoſuit Dominus exemplũ diſpenſatoris, & Paulus eorum qui in ſtadio currunt. Oſtendendũ quòd ceſſatio, aut ſegnities non multum à defectione differat.

Quarè quotidiè magis magiſq; excitandus eſt animus ad curſum. Sic futurum eſt vt quæ in principio fuerunt difficiliora, conſuetudine fiant faciliora.

Hypo-

Hypocrita cum mouendus eſt, detrahenda eſt ei externa larua, qua ſe oſtentat, & oſtendendæ internæ ſordes quibus fœtet. Et quoniam conſcientia hypocritæ eſt veluti ſopita, excitanda eſt flabello legis, & prouocanda ad tribunal Dei exemplo Iohannis Baptiſtæ & Chriſti.

Sunt autem hypocritæ durius tractandi, propterea quòd hoc hominum genus ſecurius ſibi blanditur, ac ſe quodammodo titillat propriæ iuſtitiæ opinione.

Et quia maximè hærent hypocritæ in operibus externis, oſtendendum eſt ijs quàm procul abſint, cum à legis iuſticia, tum à Chriſti. Illam habere non poſſunt, quia ſpiritualis eſt lex, illi autem carnales. Hac exciderunt, quia nemo iuſtitiæ Chriſti particeps eſſe poteſt, qui ſuam tanquam reiectamentum non habuerit. Quemadmodum diuus Paulus ſuo exemplo docet, Philip. 3.

Qui malè & flagitiosè viuunt, vt qui perpetuis heluationibus se dederunt, aut auarè rem agunt, aut libidinosè viuunt, aliter tractandi sunt.

Nam qui in horum numero est, vocandus est ad examen legis Dei, & ostendendum quàm apertè se opponat Deo.

Deindè, comminationes legis sunt proponendæ.

Tertiò, ostendenda sunt exempla iræ Dei aduersus peccatores, quorum multi abrepti sunt in perpetuas pœnas, vt Cain, Saul, Achitophel, & infiniti alij.

Quartò, docendus est talis, quòd frustrà glorietur de Christo, qui vitam in melius non commutat.

Quintò, quòd seipsum priuet benedictione Ecclesiæ & precibus.

Sextò, quòd vt proditor castrorum Christi, militet Satanæ.

Septimò, quòd quo diutius differat pœnitentiam, eo ſit difficilior.

Octauò, quòd ſubitò exardeſcat ira Dei, & quòd neſciat homo, quo momento & quo medio ſit hinc tollendus, quòd peccatum vnum mox aliud ſuo pondere ſecum trahat.

Hæc ſunt diligenter inculcanda flagitioſè viuentibus, idq; animoſè & prudenter, exemplo Nathan Prophetæ, Heliæ, Baptiſtæ, Chriſti.

Qui putant ſatis eſſe, vicia in genere arguere, vehementer errant, & officium nõ rectius faciunt, quàm medicus qui de morbis quidem multa facit verba, ſed læſis membris, medicinam non adhibet.

Et quia in hac re non parum plæriq; miniſtri verbi peccant, excitandi ſunt comminationibus Dei, qui minatur ſe ſanguinem eorum, qui pereunt requiſiturum à paſtoribus, qui peccantes non arguerint.

Qui premuntur aliqua cruce, aliter tractandi ſunt: idq; pro crucis diuerſitate & eiuſdem cauſis.

Vt autem hîc medicina rectè applicari poſsit, obſeruanda ſunt tria:

PRIMVM, quis ſit ille qui cruce premitur.

SECVNDVM, quid ſit quod premit, ſeu quale crucis genus.

TERTIVM, præſenti dolori ritè medicinam accommodare.

Qui premitur cruce aliqua, aut pius eſt, aut impius.

Si pius eſt, ſtatim indicata communi filiorum Dei ſorte conſolationibus erigendus, confortandus ac fouendus eſt.

Ac primùm oſtendere oportet malum iſtud, nō caſu, ſed voluntate Dei contigiſſe, iuxta illud: Non eſt malū in ciuitate, quod non operatur Dominus. Loquitur autē Propheta nō de malo culpę ſed de malo pœnæ.

Deindè, oſtendat Paſtor, quòd Deus promiſerit ſe affuturum ijs, qui ſub cruce ad ſe clamant, iuxta illud: Inuoca me in die afflictionis, & ego exaudiam te.

Quarè Paſtor hortabitur pium, & ad ſeriam inuocationem, vt Deus crucem vel tollat, vel leuet aliquo modo & mitiget, & ad conſtantiam & patientiam, ne crucis acerbitate fractus abijciat confeſsionem.

Huc addat ſanctorum exempla, quorum nullus adhuc fuit in mundo, qui morſum ſerpentis non ſenſit.

Poſtremò adiungat commonefactionem de cauſis crucis, & conferat exemplo Pauli, præſentes ærumnas ad futuram gloriam, quę reuelabitur erga filios Dei.

Huiuſmodi conſolationibus erigatur pius, qui cum aliqua cruce luctatur. Et hoc ſit generale & catholicum remedium.

Sin impius fuerit qui affligitur, maiorem curam, vt in grauiori morbo, adhibere necesse est. Nam qui statim impium hominem conatur erigere consolatione, perinde facit ac is qui foris obducit vulnus, & intus relinquit saniem : vnde maius periculum imminet.

Quarè Pastor bonus, vbi in impium & impœnitentem, qui affligitur aliquo malo, incidit : omnium primùm fulmine legis huiusmodi hominem deijciat, nec prius cesset, quàm is, cum quo agit, fassus fuerit sine hypocrisi suam impietatem, & iram Dei in se concitatam agnouerit, clamaueritq; cum Manasse, se multis modis reum esse. Atq; ita producenda est foràs peccati sanies, priusquam foris medicina adhibetur.

Secundum, quod in consolationibus spectandum dixi, est crucis

genus. Nisi enim hoc diligenter expendatur, non poterit medicina peritè satis adhiberi.

Malum ergò quod premit, aut sua culpa quis sibi accersiuit, aut aliena culpa illatum est.

Si quis autem sua culpa sibi malum accersiuit, vti infamiam, paupertatem, morbum, exilium, mortem &c. non statim medicina est adhibenda, nisi fortè reus serio peccatorum sensu tangatur. Tum enim iste peccati sensus magis, si videbitur opus esse, est excitandus, ac confirmandus verbo Dei. Deindè ad consolationes descendendum est, hoc modo. Ostendat Pastor in huiusmodi cruce iudicium & misericordiam Dei declarari.

Iudicium est, quòd Deus punit peccatum, quod omninò rectum & iustum esse fatebitur reus. Ideò dicit Christus: noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Mi-

Misericordiæ testimonium est, quòd Deus castigat errantem. Nam ideo hoc fit, vt conuertatur, iuxta illud 1. Cor. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Hoc iacto fundamento in animo eius, qui sua culpa crucem sibi accersiuit, adhibendi sunt loci consolationũ, de quibus modo memini.

At si vel hypocrita fuerit qui cruce premitur, aut alioqui impius, tantisper maledictione legis & declaratione iræ Dei est deijciendus, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quod si eò lege Dei & minis iræ diuinæ adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos, neque sanctum dandum canibus.

Verùm si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & vero doloris

ſenſu ob peccatum admiſſum tangatur: tum demum arte medicina adhibenda eſt, & exponenda ſunt ordine hæc tria: Lapſus, pœna, & finis vtriuſq;.

Lapſum ex eo primùm prouenisse docendus eſt, quôd timorem Dei abiecerit. Hoc oſtendi poteſt ex primo ad Romanos capite.

Deindè docendus eſt, quòd abiecto timore Dei facilius in ipſum tanquam in inermem, inſidiæ Diaboli, caro, & improbitas mundi preualere potuerint.

His cauſis lapſus indicatis & cõfirmatis, pœnam oſtendere oportet, nequaquam parem eſſe peccato cõmiſſo, ſed eſſe tantum teſtimonium duarum diuerſiſsimarum rerum, nimirum iræ Dei, & eiuſdem paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidem, ſi non egerit reus pœnitentiam, & nõ ſciuerit ſe corrigi ferula Dei. Paterni

terni vero fauoris, ſi correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit.

Finis poſtremo loco excutiendus eſt, cùm lapſus, tum pœnæ: lapſus quidem, vt poſthac homo ſit cautior: pœnæ vero, quòd ſingulari conſilio Dei (cum interim multis impijs & ſceleratis parcitur) ſit caſtigatus, non vt pereat, ſed vt habeat paratum teſtimonium paterni fauoris erga ſe.

Verum quia hoc difficilius perſuadetur laboranti ſub cruce, teſtimonia & exempla ex verbo Dei clara & perſpicua, producenda ſunt.

1. Cor. 11. dicit Paulus nos rebus aduerſis à Domino corripi, ne cum hoc mundo damnemur. Ecce finis crucis hic ſtatuitur, ne damnemur: ſi ſcilicet admoniti cruce, egerimus pœnitentiam.

Prouerb. 6. Fili mi (inquit Salomon)

mon) ne respuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cum ab eo argueris. Quem enim diligit Deus, corripit, & quem castigat, velut Pater filium amplectitur.

Hebræ. 12. dicuntur spurij esse non filij, qui sunt extra disciplinam.

Huiusmodi plura testimonia coaceruabit Pastor, quibus persuadebit reo, quæ sit Dei paterna voluntas in cruce.

Exempla sunt complura: vt Manaßsis, Sororis Mosis, Dauidis, Regis Vsiæ, populi in captiuitatem abducti, & plurimorum aliorum, qui ob certa peccata puniti sunt, & posteà per pœnitentiam sunt reuersi. Insigne præ alijs latronis exemplum est, qui præclarum pœnitentiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideo putauit se abiectum, quia morte ista infami, erat ob scelera sua

afficiendus: ſed ſpe in Chriſtum concepta, patienter commeritam pœnam ſubijt.

Porrò ſi aliena culpa illatum eſt malum, duo facienda ſunt. Conſolatio adhibenda eſt, ſicuti ſupra præſcriptum eſt. Et oſtendendum, hanc eſſe ſortem filiorum Dei, vt iniurijs Diaboli & mundi ſint expoſiti.

Iam poſtremò ſequitur diſtinctio eius quod premit. Aut enim animam attingit ſolum, ſaluo corpore: aut corpus.

Corpus affligunt morbi, carcer, exilium &c. Quibus accommodantur ea quæ de conſolationibus dicta ſunt.

Animorum autem cruciatus, habent varias cauſas: vt ſunt, error, dubitatio, tentatio, deſperatio, metus imminentis mortis, dolor ob amiſſas res. His malis non ſuccurritur eodem pharmaci genere.

Errori medebitur Paſtor, ſi monſtrata veritate erroris cauſas euerterit.

Errarunt Romani de iuſtitia. Hunc erorem tollit Paulus, ſublatis erroris cauſis, & monſtrata veritate ex verbo Dei.

Errauit Nicodemus, ſed Chriſtus eum ab errore liberauit, oſtenſa veritate, & confutata erronea Phariſæi perſuaſione.

Dubitationi facilius occurritur. Nam dubitatio eſt cum in vtrumq; promiſcuè ſe habet animus. Hic vbi Paſtor oſtenderit alterius partis falſitatem, acquieſcit qui dubitauit in altera.

Tentatio præcipuè oritur ex cogitatione præteritorum peccatorum, & ex imaginatione ſtoica de particularitate.

Si tentatio oritur ex cogitatione præteritorũ peccatorum, duo faciat Parochus. Pri-

Primùm instituat collationem peccati & misericordiæ Dei. Quantumuis magnum fuerit peccatum, tamen verum est quod dicit Paulus: Peccatum exuperat gratia. Et illud Dauidis: misericordia Domini super omnia opera eius.

Deindè cumulet exempla misericordiæ Dei erga maximos peccatores: quales fuerunt Adam, Manasses, Latro, Dauid: & dicat ista edita esse, vt sint testimonia misericordiæ Dei, quæ testantur quomodo Deus velit cum pœnitentibus agere.

Si tentatio oritur ex imaginatione stoica de prædestinatione, ea superabitur, si Pastor has sequentes Regulas commendauerit ei, qui se tentari conqueritur.

Prima. Non ex ratione, sed ex solo verbo Dei, iudicandum est de voluntate Dei. Dicitur enim ideò

ver-

verbum, teſtimoniũ Domini fidele, quia certò teſtatur de voluntate Dei. Nunc autem hoc verbũ dicit: Deum velle omnes homines ſaluos fieri, & nullos perire. Hoc igitur verbũ omnibus imaginationibus ſtoicis opponatur. Habetur autẽ hoc verbũ expreſſè 1. Tim. 2. & 2. Pe. 3. & ſępe alibi.

SECVNDA. Promiſsio gratiæ eſt vniuerſalis, vt habetur Math. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis.

Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Roma. 3. Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt.

Adhæc, Mandatum Chriſti Matth. 28. vniuerſale eſt: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Qui crediderit

& baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, cōdemnabitur.

TERTIA. Non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Roma. 2. Actorum 10. Epheſ. 6. Gal. 2. ſed cauſæ bonæ comprobatio, & cauſæ malæ condemnatio: idq; iuxta hanc immotam regulam. Deus pœnitentes omnes recipit: omnes impenitentes reijcit, nulla pſonarū habita ratione.

QVARTA. In Deo non ſunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Nam ipſe Deus duplex cor damnat. Et Paul⁹ inquit: Deus verax eſt, omnis homo mendax. Cū ergò ſcriptum eſt: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & Deus non vult vllos perire, non ſunt recipiendæ propoſitiones quę contradictoriā voluntatem Deo tribuunt. Falſæ ſunt ergò: Deus vult aliquos ſaluos fieri, & non omnes, ſi cōſilium creationis & donati filij reſpicis. Aliter de euētu iudicandū eſt,

& de

& de voluntate Dei consequente hominum facta.

QVINTA. Gratia superat peccatum, Roma. 5. Hac regula significatur & magnitudo misericordiæ, & prȩstantia sacrificij pro peccatis peracti. Vt enim conclusit Deus omnes sub peccato, vt omnium misereatur: ita Christi victima sufficiens est ad omnia quantumuis enormia peccata expianda.

SEXTA. Vt in primo parente nostro Adam, totum humanum genus est lapsum: ita promissio facta Adamo ad totam eius posteritatem pertinet.

1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes viuificabuntur.

Hoc dictum non tantum de resurrectione intelligendum est, verũ etiam de salutari viuificatione in ijs qui Christum amplectuntur. Vt

igitur Adam promiſsione ſeminis ſe erexit : ita & nos porrectam nobis dexteram Dei, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, firma fide apprehendamus, quò eius vita & iuſtitia donati, promiſſam immortalitatis ſpem conſequamur.

Has regulas Paſtor diligenter vrgebit, ac eas pluribus ſcripturæ teſtimonijs, ſi opus videbitur, confirmabit.

Audiui de quadam muliere, quę cum durius ageret cum ſuis, admonita eſt de iudicio Dei futuro, vt iſto pacto ea reuocaretur à ſæuitia. At illa, inquit, ſi ſum prædeſtinata, ſaluabor quicquid fecero, & quicquid credidero. Si non ſum prædeſtinata, nec fides, nec opera mihi ſuccurrent.

Hæc imaginatio pugnat cum verbo Dei, & eſt à Satana profecta. Quarè monendi ſunt homines, vt

testimonio Dei credant, & non humani cerebri imaginationibus à veritate abducantur.

Grauissimus animi cruciatus est desperatio, cũ qua qui luctatur, dolores inferni sentit. Hæc aut oritur ex imaginatione particularitatis, aut ex cogitatione indignitatis, propter crebros in peccatũ lapsus. Hæc tolli nequit, nisi prius sublata causa.

Imaginatio particularitatis, superabitur sex istis regulis, quas modò recitaui.

Cogitatio indignitatis, vincitur cogitatione promissorum diuinorum, meditatione præstantiæ victimæ peractæ pro peccato, recordatione sanctorum, quorum quidam horrendis sceleribus contaminati, recepti sunt in gratiam. Et semper in conspectu sit dictum Pauli: Gratia exuperat peccatũ. Item: sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni pecato.

Metus impendentis mortis, ſuperatur duabus rebus: fiducia remiſsionis peccatorum, & fide reſurrectionis mortuorum.

Pius igitur Paſtor cum agit cum morituris, ſciat omnem conſolationem ex iſtis duobus capitibus petendam eſſe. Quæ capita ſcripturis confirmanda ſunt, & exemplis copioſè illuſtranda.

Et ſunt hæc præcipua capita, quæ Paulus commendat Timotheo. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis. Et ſolet Paulus conſolationes petere ex fide reſurrectionis, quæ tum demum erunt ſolidæ, vbi prælucet fides.

Dolor ob res amiſſas, mitigabitur promiſsionibus Dei, qui promittit ſe non derelicturũ ſperantes in ſe.

Deindè cogitatione incertitudinis vitæ.

Tùm cogitatione consilij Dei, qui sæpe subtractione rerum, suorum animos explorat.

Hùc exemplum Iob commodè refertur, & dictum eiusdem: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Breuiter, fides facillimè superabit omnem dolorem animi, quamcunq; causam habuerit. Igitur singularis cura Pastoris esto, solidum fidei fundamentum iacere in pectoribus suorum auditorum.

Etsi autem loci consolationum quos signaui, omni dolori & cruci adhiberi possunt: tamen peculiarem rationem consolandi eos, qui ob mortem amicorum tristantur, adijciam, locosque recitabo, quos semper in promptu habeat Pastor. Iubeat itaque Pastor mœrentem ob mortem amici respicere.

1. Ad deum ipsum.

II. Ad mortuum amicum.
III. Ad vniuerſalem conditionem hominum.
IIII. Ad mundum.
V. Ad cœlum.
VI. Ad reſurrectionem mortuorum.

Cum ad Deum reſpicitur, cogitandum eſt de Dei voluntate, ſapientia, iuſtitia.

Voluntas Dei eſt, quòd amicus noſter ſit hinc abreptus. Huic Dei voluntati non licet repugnare.

Iuſtitia Dei eſt, quod repetat quod dedit. Quid enim iuſtius eſt, quàm vt is qui dedit vitam, rurſus eandem ad ſe recipiat, conſeruetq; quandocunq; illi bonum videbitur.

Sapientia Dei monebit, quòd nihil ſit temerè à Deo factum. Ipſe enim ſolus nouit, expediat ne nobis mori, potius quàm viuere. Multos è medio tollit, ne vel ipſi peiores

fiant, vel plures in hac vita perpetiã-tur ærumnas. Mœrens igitur pro a-mico, se cõsoletur sapiẽti & iusta voluntate DEI, cui repugnare impiũ est.

Secundò, vertat cogitationem ad mortuum amicum: cuius conditio multò melior nunc est quàm fuit. Est enim expers omnis periculi. Nam nec Satan, nec mundus, nec aliud quicquam, poterit iam ipsius salutem impedire. Donec in hac vita versamur, mille quotidiè ferè obijcimur periculis. Neq; vlla lætitia esse potest, quin aliquem dolorem seu metum habeat admixtũ. At qui iam hinc discessit, huius periculi expers est. Nam quemadmodum qui è difficili nauigatione in portum venit, iam securus est, vt qui in portu nauigat: ita qui morte hinc abripitur, veluti in portũ delatus est, vt ipsum procellæ mundi amplius obruere non possint. Peruenit enim

ad sa-

ad ſalutis portum. Qui ergò dolet de amico, qui hinc in fide Chriſti diſceſſit, non videtur amico fauere portũ illũ quietũ, ad quẽ ipſe nõ peruenit.

Tertiò, cogitet mœrens de vniuerſali hominum conditione, cui & ipſe obnoxius eſt. Decretum Dei eſt ineuitabile, vt omnes hanc vitam morte ſint commutaturi, nec ſcitur qua hora & quo momento. Quarè dolere in vno, quod omnibus commune eſt, nihil eſt aliud quàm ſeipſum inutiliter macerare. Quarè cũ hæc cõditio ſit vniuerſalis, cogitandum potius, quòd vnuſquiſq; Deo obtemperare debeat, quando Deus per ſuum præconem ad exitum vocat. Neq; dolendũ eſt citò fieri, quod quò citius eò melius illi eſt, qui hinc euocatur. Nam beati qui in Domino moriuntur.

Quartò, reſpiciat ad mundum, qui totus in maligno poſitus eſt.

In hoc virtus & pietas patiuntur: in hoc mille technæ ad fallendum: quocunq; reſpicis, impurus eſt totus, & ſordeſcit indies magis magiſque: nunc tyranni pacem publicam turbant; nunc hæretici Eccleſiam oppugnant: nunc priuatorum ædes maximis ſunt periculis expoſitæ.

Quintò, intueatur cœlum, veluti domũ propriam, ad quam tendere oporteat, in quo nihil immundi, nihil pericli, ſed omnia pura & tuta. Ibi ſancti fruuntur conſpectu Chriſti, cuius corpus glorioſum cũ intuentur, expetunt ardentibus votis, vt acceleret dies iudicij extremi, quo animæ rurſus ad ſua corpora redeant, & fiant ita conformes Chriſto.

Sextò, cogitet mœrens de reſurrectione mortuorũ, quę eſt veluti commune antidotũ aduerſus omnia mala. Hinc Chriſtus conſolatus eſt Mar-

Martham cum ait: Ego ſum reſurrectio. Huius memoriam commendat diſcipulo ſuo Paulus, cum inquit: Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis. Hæc de conſolatione contra dolorem pro amicis defunctis.

Hactenus diximus de orthotomia verbi veritatis, & oſtendimus quomodo Paſtor, vt peritus medicus, debeat pro ratione morborum animi, adhibere oleum verbi Dei. Iam quid ſit fugiendum Paſtori inter docendum, melius intelligetur.

Paulus 1. Timoth. 1. duo fugienda Paſtori admonet, quorum primũ eſt ne alia doceat: alterum, ne attendat fabulis. Illud facit, ne, omiſſa doctrina diuinitus tradita, proponat Paſtor Eccleſiæ aliam doctrinam. Hoc, ne curioſas quæſtiones agitet, omiſsis rebus neceſſarijs.

Vtriuſq; præcepti ratio hæc eſt.

Ecclesia Christi extruenda est super fundamento Christo, iuxta illud: Aliud fundamentũ nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Iesus Christus. Paulus ad Gal. 1. deterret etiam à temeritate innouandi & noua tradendi, cũ bis idem fulmen eiaculatur. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Pastor ergò memor huius dicti fugiat omnes quæstiones, quæ non faciunt ad ædificationem fidei, quantumuis subtiles esse videantur.

Quærunt ociosi homines infinita, ac ipsa ratio multa ingerit: sed Pastor sequatur verbum, eo sit contentus, & dicat cum Dauide: lucerna pedibus meis verbũ tuum. Neq; pudeat ipsum, si non possit omniũ obiectionum nodos dissoluere.

Hinc etiam intelligi potest, qualisnam improbatio falsæ doctrinæ in Pastore requiratur. Vt enim Paulus

cor-

cordatè pronunciat, anathema eſſe, qui aliud Euangelium docet : ita Paſtor non colludet cum aduerſarijs, ſed palàm execrabitur falſam doctrinam, monſtrabitq; falſitatis cauſas, & quid mali ex ea in Eccleſiam manat: præſertim cum ea ſit natura rerum, quòd dato & admiſſo vel leuiſsimo in ſpeciem errore, ſequantur infinitæ hypotheſes falſæ, quemadmodum in papatu vidimus.

Paulus requirit in Paſtore, vt poſsit os obſtruere aduerſariorum. Etiamſi autem non poſsit omnes labyrinthos & ſtrophas explicare: tamen verę doctrinæ demonſtratione refellitur error. Eſt quidem Paſtoris & errorem refutare, & conari errantem ſiue hæreticum in rectam viam reuocare. At ſi hoc poſterius fieri non poſsit, monet Paulus, vt eũ fugiat, tanquam proprio iudicio condemnatum. Orandum tamen

pro

pro eo eſt, vt Deus aliquando ipſum ad ſuam lucem adducat.

Hactenus dictum eſt de prima parte, quæ in Paſtoris officio requiritur: nunc ad ſecundã accedamus.

De administratione Sacramentorvm.

Secunda officij paſtoralis pars eſt adminiſtratio Sacramentorum, in qua quantũ attinet ad baptiſmum, qui eſt initiale Eccleſiæ ſacramentum, agat omnia iuxta ordinationẽ Eccleſiarum, & afferat Paſtor pium animum: ſciat ſe in loco Chriſti ſtare, & eius vice fungi. Nam ipſe Chriſtus eſt qui abluit, vſus Paſtoris manibus: recitet diſtinctè lectiones ſacras, iuxta ordinationem: oret Chriſtum intimo cordis affectu, vt huic ſuæ ordinationi adſit: commendet baptizatum infantem pre-

cibus

tibus Ecclesiæ, ac seriò admoneat parentes, vt hanc nouam creaturam piè instituant, caueantq; ne sua culpa aliquid mali baptizato accidat. Hæc sint de baptismo dicta.

De administratione cœnę maior requiritur peritia. Quemadmodum enim verbum, ita sacramentum cœnæ, visibile Euangelij verbum, debet sanctissimè administrari, & cauendũ est hîc Pastori, ne communicet alienis peccatis. Qui enim potatori, adultero, tyranno, maledico, blasphemo, obscœno, aut alioqui inhoneste & non vt dignum est Euangelio viuenti, porrigit sacram cœnam, corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: is nobilissimam margaritam Ecclesiæ, obijcit suibus & canibus, in contumeliam filij Dei. Quo scelere nullum est grauius.

Chrysostomus dicit, se potius corpus suum daturum lacerandum

turpiſsimis modis, quàm vt ſciens & volens velit corpus & ſanguinem Domini porrigere flagitioſo homini, qui viuit abſq; pœnitentia: neq; id immeritò. Nam vbi hoc fit, quadruplex ſcelus concurrit.

Primùm enim, manifeſta contumelia fit filio Dei, & multo maior quàm cum cederetur alapis, & expueretur in faciem eius. Grauis Chriſti admonitio eſt, & ſeria: nolite dare ſanctum canibus.

Deindè, qui cœnã porrigit homini, quē ſcit pœnitentiam ſeriam non meditari, auget ipſius iudicium & damnationem, atq; ita communicat alienis peccatis.

Tùm, vulnerat ſuam conſcientiam. Nam manifeſtè facit contra conſcientiam, & verè excutit ſpiritum ſanctum: amittit paulatim & alia dona quibus ornatus erat.

Prætereà, exemplo multi deteriores

riores fiunt, & confirmantur in ſua cœcitate, atq; ita paulatim regnum Chriſti euertitur.

Vt interim taceam, ſpectaculum exhiberi, triſtiſsimum quidem caſtis ſpiritibus, qui in ſacra cœna adſunt, miniſtrantes ſuo Regi: gratiſsimum verò Diabolo, & eius Angelis, hoſtibus Chriſti, qui iſtam contumeliam fieri Chriſto aduertunt.

Nihil amplifico: expono verè rem ipſam, imo nemo ſatis grauitatem huius rei explicare oratione poteſt.

Propter huiuſmodi abuſum, Paulus teſtatur Corinthios magna plaga percuſſos, ac multos concidiſſe. Nec dubitandum eſt plurima publica mala, & priuata, hodiè eſſe pœnas abuſus ſacratiſsimæ cœnæ.

At dicat forte aliquis. Quid mea refert? ipſius res agitur, qui indignè cœnam ſumit. Cur ego luerem

aliena delicta? Tua permagni refert. Deus collocauit te in sua Ecclesia, vt eam pascas, non vt eam destruas, mactes & dilanies. Quod sanè facis, quando sine delectu pijs & impijs, offers sacrum cœnæ mysterium.

Laudatur meritò Ambrosius, qui ne Theodosio quidem Imperatori pepercit: quem ad sacram cœnam non admisit, priusquam pœnitentiam magnæ illius cladis egit, cuius autor fuit.

Consulo itaq; Pastori, vt diligenter discernat inter oues Christi veras, & laruatas: ne sibi iudicium grauius accersat.

Hactenus breuiter admonui, quinam sint à sacra cœna arcendi.

Iam quia in nostris Ecclesijs, nemo ad sacram huius cœnæ communionem admittitur, nisi qui anteà se suo Pastori examinandum exhibuerit: paucis Pastori meum de

examine

examine consilium communicare volo: quod vt distinctius habeatur, in has quinque partes distribuam: Quæ sunt:

PRIMA. Vitæ eius, qui examinabitur, præteritæ consideratio.

SECVNDA. Colloquium Pastoris cum eo, qui ad cœnam se admitti expetit.

TERTIA. Consolatio pœnitentis.

QVARTA. Absolutio.

QVINTA. Admonitio, qua soluitur examen.

Consideratio præteritæ vitæ eius, qui est examinandus, diligenter est obseruanda Pastori. Inde enim intelligi potest, quibus potissimum morbis aliquis obnoxius est. Considerabit ætatem, & quibus vicijs maxime quælibet ætas est exposita: considerabit sexum, artificium & vitæ genus: obseruabit, an coniunx

quis sit, an iniunx: an in magistratu, aut sub magistratu: an dives, aut pauper. Nam pro hac diuersitate homines alij alijs laborant vicijs. Hæ igitur circumstantiæ Pastori nequaquam negligendæ sunt.

Colloquium sequitur, in quo si Pastor dubitat de confessione, aut profectu alicuius in doctrina Catechismi, omnium primùm requiritur enumeratio decalogi, symboli Apostolici, orationis dominicæ, & doctrinæ vtriusq; Sacramenti. Hîc qui deficit, à cœna arcendus est, donec rectius institutus fuerit. Est enim indignum, eum ad participationem cœnæ dominicæ admittere, qui elementa pietatis non nouit recitare.

Verum cum quis nouit hæc dextrè recitare, post recitationem, de pœnitentia agetur. Et quærendum est, an vero sensu peccatorum suorũ tangatur, & an doleat ipse, quòd

Deum

Deum ſuis horrendis peccatis offenderit. Hîc ſi Paſtor vllos errores nouerit in vita eius cum quo agit, debet eos candidè aperire, perinde ac medicus, qui ægroto morbos exponit, quò libentius medicinam recipiat ægrotus, ac ſanitati reſtituatur, quam vnicè expetit. Deinde quæret an ſe reus emendare velit.

Hoc autem intelligi volo de erroribus communibus, qui non videntur excommunicatione corrigendi. Nam flagitia publicam pœnitentiam requirunt, vel ſaltem petitionem condonationis ab Eccleſia. Sed de hac re ſuo loco.

Si offertur mercator, poteſt Paſtor de vicijs vſitatis in mercatoribus interrogare. Si iuuenis, quæratur de ijs, quæ iuuentuti ſolent accidere, & ſic de alijs.

Porrò hîc etiam conſulerem, vt ppoſitis præceptis decalogi, ordine

quærereretur de obedientia erga ſingula, qua ratione homo confitens deduceretur commodiſsimè in cognitionem ſui.

Poſtquam autem peccati confeſsio eſt facta, grauibus verbis Paſtor exponet reatus turpitudinem & magnitudinem. Deindè indicabit, quanta ſit ira Dei & maledictio, ſuper peccatores non agentes pœnitentiam.

Hìc ſi animaduertit Paſtor, hominem cum quo agit, ſeria duci pœnitentia, & vero dolore propter peccatum tangi, quærat an aliquod remedium aduerſus hanc iram Dei & maledictionem nouerit: qui ſi reſponderit in ſolo Chriſto remedium eſſe aduerſus mortem & damnationem, Paſtor debet hoc reſponſum, ſcripturæ dictis confirmare, & graui oratione oſtendere, quòd Chriſtus venerit in mundũ peccatores ſaluos facere.

Iam tertio loco addet Paſtor conſolationem per dicta ſcripturæ & exempla, oſtendet voluntatē Dei eſſe, vt homo peccator non pereat, ſed conuertatur & viuat. Ita enim ſcriptum eſt: Nolo mortem (ait Dominus) peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Oſtendet voluntatem Chriſti eſſe, vt omnes laborantes ſub mole peccati, ad ſe veniāt. Ait enim: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Oſtendet Angelis in cœlo gaudium eſſe ex pœnitentia peccatorum. Oſtendet ſerium & vniuerſale mandatum Chriſti eſſe, vocari omnes ad pœnitentiam. Oſtendet λυτρον Chriſti ſufficere pro peccatis totius mundi, ideoq; non eſſe cuiquam deſperandum, ob peccatorum ſuorum magnitudinem. Nam hoc principiū immotum eſt: gratia exuperat peccatum. Hoc dictum inculcabit: Sic

Deus dilexit mundum, vt *filium* ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Hæc illuſtrabit exemplis: atq; in primis vtile eſſet accommodare exempla perſonis congruentia, cum quibus colloquium inſtitutum eſt: vt auaro pœnitenti, exemplum Zachei: aulico, Centurionis: homicidæ, Dauidis: meretrici, Magdalenæ: blaſphemo, Manaſsis: pauperi à morbis exhauſto, mulieris laborãtis ſanguinis profluuio, & ſic de alijs.

Abſolutio quarto loco ſequitur. Hîc quæret Paſtor, an confitens Chriſtum ſibi propitium eſſe ſtatuat, & an verè credat in Chriſtũ mediatorem. Quod vbi ſincerè affirmauerit, Paſtor inferet eum iam in cœlis coram tribunali Dei abſolutum eſſe, & in gratiam receptum. Hæc enim eſt immota veritas: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Huc addat hanc vel similẽ formã, manu capiti eius qui absoluitur imposita, sine tamen superstitione.

Cum mi fili non solum te peccatorem & reum agnoscis, seriò dolens quod Deum horrendis tuis peccatis offenderis: verumetiã credis promissioni Euangelij de remissione peccatorum, & voci Christi, pronunciantis eum qui credit habere vitam æternam, & promittentis ratum fore in cœlo, quicquid solûtum fuerit in terra: Ego testor te remissionem tuorum peccatorum habere, quam tibi vice Christi annuncio, atq; adeò, vt minister Dei in Euangelio filij ipsius, te absolutum pronuncio, in nomine Patris & filij & spiritus sancti, Amen.

Iam quinto loco addatur admonitio, vt caueat absolutus ab insidijs Diaboli, à nequitia & malis exemplis mundi, ab insidijs propriæ carnis:

admoneatur, vt exerceat se in pietate, continuè oret, fugiat mala sodalitia, abstineat à crapula & ebrietate: ostendatur prætereà, quàm periculosum sit sæpius in eadem peccata relabi: recitentur exempla eorum, qui lapsi, non sunt reuersi per pœnitentiam. Adhæc admoneatur de suo officio, vt illud grauiter agat, neminem defraudet, aut in negotio circumueniat, vt pro ratione suarũ facultatum, sit liberalis in pauperes.

Hæc aptari debent pro ratione & conditione eorum, cum quibus agitur.

Atq; hactenus de secunda parte officij pastoralis. Sequitur tertia.

De disciplina, qva Pastor svvm gregem regere possit.

Magna laus est disciplinæ Christianæ, cuius moderatio Pastori potissi-

tiſsimum incumbit. Quarè Paſtor hîc ſedulus ſit, ne ſua culpa diſſolutiores & languidiores reddantur auditores.

Via vitæ (inquit Salomon) cuſtodienti diſciplinam: & qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam.

Idem: Tene diſciplinam, ne dimittas eam, cuſtodi illam, quia illa eſt vita tua.

Et rurſus: Qui ſapientiam & diſciplinam abijcit, infœlix eſt.

Eſt autem Christiana diſciplina aſſuefactio cùm interior, tum exterior, qua homines aſſuefiunt ad pietatem, iuſtitiam, modeſtiam, & ad alias virtutes, quaq; in officio continentur, ne quid vel errore, vel ignorantia, vel imitatione faciãt quod ſe haud decet.

Huius finis eſt, vt maneamus in Chriſto, & non ab eius corpore myſtico abſcindamur.

Si vos manſeritis (inquit Dominus) in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Eſt itaq; amanda diſciplina, quæ nos continet in officio, ne à ſermone Chriſti deficiamus.

Porrò diſciplina hæc abſoluitur inſtructione & correctione.

Inſtructio præceptis & regulis continetur, quarum menſura eſt verbum Dei.

Correctio eſt emendatio erratorum incidentium in moribus.

Diſciplina, vt ex definitione quã poſuimus apparet, eſt duplex: interna, & externa.

Interna eſt mentis, cogitationũ, affectuum, voluntatis. Hæc diligenter commendanda eſt auditoribus.

Externa eſt linguæ, geſtuum, veſtitus &c.

De vtraq; ſupra dictũ eſt. Vnde

Paſtor

Paſtor deſumat & accommodet auditoribus, quæ congruere animaduertit.

Verùm quia hoc loco potiſsimum agitur de diſciplina Eccleſiaſtica, quæ ad iuriſdictionem pertinet: volo conſilium meum Paſtori breuiter communicare, quod ſi ſecutus fuerit, non operam vt ſpero ludet.

Monui ſuprà, diſciplinam abſolui duabus rebus, inſtructione & correctione. De inſtructione, quæ continetur præceptis vitæ, quæ traduntur in decalogo, nihil hoc loco dicemus: ſed tantum de correctione præcepta dabimus.

Nunc autem cùm omnis correctio erratorũ eſt, modus correctionis ex erratorum differentijs dependet.

Sunt autem differentiæ duplices. Quædam enim errata ſunt delicta, quædam crimina.

Delicta, à quibus in hac infirmitate humanæ naturæ nemo tutus esse potest, admonitionibus & castigationibus corrigere studebit Pastor. Debet enim diligentem rationem habere vitæ cuiusq; , & statim vbi animaduertit aliquem non recta, vt decet, via incedere, eum mox admonebit, & conabitur reuocare, priusquam in præcipitium ventum fuerit.

Crimina, vt sunt libidines, adulteria, tyrannis, vis, sectæ à veritate abducentes &c. è quibus scandalum publicè oritur, opus habent asperiori curatione.

Si quis ergò facinus & crimen perpetrauerit, Pastor facinorosũ ad conuersionem, seriò & grauiter hortabitur: idq; non semel aut iterum, sed sæpius: nec asperè nimis, sed paternè, indicato periculo & scandalo.

Deindè, si frustrà laborem admonitionis paternæ suscepisse videtur, alia tentanda est via: vocabitur facinorosus ad consistorium, in quo ad minimum sint duo aut tres vicini parochi, & aliqui ex honestioribus parochianis.

In hoc consistorio, admonendus est facinorosus grauiter: ostendendum est ei, quanto scandalo Deum & Ecclesiam offenderit.

Hìc aut resipiscit facinorosus, aut manet contumax in suo peccato. Pro hac diuersitate pœnitentis, aut non pœnitentis, agendum est cum illo.

Quomodò agendum est cum facinoroso pęnitente? Facinorosum, qui post admonitionem promittit emendationem, Pastor non facilè recipere debet, sine singulari exploratione. Exploratio autem hæc fieri potest hoc modo.

Ali-

Aliquot diebus post promissam emendationem, Pastor vocabit pœnitentem ad se, & seuerè eum monebit, de ira Dei aduersus peccatum, & ad veram pœnitentiam eum adhortabitur, donec viderit certissima pœnitentiæ veræ signa. Nam qui simulantes pœnitentiam admittunt, ad publicam absolutionem, magno periculo reum exponunt, & non satis grauiter officio funguntur.

Deindè reo significabit, cùm Ecclesiam scandalo conturbarit, publicè veniam ab Ecclesia petendam esse.

Quod si se libenter id facturum promiserit, constituet ei diem certum, qua assumptis aliquot honestis viris coram se appareat.

Adhæc præsentibus testibus interrogandus est reus, an magistratũ politicum, & aduersam partem (si scelus est commissum publicum, offendens

ſendens magiſtratum,& proximum lædens iniuria,) placauerit. Quod ſi ait, producet teſtimonia. Si neget mittendus eſt ad magiſtratum, & ad partem læſam,priuſquam ad publicam abſolutionem admittatur.

His iam ritè & ordine peractis, conſtituet Paſtor facinoroſo diem, qua compareat in cœtu Eccleſiaſtico, ſi publicè factum ipſius innotuit: (alioqui in conſiſtorio aut priuata domo præſentibus teſtibus poteſt fieri abſolutio) ibi Paſtor facinoroſum collocatum ante altare,finita concione & admonita plebe , interrogare poterit hoc ordine.

Primùm, an fateatur à ſe commiſſum,quod illi obiectũ eſt,cuiuſq; nomine publicè accuſatur.

Secundò , an peccati commiſsi eùm pœniteat, quod & voce & ſignis teſtabitur.

Tertiò , an cupiat redire in

amici,

amicitiam cum Ecclesia, quam scandalo læserat, & cupiat absolutionem.

Quartò, an seriò constituerit adiuuante Deo, vitam suam emendare, & an hoc se facturum promittat.

Quintò, an seriò ab Ecclesia petat veniam.

Hic potest reo mandari, vt catechesin recitet: quo facto vertat se reus ad populum, & hac oratione petat veniam.

Ego miser peccator, fateor me Deum & Ecclesiam meo peccato offendisse. Quarè vos rogo omnes, vt mihi hunc meum lapsum propter Christum condonetis. Promitto adiuuante Deo emendationem.

Huc addat Pastor admonitionem, de voluntate Dei recipientis peccatores, & de gaudio, quod est Angelis in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, & hortabitur

tur populum, vt ex animo ignoſcat quod commiſſum eſt, iubebitque vt cum Angelis Dei gaudeant, quòd qui perditus erat redierit.

His peractis, interrogabit Paſtor cõfitentem, an verè ſtatuat Deũ ſibi remittere peccatum ſuum, & cũ reſpondet verè ſe id credere, iubebit Paſtor vt genua flectat pœnitens, ac ita eum abſoluat.

ABSOLVTIONIS FORMA.

Ego miniſter Dei in Euangelio Ieſu Chriſti, autoritate Euangelij & mandato Chriſti, te pœnitentem & confugientem ad miſericordiã Dei propter Chriſtum, pronuncio receptum eſſe in gratiam à Deo, & te abſolutum ab omnibus peccatis tuis teſtor in nomine Patris & filij & ſpiritus ſancti, Amen. Vade & noli amplius peccare, ne tibi aliquid deterius fiat.

Hæc diſciplina vtilis videtur, & digna quæ in Eccleſia prudenter ſeruetur, vbi facinoroſus admonitus agat ſeriam pœnitentiam.

Huc tamen addo, quòd interdũ circumſtantiæ perſonę & facti requirant aliquam mitigationem: videlicet, vt Paſtor tantum deprecetur ab Eccleſia commiſſum ſcelus, idq; nomine ipſius qui peccauit. Sed hoc relinquo prudentiæ Paſtoris, qui ædificationem quæret, & non deſtructionem, quem in grauibus cauſis cõſilio Superattendentis regi cupio.

QVOMODO AGENDVM CVM FACINOROSO NON AGENTE PŒNITENTIAM POST ADMONITIONEM?

Quando facinoroſus conuictus non agit pœnitentiam, ſed pergit in ſua cõtumacia, debet Paſtor ſubindè eum

eum admonere, vt tandem pœnitentia ducatur. Quòd si frustrà fecerit, ad extremum remedium, nempe ad excommunicationem confugiendum est.

Est autem vt communio, ita excõmunicatio multiplex, nec melius quę sit ratio excommunicationis intelligitur, quàm ex communionis collatione. Est itaq; cõmunio triplex: Spiritualis, sacramentalis, moralis.

Spiritualis cõmunio, est qua cum omnibus renatis communicamus, & participes sumus spiritus Christi, vt eiusdem mystici corporis membra, cuius caput est Christus. In hac communione est, quicũq; credit in Iesum Christum, & retinet fidem & bonam conscientiã. In hac fuit Naaman Syrus, etsi corpore erat in impia aula.

Sacramentalis tantum, est hypocritarum, qui in sacramentis nobiscum communicant, sicut Iudas

cœnæ dominicæ cum reliquis diſci-
pulis particeps fuit.

Moralis, eſt qua homines in ciui-
libus moribus inter ſe ſociãtur, ſiue
eiuſdẽ ſunt religionis, ſiue diuerſæ.

Huic triplici communioni op-
ponitur triplex excommunicatio:
Spiritualis, ſacramentalis, moralis.

Spiritualis excommunicatio, eſt
qua excluditur homo à communio-
ne corporis Chriſti myſtici, hoc fit
naufragio fidei & mala conſcientia.

Sacramentalis excommunica-
tio, eſt qua alicui interdicitur ſacræ
cœnæ vſus: quod fit propter impœ-
nitentiam.

Moralis excommunicatio, eſt
qua is qui ſcandalo Eccleſiam offen-
dit, à ſocietate & familiari cum pijs
conuictu arcetur.

Primum genus penes ſolum
Deum eſt, qui membra mortua ab-
ſcindit à corpore filij ſui.

Secun-

Secundum penes Paſtorem eſt, qui non porriget ſacram cœnam, quos nouit viuere ſine pœnitentia.

Tertium eſt cenſurę eccleſiaſticæ, qua ſenatus Eccleſiaſticus ordine & modo ſeruato, excludit aliquē à ſuo cœtu per ſententiam.

Quantum ad primum excommunicationis genus attinet, parochi ſiue Paſtoris officium eſt, perpetuò hortari ſuos auditores, vt ſtudeant retinere fidem & bonam conſcientiam, ne ſe ipſi à corpore Chriſti abſcindant. Quarum illa retinetur, meditatione beneficiorum Chriſti, & precatione: hæc fulcitur quatuor veluti fulcris, fiducia Chriſti, qua ſtatuitur peccatum remiſſum eſſe: bono propoſito, quo abijcitur peccandi voluntas: ardenti deſiderio, vitam in poſterū approbandi Deo: & ſancta vocationis cura.

Vt in hac communione corpo-

ris Christi spirituali, maneant sui auditores, Pastor excubias aget, nihil nō faciens, quo eos exhortationibus & monitionibus contineat in officio.

Verùm cum aliquod facinus commissum deprehenditur incerto autore, vt furtum, homicidium, aut quoduis damnum clam perpetratum, Pastor debet post concionem, primùm narrare factum, quod designatum est.

Deindè, summa cum grauitate deplorare, quod autores talium facinorum delitescant in Ecclesia, & venditent se pro ouibus Christi, & viuis Christi membris, qui tamen reuera mortui sunt, & exuerunt se Christo suo scelere.

Tertiò, publicè testabitur eum, qui facinus perpetrauit, se mancipasse Satanæ, cum quo æternum peribit, nisi per pœnitentiam fuerit Deo reconciliatus.

Quar-

Quartò, ſubijciat exhortatio-
nē, vt quiſquis ſit, damnū reſarciat,
ac redeat ad Deum per veram pœ-
nitentiam, quo rurſus viuum Chriſti
membrum fieri poſsit.

Quod ſi is qui facinus perpetra-
uit aliquando reſipiſcat, ac ad Pa-
ſtorem veniat, cupiens conſilium:
Paſtor hîc ſingulari prudentia aget,
ac in primis cauebit, ne prodat alijs
quod ſibi ſoli innotuit.

Si furtum deſignatū fuit, interro-
gandus eſt reus, an res adhuc ſalua
ſit, an perierit. Si ſalua eſt, hortabitur
vt reſtituat clam, quod clam abſtulit:
ſin perijt, interrogādus eſt, an ſit ſol-
uendo, an non. Si ſit ſoluendo, Paſtor
circumſpectè aget cum eo, qui rem
amiſit, petetq; vt accepta ſatisfactio-
ne ſit contentus. Hic ſi voluerit eſſe
cōtentus, Paſtor à reo acceptā ſolu-
tionē tradat ei qui damnū paſſus erat.

At dicas. Quod ſuades habet peri-

culum non leue coniunctum. Sit ſanè ita. Quis, quæſo, poteſt curam Eccleſiæ habere, & rationem ſalutis ſingulorum membrorum in Eccleſia ſine periculo? ſi quis velit te cogere, vt reueles quod tibi innotuit, potius mortem oppetito, quàm vt reum prodas.

Verum ſi reus ſoluendo non fuerit, ad pœnitentiam tamen eſt excitandus, & monſtrandum, ſi viderit reum duci ſeria pœnitentia, quòd gratia ſuperet peccatum, & multis ſcripturæ teſtimonijs & exemplis eſt erigendus, ne deſperet: qui cum fateatur ſe credere remiſsionē peccatorum, abſoluendus eſt priuatim, & monendus, vt in poſterum ſibi caueat à Satanæ laqueis.

Porrò, ſi damno ſatiſfactū fuerit, poteſt Paſtor publicè ſignificare, quòd qui furtum aut damnum commiſit, ducatur pœnitentia, hortabiturq;

turq; populum ad gratiarum actionem, quòd is qui è corpore Christi mystico se excluserat, iam resipiscat, & corpori Christi rursus insertus sit.

Cæterum si homicidium est cõmissum, Pastor rem occultabit quidem, sed hortabitur reum, vt amicorum opera studeat amicos occisi placare. Quod si voluerit, debet Pastor dare operam apud magistratũ, & eos qui læsi sunt, vt admittant transactionem. Qui si hoc facere noluerint, Pastor illis omissis, debet cum reo agere, & longo tempore explorare, an verè eum pœniteat, qui homicidium perpetrauit. Quod cum deprehenderit Pastor, absoluat reum ad misericordiam confugientem.

Neq; enim debet curator animarum, regimen Ecclesiæ & politicam administrationem confundere.

Non debet alterũ pedem in ſuggeſto, aliũ in curia habere: ſed ſuum officiũ eſſe cogitabit, omnes Deo lucrifacere, & imitari bonũ Paſtorem, qui nõ mox mactat ægrotã ouiculã, ſed ſanat quantũ in ſe eſt: qui contrà facit, nõ Paſtor eſt, ſed lupus potius.

Quantum autem ad ſecundũ excõmunicationis genus, quo quis arcetur à ſacramento ſacræ cœnæ, attinet, ſciat Paſtor, quòd impœnitentibus, qui conſuetudinis cauſa ſacramenta percipere volunt, non debeat porrigere ſacrum corpus Chriſti, & ſacrum eius ſanguinem: quemadmodum ſupra admonui.

Exempli cauſa. Si quis vel potator eſt, vel auarè agit, vel durius cum vxore aut familia verſatur, aut etiam aliquod aliud, quod non decet Chriſtianum, ſectatur ſtudium: talis ſi venerit ad Paſtorem, non debet ad communionem cœnę recipi à Paſto-

re,

re, priusq; Pastor viderit emendationem. Non hic habebit rationem personæ, sed ministerij sui, non timebit inimicitiam, non odiũ, non amissionem facultatum, non exilium, non mortem, sed Deũ timebit, cuius vicem gerit, & Christum, pro quo legatione fungitur.

Helias nõ pepercit Achab impio.

Ieremias non fractus est minis tyranni.

Ambrosius diadema Theodosij non horruit.

Baptista maiestate Herodis non est absterritus.

Breuiter, qui hic timore succumbit, non est Pastor, sed mercenarius, vt nihil dicam durius.

Restat tertiũ excommunicationis genus, quod potissimùm ad disciplinam & censuram Ecclesiasticam pertinet. Huius fines cognitos habeat Pastor. Deindè excommunicationis legitimã rationẽ teneat. In

In omni excõmunicatione ſpe-ctanda ſunt tria: Deus, ciues Eccleſiæ, impœnitens homo.

Cum Deum reſpicis, conandum eſt, ne cum Dei contumelia inter Chriſtianos nominetur, qui turpem & flagitioſam vitam degit.

Cum ciues Eccleſiæ attendis, hæc cura ſubibit animum pij Paſtoris, ne aſsidua malorum conſuetudine boni corrumpantur.

At cum intueris lapſum & deficientem ab Eccleſia, eò ſpectabit omnis Paſtoris conatus, vt reus ſuffuſus pudore reſipiſcat tandem, ac Eccleſiæ reconcilietur.

Hos tres excommunicationis fines habebit in conſpectu Paſtor, qui omnes ad ædificationem Eccleſiæ faciunt, ad quam referri debet excommunicatio.

Vt autem legitima ratio excommunicationis teneatur, tenendę ſunt ſequentes regulæ. PRI-

PRIMA. Paſtor ſolus, ſententia in reum à ſenatu Eccleſiaſtico non lata, neminem ex communicare debet. Muneris tamen huius eſt, vt facinoroſum ad conuerſionem adhortetur. Huius regulæ & ratio & finis ſpectanda ſunt. Ratio eſt, quia æquitas poſtulat, vt examinetur res in iudicio, & cognoſcatur, priuſquã feratur ſententia. Finis eſt, ne vnius affectu res geri tanta videatur: qua ratione facilè in contemptum abiret excommunicatio.

Sed fortè hic obijciet Paſtor, nõ talem ſenatum conſtitutum eſſe in his locis, vt ab eo feratur contra facinoroſum ſententia. Equidem fateor me optare ordinarium ſenatũ, penes quem cenſura morum eſſet, ſed vix id ſperare poſſum in hac turba & ſenecta Eccleſiæ. Quarè Paſtori hoc do conſilium, vt loco ſenatus deligat ſibi tres ad minimum vi-

ros cordatos & pios, cũ quibus conferat, & quorum ſententiam audiat.

Verùm ſi Paſtor in ſua parochia neminem habet, cuius conſilio in tanta re tutò vti poterit, rem deferat ad præpoſitum, & duos alios Paſtores eius prouinciæ, in qua habitat Paſtor: coram his compareat facinoroſus, ac examinetur. Hi conuictũ hortentur ad pœnitentiam.

Qui ſi ſupplex pœnitentiam promittit, agendum eſt cum illo, vt ſupra oſtenſum eſt.

Si autem non reſipiſcat conuictus, ſemel atq; iterum è ſuggeſto ſignificetur, eſſe hominem talem qui cõtumaciter ſe gerit, poſt piam & paternã admonitionem, & conuictionẽ criminis: & ſimul hortetur Paſtor populũ ad preces pro facinoroſo, vt Deus illum conuertere dignetur.

At ſi iſte adhuc permanſerit cõtumax, iterum ſiſtendus eſt coram

depu-

deputatis censoribus, à quibus grauissimè admonebitur, additis minis.

Quod si adhuc manserit rebellis, non amplius conniuendum est. Hic putridũ membrũ ense Ecclesiæ resecandũ est, ne pars sincera trahatur. Hic locũ habebũt noti versiculi.

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile:
Ne maculet alias est separanda grege.

Proximo itaq; die dominico excommunicationis sententia publicabitur. Hoc modo.

SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

Charissimi fratres, notũ est vobis (proh dolor) quomodo quidam de nostro cœtu N: nomine: Ecclesiam nostrã scandalo offenderit, perpetrando N: Qui etsi à me Pastore suo priuatim est admonitꝰ, nõ semel, sed aliquoties, & apud senatũ Ecclesiasticũ conuictus est de suo flagitio, qđ vobis etiã publica fama innotuit:

manet tamen contumax & rebellis, nec vlla pœnitudine ſui flagitij tangitur. Quapropter cum ſe à ſpirituali corporis Chriſti communione abſciderat, nec admonitus & obiurgatus reſipiſcat: Ego miniſter Euãgelij, autoritate & mandato Chriſti, vobis mecum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis, declaro iſtum N: qui ita ſe ſubiecit Satanæ, excluſum eſſe ab Eccleſia filij Dei, ac eum fugiendum tanquam ethnicum pronuncio, in nomine Patris & filij & ſpiritus ſancti, Amē.

Iam vos fratres dilecti, cauete ne commercium habeatis cum iſto. Sit vobis donec reſipiſcat, veluti ethnicus & publicanus, qui ſua culpa ius ciuitatis Chriſtianæ ac familiæ Dei amiſit: vt vel iſto pacto, eum tandem ſui flagitij pudeat, ac reſipiſcat. Vos inſuper oro, vt vigiletis & oretis, ne Diabolus aliquem veſtrũ

ſimili laqueo capiat: vtq; caueatis ab iſtius conſortio, ne eius veneno inficiamini. Neq; tamen vt inimicum eum ducatis, ſed admonete ſubindè vt reſipiſcat.

Cum autem huiuſmodi excommunicatus, ſit iam tanquã ethnicus & publicanus, imò Satanæ mancipium, debet Paſtor adhuc operam dare, vt eum à ſua via peſsima reuocare poſsit. Nam vt Chriſtus ethnicos & peccatores inuitat ad pœnitentiam: ita noſtrum officium eſt, qui in miniſterio Euangelij ſumus, vt perpetuò operam demus, quò aberrantes ab ouili Chriſti reuocare poſsimus. Non ergò debemus odiſſe huiuſmodi, ſed eius vicem dolere, Deumq; precari vt mortuum viuificet, ac perditum reſtituat.

Huc adijciam regulas duas, quas vtiliter ſequi poterunt cenſores morum, ac iudices Eccleſiaſtici.

Prior eſt de peccatis in multitudinẽ graſſantibus, qualia ſunt (proh dolor) in hoc regno, ebrietas, luxus veſtium, comeſſationes &c. de his ſequenda eſt regula. Nõ aſperè (inquit Auguſtinus) quantum exiſtimo, non duriter, nõ modo imperioſo iſta tolluntur, magis docendo q̃; iubendo, magis monẽdo q̃; minando. Sic enim agendũ eſt cũ multitudine peccantiũ.

Hæc regula concluditur ex finibus excommunicationis ſuprà poſitis. Nam ſi hîc Paſtor excommunicationis fulmen mitteret, magis turbaret paucos bonos infirmos, quàm corrigeret multos animoſos malos. Interim tamen Paſtor non deſinet ea damnare, quæ Deꝰ ſua voce damnat.

Poſterior regula eſt de paucorũ flagitijs. Seueritas exercenda eſt in peccata paucorum.

Iuſta huius regulæ ratio eſt. Nam & hac ratione caſtigantur pauci, qui

pec-

peccarunt, & multi inſontes ſibi in poſterum melius cauent.

Paſtor autem regulam Auguſtini ſequatur: In corripiendis fratribus miſericorditer corripiat homo, quod poteſt: quod autē non poteſt, patienter ferat, ac cum dilectione gemat ac lugeat. Item: Quiſquis (vt ait idem ſanctus Pater) quod poteſt arguendo corrigit: vel quod corrigere non poteſt, ſaluo pacis vinculo excludit: vel quod ſaluo pacis vinculo excludere non poteſt, æquitate improbat, firmitate ſupportat, hic à maledictione liber & ſolutus eſt. Ita enim eradicanda ſunt zizania, ne frumenta lædantur.

Hoc conſiliū Auguſtini ſequantur pij Paſtores in hac peruerſitate morū, omni ferè diſciplina eneruata.

Hæc ſint dicta de modo regendi Eccleſiā externa diſciplina. Nam de indictione precum, ieiunij publici,

non est quod aliquid præscribam, nisi quod edicto regio, & gubernatorum Ecclesiæ, obtemperandum censeam.

De precatione Pastoris pro grege.

Quarta pars officij Pastoralis, est, exemplo Christi Prophetarum & Apostolorum, oratione suum gregem pascere: hoc est, vt gratias agat Deo cum fructum verbi videat, & oret Deum, vt suis conatibus aspiret in salutem gregis, ac perpetuis gemitibus gregem principi Pastori Christo commendet.

Apostolus Thessalonicensibus scribens ait: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres, quẽadmodum dignum est. Primo loco dicit, debemus: qua voce debitum officium Pastoris notat. Deindè ait: quemadmodum dignum est, significans

ficans indignè Paſtoris officio fungi eum, qui hoc debitum non ſoluit. Exemplo ergò Pauli Paſtor orabit, vt Dominus dirigat corda ſuorum auditorum ad charitatem Dei, expectationem Chriſti, vt conſoletur corda eorum, & ſtabiliat eos in omni ſermone & opere bono, vt dignetur eos ſancta illa vocatione, ad quã per Euangelium vocati ſunt, & compleat omnem ſuæ bonitatis gratuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter: vt glorificetur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in ijs ex gratia Dei noſtri.

Aget & gratias Deo Paſtor, quando animaduertit augeſcere fidem auditorum ſuorum, & abundare mutuam inter ipſos charitatem.

Etſi autem multæ incidunt neceſsitates, quę ardentem inuocationem requirunt: poſſunt tamen precationes Paſtoris in quatuor ordines

distribui, vt primus sit, pro sanctificando nomine Dei, per totum orbem terrarum.

Secundus, pro gubernatoribus rerumpublicarum in vniuersum.

Tertius, pro Ecclesia sibi commissa.

Quartus, pro vt casus se offerunt varij, & tempus postulat.

Huc aliquot exempli causa formulas subijciemus.

FORMVLA PRECANDI PRO SANCTIFICANDO NOMINE DEI, PER TOTVM ORBEM.

Deus misericors Pater, Pater Domini nostri Iesu Christi, ago tibi gratias toto pectore, quod tibi eligas Ecclesiam in vniuerso orbe: vt sit templum, tuū nomen celebrans, precor suppliciter, vt auertas & in nihilum redigas omnium hominum

& Diabolorum technas, qui vel opera tua vel virtutes obſcurare volunt, vel tribuunt hominibus aut Diabolo quod tuum eſt. Auerte, quæſo, corruptelas doctrinæ cœleſtis & ſacramentorum, tyrannidem impedientium curſum Euangelij, hæreſes, & alia quibus vera tui notitia, vel corrumpitur, vel omnino aboletur: auerte epicureum contemptum tui nominis, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, ſtoicam ἀϛοργίαν: auerte ingratitudinem omnium hominũ, qui te Deũ vel non agnoſcunt, vel agnitũ non prædicant. Auerte prophanã vſurpationem nominis tui, hoc eſt, impuritatem morum, & nominis tui ſacrilegam vſurpationem: ac preſta, quæſo, vt in toto terrarum orbe, ſanctificetur nomen tuũ: vt ſecundum opus tuũ, ſit nomẽ tuum: vt ſecundũ nomen tuũ, ſit apud omnes nationes

terræ notitia tui: vt ſecundum notitiam ex verbo & operibus tuis, ſit fiducia omnium hominum in te: vt ſecundum fiduciam, ſit laus tua, & celebratio in omnes fines terræ: vt ſecundum laudem nominis tui, ſit eiuſdem vſurpatio inter homines, per veram inuocationem, prædicationem, confeſsionem. Quæ quia ſine verbo haberi non poſſunt, mitte tua dona de cœlo, conſerua miniſterium, verum vſum ſacramentorum, & ſanctam diſciplinam: precor vt indies magis ac magis accreſcat numerus ciuium regni tui, quo tuum nomen latè propagetur ac celebretur. Tibi ſoli Deo, qui es Pater, filius, & ſpiritus ſanctus, ſit honor, virtus, & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO MAGISTRATV, ET ALIIS VITÆ NECESSITATIBVS.

Omni-

Omnipotens æterne Pater, in
nomine filij tui te inuoco, ac precor
vt auertas bella, conserues leges &
iudicia, impedias ἀταξίαμ in omni-
bus ordinibus ac statibus hominum.
Auerte, quæso, morbos, sterilitatem
terræ, ethnicam solicitudinem, & a-
sininam ignauiam: fac ne irretiamur
tentationibus, & laqueis Diaboli, ob
cupiditatem rerũ huius vitæ. Auerte
cyclopicam ingratitudinem, & abu-
sum rerum, ne tuis donis in luxum,
voluptatem, ebrietatem, superbiam,
& contemptum pauperum abuta-
mur. Breuiter, auerte omnem iniu-
riam creaturarum tuarum, quas no-
bis dedisti, vt illis vtamur in tuam
gloriam & nostram vtilitatem, in ve-
ro timore nominis tui cum gratia-
rum actione. Da bonos & fideles re-
rumpublicarum gubernatores, tuere
omnes status, adsis imperijs, œco-
nomijs, & politijs. Da Regi nostro,

 spiri-

Spiritum ſanctum tuum , & ſapientiam: da Senatoribus regni ſalutaria conſilia : concede proſperam valetudinem; fœcunda terram, da commodas tempeſtates , pluuiam, & ſerenitatem , pro rerum naſcentium commoditate: largire fructibus terrę virtutem, per tuā benedictionem: fac vt patresfamilias gubernatores rerūp : & alij, ſinguli ſuum officium faciant, in timore tuo, & ſancta quadam cura. Da vt noſtra ſorte contenti , noſtris facultatibus , cùm in noſtrum bonum, tum in aliorū commodum , & potiſsimùm in tuam gloriam rectè vtamur, cum ſumma gratitudine, inuocatione tui nominis, gratiarumactione , ac beneficiorum tuorum prædicatione. Tibi ſit honor, laus, gratiarum-actio, in ſecula,

Amen.

FOR-

FORMVLA PRECANDI PRO ECCLESIA PASTORI COMMISSA.

Clementiſsime Pater cœleſtis, cum Eccleſia filij tui ſit tuus ager, & tuum ſanctum verbum ſit ſemen viuum: auerte, quæſo, Diabolum, ſeminantem zizania falſæ doctrinæ & prauorum morum, ne nomen tuum apud profanos profanetur & blaſphemetur: ędifica ſpiritualem montem Zion, & Ieruſalem cœleſtem: inſpira ſingulorum mentibus veram notitiam tui: rege cogitationes noſtras tuo verbo: accende affectus puros & caſtos: reforma magis magiſq; voluntatem omnium: da vt omnes caueant ſcandala, vt omnes pietati erga te, & mutuæ dilectioni ſtudeant. Auge ſpem in omnibus promiſſorum bonorum, daq; vt tandem per Ieſum Chriſtum beata immortalitate donemur, Amen.

Reli-

Reliquus eſt ordo precationum, quas tempus & caſus varij offerunt: quarum formulæ commodè pręſcribi non poſſunt. Vt ergò tempore & caſu res offeruntur, ita pietas Paſtoris prorumpet, nunc in gratiarum actionem, ſi quid læti adfertur: nunc in preces, ſi quid neceſsitas exigit præſens.

De cvra Pastoris pro pavperibvs.

Quibus rationibus Paſtor impelli debeat, ad præſtandam eleemoſynam de ſuis facultatibus, suprà, cum de Paſtoris domeſtica diſciplina ageremus, dictum eſt: eaſdem rationes accommodet ipſe auditoribus ſuis, & ſit ſedulus, curet vt ſint fideles procuratores pauperum, vt ſint liberales ad conferendũ pro ratione facultatum, vt ſit recta diſtributio, ne quod collatum eſt perſonis indignis conferatur.

In hac ergò re ſit diligens Paſtor, cogitetq; officium ſuum eſſe, vt exemplo Apoſtolorum, curam pauperum, præſertim domeſticorum fidei, habeat.

Porro quatuor ſunt genera pauperum, quorum curam oportet Paſtorem habere.

Horum primum eſt fratrum, qui exulant propter confeſsionem, aut alioqui fortunis ſpoliati ſunt. Horum magnam curam habuiſſe Apoſtolos teſtantur Epiſtolę ad Galatas, Romanos & Corinthios.

Secundum genus eſt Scholaſticorum, qui opus habent præſidijs, ad cōtinuanda ſtudia Eccleſiæ vtilia.

Tertium genus eſt mendicorū, qui oſtiatim victum quærunt; quorum (proh dolor) nimis magnus numerus eſt.

Quartum eſt pauperum, qui tametſi publicè non mendicant: tamē

res illorũ domestica est magis tenuis, quàm vt inde ali commodè possint.

Hîc opus est magna prudentia, ne circumforaneis, pigris se venditantibus sub scholasticorũ titulo, robustis mendicis, & potatoribus, qui potando consumunt quibus vxor & liberi ali deberent, cõferatur eleemosyna.

Hic valeat regula Pauli: Qui nõ laborat non manducet.

Hortetur ergo Pastor suos auditores, vt amanter complectantur pios exules, cogitentq; de communi sorte filiorũ Dei: vt pauperes scholasticos iuuent liberaliter, sed eos qui sibi fuerint commendati honestis testimonijs: vt mẽdicos pios subleuẽt: vt curam habeant eorum, quorũ labores non sufficiant alendæ familiæ.

Breuiter, fides & charitas sint eleemosynarum regulæ.

QVOD PASTOR DEBEAT ESSE FORMA GREGIS.

Pau-

Paulus requirit à Pastore, vt sit forma fidelium, in doctrina & dilectione &c. Et Petrus iubet, vt presbyteri sint exemplaria gregis.

Huc illud Pauli: Estote imitatores mei sicuti ego Christi.

Tunc enim (vt quidam ex patribus dicit) verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat.

Huc pertinet & illud Senecę: Animũ nõ faciunt, qui animũ nõ habent.

Et Gregorius ait: Tantum debet actionẽ populi præcedere actio præsulis, quantum distare solet à grege, vita Pastoris.

Vnde Augustinus: Talis eligatur Pastor, vt eius respectu, cæteri grex dicantur.

Et illud Gregorij: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo prędicationis, doctè: pasce exemplo conuersationis, sanctè: pasce subsidio charitatis, piè. Por-

Porrò huc pertinent omnia, quæ ſupra dicta ſunt de moribus pij Paſtoris. Debet enim pij Paſtoris vita, norma eſſe gregis. Vt quemadmodum vox Paſtoris, eſt regula vitæ gregis: ita exemplum regulæ, Paſtoris mores eſſe debent.

In hoc ergò Paſtor incumbat, vt retineat fidem & bonam conſcientiam, vt poſsit ſuos auditores cum Paulo exhortari ad officium præſtandum, hoc modo: quæcunq; ſunt vera, quæcunq; honeſta, quæcunq; iuſta, quæcunq; pura, quæcunque amabilia, quæcunq; boni nominis: ſi qua virtus, & ſi qua laus, hæc cogitate, quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me.

Vides mi Paſtor quod non tantum ore doceat Apoſtolus, quid fieri oporteat, verum etiam iubeat ſuos auditores ſe intueri, tanquam formam, & exemplar doctrinæ.

Quem

Quem ſi tu imitatus fueris, cum Paulo olim perpetuum & lætiſsimũ percipies fructum.

QVÆNAM SIT POTESTAS PASTORIS.

Etſi ex ijs quæ de officio Paſtoris dicta ſunt, intelligi poteſt quouſq; ſe extendat eiuſdem poteſtas. Nã hæc partibus officij abſoluitur: tamen operæprecium iudico, paucis oſtendere, quibus terminis clauдatur poteſtas Paſtoralis. Nam duo genera hominum video hîc non parum peccare.

Sunt enim qui ſupra modum extollunt poteſtatem Eccleſiaſticã. Sũnt rurſus qui hanc nimium contemnunt, ac prorſus, vt nullius numeri, vilipendunt.

Nos ergo nec illorum ſuperbiam, nec horum ὀλιγωρίαν approbantes, in medium nonnulla adducemus,

cemus, de potestate Pastorali, quæ speramus bonos & cordatos viros nequaquam improbaturos.

2 Cor 13, 10 Paulus Corinthijs scribens ait: Etsi amplius quippiã glorier de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in destructionem.

His verbis Paulus primùm testatur, ministros verbi habere potestatem quandam, dum asseuerat eam potestatem ipsis traditam esse à Domino. Tùm addit finem huius potestatis, quæ est ædificatio. Postremò eandem restringit, ne quis ea ad destructionem abutatur. Nullam enim Dominus suis contulit potestatem, ad destructionem Ecclesiæ seu domus Dei, sed ad euertendum regnũ tenebrarum.

Hoc ergò Pastor primum sciat, se sublimi potestate donatum esse. Deindè quod hæc potestas, spectet

ædificationem Ecclesiæ & non destructionem.

Habet autē Paſtor hanc poteſtatem non vt Dominus ἀνυπεύθυνος, ſed vt œconomus Chriſti, qui omnia ad nutū Chriſti Domini adminiſtret.

Quoniam autem plura ſunt poteſtatis genera, hîc diligenter Paſtori ſpectandum eſt, quæ ſibi conueniat, & quæ non: ne vel ſibi ius vſurpet quod non habet, vel etiam ius quod habet negligat & prætereat.

Eſt itaq; omnis poteſtas aut iuris, aut officij, aut iuſti & æqui, aut facti.

Poteſtas iuris eſt, qua quis dominium habet in res proprias, ſuo non alieno iuri ſubiectas. Vt facultates meæ, ſunt ſub mea poteſtate, quia meo iuri & non alieno ſunt ſubiectæ. Habeo ergò in meas res dominium & poteſtatem.

Sic figulus poteſtatem luti habet: Rom.9.

Et in poteſtate Ananiæ, erant agri quos vendidit. Acto.5.

Iam quæritur, num Paſtor talem poteſtatem, hoc eſt, iuris, habeat in Eccleſiã. Papa ait: ſcriptura negat.

Chriſtus Matthæi vltimo: Data eſt mihi, inquit, omnis poteſtas in cœlo & in terra. Sed papa dicit hanc ipſam ſibi à Chriſto datam.

Si papa hanc habet, habuit eam ante ipſum Petrus, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur papa.

Sed quid dicit Petrus? non dominamur fidei veſtræ.

Proindè qui hanc poteſtatem, hoc eſt, dominium in Eccleſiam ſibi vſurpant, Antichriſti ſunt & non Chriſti miniſtri.

Poteſtas officij eſt, quæ datur Paſtori ab eo cuius eſt miniſter. Hæc poteſtas non poteſt dari, niſi ab eo qui habet poteſtatem iuris, hoc eſt, niſi à Chriſto, qui ſolus habet in Ec-

cle-

clesiam plenum dominium.

Hæc potestas de duabus rebus admonet Pastorem.

Primùm, vt ex officio agat, quæ Dominus ipsi imperauit.

Deindè, quòd ratum sit coram Christo Domino, quicquid facit Pastor iuxta officij regulam.

Verum vt plenius intelligatur, qualis sit officij Pastoralis potestas, notanda est hæc differentia: Quòd quædam potestas officij, sit determinata: quædam indeterminata, quantum quidem ad modos attinet.

Determinata potestas officij Pastoralis, est quæ intra certos terminos clauditur, ita vt non liceat istos terminos transilire.

Hæc potestas eorum est, quæ certo verbo Dei expressa sunt. Huic enim verbo nec addere, nec adimere quicquam vlli mortalium licet.

Hæc potestas sublimis est. De ea

enim ita ait Christus: Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit.

Quemadmodum enim legatus, cui committitur à principe suo, quid agendum sit ipsi & dicendum, legationis fines transgreditur, & fit reus malè actæ legationis, si quicquam mandato principis vel addiderit, vel ademerit: ita minister Euangelij, si Euangelium Christi non purè prædicauerit, officio mala fide fungi cōuincitur.

Indeterminata potestas officij Pastoralis, est quę in ijs rebus sita est, quæ non sunt expresso verbo Dei determinata à Domino.

Verum in hoc genere potestatis primùm sciendum est, quòd hac potestate fretus, non poßit, aut non debeat aliquid constituere, quod expreßis regulis verbi Dei repugnat, siue expressè siue implicitè.

Papa ordinat miſſas, pro viuis & mortuis: ſed hæc conſtitutio pugnat cum principio: fruſtra colitur Deus mandatis hominum. Idem iudicium eſto de plæriſq; quæ papatus admiratur, vt myſteria magna.

Deindè, debet quicquid ex hac poteſtate proficiſcitur, pertinere nō ad deſtructionem, ſed ad ædificationem Eccleſiæ.

Prætereà habet hæc poteſtas locum in ceremonijs, & alijs quæ faciunt ad ordinem, & ἐυσχημονίαν; in tractatione religionis, & in externo Eccleſiæ regimine.

Poteſtas iuſti & æqui, eſt qua licet vti Paſtori in ijs, quę ipſi ex iuſto & æquo debentur. Poteſt ergò Paſtor victum ſibi debitum & ordinaria ſtipendia exigere.

Hæc poteſtas confirmatur multis ſcripturæ teſtimonijs.

Dignus eſt mercenarius mercede ſua.

Item: Dominus ordinauit, vt qui Euangelium prædicant, ex Euangelio viuant.

Hæc poteſtas iuſti & æqui cum officij poteſtate cohæret. Qui enim officium non facit, nec iure mercedem quærit, nec iuſtè eam accipit.

Viderint ergo Papiſtæ ocioſi, qua fronte tantos theſauros Eccleſiæ deuorant.

Verum hic ſciendum eſt, quòd tametſi iuſtum & æquum eſt, ſi Paſtor debitam mercedem à ſuis auditoribus expetit: tamen habet etiam poteſtatem remittendi quod ſibi iure debetur. Quemadmodum exemplum Pauli apertè docet.

Poteſtas facti, eſt facultas ea quæ ad officium pertinent faciendi. Hæc poteſtas requirit, vt aliquis ſit idoneus ad officium Paſtorale: hoc eſt, vt Paſtor & ſciat & poſsit facere officium, atq; etiam faciat.

Huc pertinet cura Episcoporũ, seu Superattendentũ. Nam & eorũ qui recipiendi sunt ad ministeriũ, & eorum qui iam recepti sunt, curam habebit vigilans Superattendens seu Episcopus: explorabit an eligendus sciat & poßit facere officium, inspiciat an factus Pastor officium ritè faciat.

Verùm quoniam ad officiũ particulare Episcoporum deuenimus, adijciam duo, examen eorum qui sunt recipiendi ad ministerium, & visitationis capita.

Examen eorum qui sunt recipiendi ad ministerium verbi, triplex esse debet: an sint docti, an mores tantæ functioni congruant, an sint ad faciendum officium idonei.

Doctrinæ corpus & partiũ analysin tenere oportet eum, qui ad officium pastorale admittendus est. Præcipua religionis capita teneat,

 cum

cum definitionibus, diuiſionibus, ſcripturæ ſententijs, & exemplis de ſingulis. Teneat quoq; ſeriem hyſtoriarum ſacrarum: argumenta ſingulorum librorum, in veteri & nouo Teſtamento.

Si quis obijciat, nimis rigidum examen futurum, ſi iſta omnia à futuro Parocho poſtularentur. Reſpondeo tam auguſto officio non debere præfici rudes & imperitos aſinos, quales, proh dolor, multos in miniſterio Euãgelij eſſe nouimus, & præcipuas obtinere parochias.

In moribus ſpectentur, educatio, vita acta, præſentes mores, teſtimonia aliorum. Breuiter, ſint mores quales Paulus requirit, ſcribens Timotheo & Tito.

Vt quis ſit idoneus, requiritur ætas iuſta, & docendi donum.

Capita viſitationis ſunt:

1. An miniſtri ſuũ officiũ faciant.

2. Exhortatio populi ad obedientiam erga Euangelium.

3. Cura administrationis bonorũ Ecclesiasticorum.

4. Commendatio pauperum apud populum: videlicet, vt singuli aliquid conferant in vsus pauperum.

5. Exhortatio, vt singuli suum officium faciant in timore Dei, fide, & patientia &c.

QVODNAM PRÆMIVM SIT PASTORIS RECTE PRÆSTANTIS OFFICIVM.

Præmium Pastoris rectè præstantis officium, duplex in scripturis inuenio. Vnum, quod in hac vita datur: alterum, quod promittitur in futura. Illud appellare licet temporale: hoc, æternum. Nam vt illud tempore clauditur: ita hoc æternum durat.

Tem-

Temporalis præmij partes ſunt quatuor: Victus, honor, bona conſcientia, & donorum augmentum.

De his partibus ordine ex ſcripturis dicam, vt ijs Paſtor, tametſi principaliter ad officium præſtandum cogitatione gloriæ Dei, & amore Paſtoris Chriſti, vt ſuprà explicatum eſt, excitetur: tamen moueatur minus principaliter hiſce pręmijs quę filius Dei ordinauit Paſtoribus. De victu ergo primum dicendum eſt.

Victum deberi Paſtoribus Paulus teſtatur in multis locis. Dicit enim conſtitutum eſſe à Domino, vt Euangelio ſeruientes de Euangelio viuant.

Et Chriſtus dicit Matthæi 10. Dignus eſt operarius mercede ſua.

Et Paulus rurſus, Galatis ſcribẽs ait: Communicet autem qui inſtituitur in ſermone, ei qui ſe inſtituit omnia bona.

Neq;

Neq; hinc alienum eſt dictum, Deutero. 12. Caue ne derelinquas Leuitam in omni tempore quo verſaris in terra.

Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia, quæ teſtantur victum & ſtipendia deberi miniſtris Euangelij.

Hæc teſtimonia tria docent.

Primum, quòd officium pij magiſtratus, ſit ordinare miniſtris Eccleſiarum ſtipendia.

Secundum, quòd auditores debeant iure naturali & diuino, prædicatoribus iuſta præmia.

Tertium, quòd miniſtri verbi poſsint, & accipere ſtipendia, & exigere ordinariam mercedem ab ijs, qui ſponte non ſoluunt: quemadmodum ſuprà indicauimus, cum ageremus de poteſtate Paſtorali.

Verùm qui iniquiores ſunt miniſtris verbi, obijciunt mandatum Chriſti, exemplum Pauli, & expro-

bra-

brationem Michææ Prophetæ.

Mandatum Christi est: Gratis accepistis, gratis date. Hinc inferunt non licere ministris stipendia ordinaria petere: sed perperam, vt ex alijs locis apparet. Non enim gratuitæ dispensationi repugnat, quòd Ecclesiæ doctores publicis stipēdijs aluntur, modò vltrò & liberaliter Christo & Ecclesiæ seruiant: victus autem sit quasi laboris accessio. Significat quidem Christus, neminem sincerum fore verbi Dei ministrum, nisi qui operam suis gratis impendere paratus sit: non tamen tollit, quod antea dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus Corinthijs scribens ait: Quis militat proprijs stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit? & paulo post: Si nos vobis spiritualia seminauimus,

mus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus?

Hæc dictorum collatio, ſatis oſtendit Chriſtũ non prohibere miniſtris ſtipendia, ſed præferendam eſſe gloriam Dei.

Exemplum Pauli, cuius ipſe meminit, 1. Corinth 9, & Acto. 20. Obijciunt, qui noluit ſtipendium accipere à Corinthijs & Epheſijs, ſed ſuo artificio & ſibi ac ſocijs victum quæſiuit. Paulus in Corinthijs apertè docet iure deberi miniſtris ſtipendia, ſed cur ipſe non acceperit, hanc cauſam aſsignat. Omnia (inquit) ſuſtinemus, ne quid remoremur Euangelium Chriſti. Quando enim aduerſarij viderunt, Paulum prædicare Euangelium, nulla habita ſtipendij ratione, præcidebatur calumniandi occaſio, qua putari poterat Apoſtolus, quæſtus gratia reliquiſſe Iudaiſmum,

& prædicare Euangelium. Deinde eo tempore non fuerunt ordinaria constituta stipendia, vt nunc sunt. Quarè & tẽporis ratio spectanda est.

Exprobratio Prophetę Micheæ 3. hæc est: Sacerdotes eius pro mercede docebant, & Prophetæ eius pro pecunia diuinabant. Pœnam subijcit: Zion quasi ager arabitur. Qui hoc obijciunt, deberent quæ in eodem contextu præcedunt aspicere. Principes eius pro muneribus iudicabant. Nõ solum ergò sacerdotes, verumetiam iudices auaritia corruptos ostendit. Sicuti ergo licet iudicibus & principibus, sua stipendia accipere: ita & sacerdotibus & ministris Euangelij. Sed vtriq; caueant, ne pecuniam potius quærant, quàm iustitiam. Damnantur ergò Prophetæ voce, cùm principes, tùm sacerdotes, qui ad quæstum abutuntur officio.

Secundam partem præmij Pastoris diximus honorem esse.

Paulus enim apertè dicit: Qui benè præsunt præsbyteri, duplici honore digni sunt.

Deindè, vt Patres spirituales, coluntur à pijs auditoribus.

Præterea,non potest maior honor esse, quàm quòd sint cooperarij Dei,& œconomi mysteriorum Dei.

Hîc caueat Pastor, ne honorem spectet suum, quærendo eum per aliorum contemptum. Nam honor qui debetur ministerio, spontè sequitur fugientem. Papa se præponit Cæsaribus & Regibus,qua in re non se Christi Apostolum, sed Apostatam declarat, & antichristum ostendit. Christus vult suos non dominiũ honoris quærere, sed ministerium, quo omnibus se piè subijciant. Caueat ergò Pastor,ne hanc præmij sui partem, impuro affectu contaminet.

Tertia pars præmij eſt bona cõſcientia, quæ comitatur eum, qui fidem retinens in timore Dei facit officium, ſolam gloriam Dei, & ædificationem Eccleſiæ ſpectans.

Hæc eſt gloriatio noſtra (inquit Paulus) teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Loquitur enim de miniſterio ſuo. Et alibi dicit ſe ſeruire Deo pura conſcientia. Qui & diaconos hortatur, vt teneant myſterium fidei cum pura conſcientia. Præcipit quoque Timotheo ſuo, vt militet honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Hanc conſcientiam conſequitur pius Paſtor, ſi, vt dixi, & ipſe retineat fidem, & officiũ faciat ſincerè, ſpectans Dei gloriam & Eccleſiæ ædificationem. Huius bonæ conſcientiæ iacturam faciunt, non ſolum qui ſine legitima vocatione obtrudunt ſe Eccleſiæ, verumetiã qui ſe potius

curant quàm gregem, & ſua magis quàm Chriſti quærunt. Quales ſunt omnes, qui auaritiæ cauſa minores parochias maioribus cõmutant, ſine ſuperiorũ autoritate & vocatione &c

Quarta pars temporalis præmij eorum miniſtrorum, qui fideliter & ſincerè faciunt officium, eſt augmentum donorum, iuxta illud: Habenti dabitur: hoc eſt, ei qui rectè vtitur exiguis donis quę habet, benedictione Dei augentur indies dona. Hoc experiuntur quotidiè omnes pij miniſtri.

Proindè Auguſtinus rectè dicit: Sępe officium impertiendi, meritum eſt accipiendi.

Beatus Lutherus non in principio cauſæ Euangelij ita excelluit vt poſtea: habuit ſua quædã tenuia principia. Animaduertit indulgẽtiarũ Papiſticarũ vanitatẽ, huic ſe fortiter oppoſuit, nõ cogitãs de abrogãdo

papatu. Verum in hac lucta augentur dona Dei Luthero, & quotidiè nouis incrementis fiunt auctiora: adeò quòd tandem electum organō Dei factus sit, quo Deus ſuam Eccleſiam purgare ab abominandis Papiſtarum erroribus voluit. Hunc ſanctum virum pij Paſtores ſibi proponant, ac in timore Dei faciant officium: quod ſi fecerint, ſentient promiſsionem Chriſti, qua promittit incrementa rectè vtentibus collatis donis, non fore inanem.

Dixi de præmio temporali Paſtoris piè & ſanctè præſtantis officium. Sequitur præmium quod in futura vita propoſitū eſt, iuxta promiſsiones Dei.

De hoc pręmio loquitur Petrus 1. Pet. 5. vbi hortatur Epiſcopos, hoc eſt, Paſtores, vt non coactè, ſed voluntariè: neq; turpis lucri cauſa, ſed liberaliter Epiſcopatu fungantur.

Et

Et (inquit) cum apparuerit princeps Paſtorũ, reportabitis immarceſsibilem gloriæ coronam.

De hac corona & Paulus loquitur, cùm ait: Certamen præclarum decertaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui. Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in die illo, &c.

Et Daniel. 12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſticiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in ſeculum, & in æternum.

In hoc præmium, quia bonitate Dei promiſſum eſt, & propoſitum Paſtoribus piè ſuo fungentibus officio, debet Paſtor fide intueri, & excitari ad ſtrenuè faciendum officiũ. Niſi enim in hunc finem intenti fuerint Paſtores, fieri nullo modo poteſt, vt grauiter in curſu vocationis ſuæ pergant: quin potius ſubinde

deficient. Nam innumera ſunt offẽdicula, quæ exanimare poſſent etiã maximè cordatos. Sæpè cum ingratis hominibus negotium eſt, à quibus rependitur indigna merces: longi & immenſi labores, ſæpè irriti: Satan peruerſis ſuis machinationibus interdum præualet. Ergò ne frangatur aduerſis pius Chriſti ſeruus, vnicum hoc remedium habet, vt in Chriſti aduentum oculos conuertat. Ita fiet, vt ſuum laborem, qui carere profectu videtur apud homines, grauiter obeat: cui tanta merces apud Dominum eſt repoſita.

Hæc ſint breuiter de præmio Paſtoris dicta, quibus ſuo loco mouebitur ad ſedulò præſtandũ officium.

QVÆ POENA SIT PASTORVM MALÈ FVNGENTIVM OFFICIO.

Vt autem magis excitetur Paſtor

ad faciendum officium, ponat ſibi ob oculos pœnas neglecti officij, quæ ſunt cùm temporales, tum æternæ.

Temporales pœnæ ſunt variæ.

Quædã propriam Paſtoris perſonam attingunt, vt mala fama apud pios.

Quædam conſcientiã tangunt. Qui enim perfidè officium facit, vaſtat conſcientiam, quam poſtea circumfert perpetuã teſtem ſui ſceleris.

Quædam in donis fiunt, iuxta illud: Ei qui non habet, auferetur ab eo quod habet: hoc eſt, qui donis Dei ad Eccleſiæ ædificationem non vtitur, ſpoliatur paulatim donis, vt cœcus factus nec ſuam ſalutem cogitet, nec aliorũ curam habeat: donec tandẽ tradatur iuſto Dei iudicio in reprobam mentem, vt probet improbanda, & improbet probanda.

Quædam in familiam redundant. Solet enim Deus impietatem

ministrorum verbi, punire in vxoribus, & liberis, vt apertè in exemplo Heli sacerdotis conspicitur.

Hactenus de temporalibus pœnis quæ leues sunt respectu spiritualium & æternarum pœnarum.

Maledictus (inquit Propheta) qui facit opus Domini fraudulenter. Quænam, quæso, pœna maledictione diuina magis pertimescenda?

Notus est locus Ezechielis 3. Quum dixero ego impio, moriendo morieris, & non admonueris eum, nec locutus fueris, vt caueat impius, vt recedat à via sua impia, vt viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Vide quanta pœna manet Pastorem non facientem officium. Sanguinem (inquit) eius de manu tua requiram: hoc est, tibi imputabitur mors eius, & pœnas de te sumam, quòd fueris causa interitus & perditionis eius. Huc

Huc illud Gregorij: Nos ſuper ea mala, quæ propria habemus, alienas quoq; mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Idem paulò infra: ſanguis morientis de manu ſpeculatoris requiritur, quia peccatum ſubditi, culpa eſſe præpoſiti, ſi tacuerit, reputatur.

Huc & illud Ezech. 34. Vęh Paſtoribus Iſrael, qui paſcunt ſe ſolos.

In decretis pontificijs habetur hoc cuiuſdam patris dictum: Is qui præeſt, ſi prȩter voluntatē, vel prȩter quod in ſcripturis ſanctis euidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falſus teſtis Dei aut ſacrilegus habeatur. Iam qua pœna ſit dignus qui falſum contra Deum teſtimonium dicit, & ſacrilegè quod Dei eſt furatur, facilè eſt cogitare.

Has pœnas cogitabit Paſtor, vt earum cogitatione accendatur, ad di-

ligentiam in officio, ne vel pigritia, vel metu officiũ negligentius faciat.

Figura quædam insignis pastorum, qui ouile Christi extruunt, & non tamen ea diligentia qua deceret sibi cauent, in fabris Arcæ Nohe proposita est. Hi enim extructa Arca perierunt in diluuio, seruato Nohe cum suis. Caueant ergò Pastores, ne dum Ecclesiam suo ministerio extruunt, se ipsos fluctibus maledictionis, vel officij præstandi negligentia, vel morum prauitate objiciant.

Hæc sunt quæ fratribus communicare hoc tempore visum est de Pastore bono, vt ostenderem, qualis ipse Pastor apud se, hoc est, cum secum agat solus: qualis in domo, cum vxore, liberis, & familia: qualis in conuersatione, quoties opus fuerit foris cum alijs agere: & qualis in officio Ecclesiastico esse debeat.

Oro æternum patrem Domini nostri

noſtri Ieſu Chriſti principis Paſtoris, vt nos faciat organa vtilia ſuæ Eccleſiæ, regatq; nos ſuo ſpiritu, vt ea quæ illi grata ſunt faciamus: quò & Paſtores & oues vnum ſimus in Domino coniuncti vinculo dilectionis, vt ita retinentes fidem & bonam conſcientiam in hoc vitæ curſu, lætiq; hinc migrantes, beata immortalitate donemur, per Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto in vnitate diuinitatis viuit ac regnat in omnia ſecula ſeculorum,

AMEN.

PRO-

PROPOSITIONES 37. DE legitima veri cultus Dei ratione.

1 HOmines ad prędicationē Euangelij (quæ est pœnitentiæ, & remissionis peccatorum in nomine Christi) conuersi, & spiritualiter renati, Deo spiritualem quendam cultum debent, quem soli credentes & intelligunt, & præstare possunt.

2 Philosophi quidem omnibus ætatibus se torserunt, in tradenda huius cultus ratione: & quidā ex illis, vt Socrates, Plato, Xenophon &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi Deum veram monstrauit.

3 Nam etsi principia quædā huius cultus, naturę lumine viderunt Philosophi: tamen, priusquam ad rem deuentum est, in horribiles demersi tenebras, & se & suæ doctrinæ sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo aberrantes, creaturam & dæmonia

monia coluerunt, ſicuti cum hiſtoria mundi Paulus Apoſtolus teſtatur.

Verùm de tenebris iſtis ſuã Ecclesiam educit Dominus, prætenſa verbi ſui lucerna, ſicuti ſanctus ille Rex Dauid teſtatur, cum inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. 4

Huius lucernæ ſplendore, quæ ad ſubſtantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium eſt, ne vel cum Philoſophis vmbras inanes ſectemur, vel de vno errore in alium cum Monachis, ſpreta lucerna cœleſti feramur. 5

Sunt autẽ quatuor, quibus probè ex verbo Dei perceptis, ſolida cultus Dei ſcientia haberi poteſt. 1. regula, ad quam tanquam ad Lydiũ lapidem exigendus eſt cultus Dei. 2. fundamentũ. 3. definitio ſeu ratio. 4. cultus Dei in ſuas quaſdam formas ſectio. 6

Regula cultus Dei generalis eſt hęc: Nullus cultus Deo acceptus eſt, 7

niſi

nisi quem ipse Deus proprio suo ver-
bo ordinat ac homini commendat.

8 Hanc regulã vox Dei apud Isaiã, & Dominus in Euangelio cõfirmat, cùm inquit: Frustra colunt me docentes doctrinas, mandata hominũ. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus, quos homines bona, vt dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus: quicquid non est ex fide peccatũ est.

9 Hanc ergo regulã teneant pij, & quiduis potuis patiantur, quàm vt sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominũ tyrannide, hypocrisi & sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idololatriæ ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

10 Vsus huius regulę est multiplex. Primum enim ea stabilitur autoritas legislatoris Dei. Nam vt in republica, vbi liberum est cuilibet condere leges

leges pro ſuo arbitrio, autoritatem ſupremi domini vileſcere neceſſe eſt: ita etiam in Eccleſia, Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Eccleſiæ obtrudunt. Quarè cùm hanc autoritatem ſibi ſoli vendicat Dominus in primo pręcepto, caueat puluis & cinis, ne ſibi honorem diuinæ maieſtatis vſurpet.

Deindè, hæc regula liberat nos ab 11
errore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico, ne cũ illis ſine modo ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

Præterea nos animat hæc regula 12
ad audacter contemnendas, & deteſtandas omnes Paparum ac Monachorum regulas ac leges, quas volunt Eccleſiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quarè vtut ſpecioſæ ſunt humanæ leges de cultibus, quos ignorat verbum Dei, ſecurè à pijs omnibus contemnantur ac vitentur, non

ſecus

ſecus atq; ſerpens, qui in Paradiſo
decepit Heuam.
13 Donec enim ſteterit vox Dei, &
regula quam ſequimur, fieri aliud
non poteſt, quàm vt omnes cultus,
quos non tradit verbum Dei, ſint
cultus dæmoniorum, quemadmodū
& Paulus teſtatur.
14 Sequitur ſecundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine volente Deum ritè colere, iactum eſſe oportet. Huius fundamenti duæ ſunt partes: cognitio Dei & cognitio noſtri.
15 Cognitionem Dei conſequimur duabus rebus, nimirū verbo & teſtimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ docēt nos, quòd Deus ſit fons omnis virtutis, iuſticiæ, ſapiētiæ, veritatis, ſalutis: quòd Deus ſit ad iuuandum promptus ſua natura: quòdq; illi ſoli omnis gloria ſit tribuenda.
16 Quod autem hæc Dei cognitio ſit pars fundamenti cultus Dei te-

ſtatur

ſtatur ipſe Deus, Iſaiæ 19. Cognoſcent Ægyptij Dominum in die illo, & facient ſacrificia & oblationem, vouebũtq; vota Domino ac reddẽt.

17 Cognitio noſtri, quam dixi alterã partem eſſe fundamenti cultus Dei, ex triũ rerũ contemplatione petenda eſt: nimirum ex fine creationis, ex virium præſentium æſtimatione, ex facilitate lapſus in peccatum.

18 Finis docet officium, quod eſt referre imaginem Dei in ſincera pietate & iuſticia vera: vires præſentes docent, quòd preſtare Deo debitam obedientiã minimè valeamus: lapſus frequentes nos admonent fragilitatis noſtræ & infirmitatis.

19 Harum rerum conſideratio non hypocritica, facit, vt omnẽ gloriandi materiam abijciamus, & nos ſoli diuinæ bonitati committamus, omni fiducia ſalutis coniecta in filium Dei Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. Nã ipſe fons ille eſt, de quo Pater cæ-

leſtis vult nos aquas ſalutis haurire.

20 Tertio loco propoſui cultus Dei definitionem certam tenendam eſſe, qualis eſt hæc. Cultus Dei eſt opus mandatũ à Deo, factũ ex fide, in celebrationẽ gloriæ Dei principaliter.

21 In hac definitione ſunt tria, quæ neceſſariò coniuncta ſunt in vero Dei cultu: opus præceptum, fides, celebratio Dei. Nam ſi vnum ex his dempſeris, actio quantumuis ſpecioſa, non habet rationem cultus Dei.

22 Opus præceptum, eſt materia cultus Dei, ſine qua cultus Dei eſſe non poteſt. Verum ſi quis peregrinam materiam ſubſtituat, cultus Dei non erit. Vt inuocatio ſanctorum eſt opus, celebrare miſſam eſt opus, roſarium peragere eſt opus: ſed quia à Deo non ſunt pręcepta, non poſſunt eſſe materia cultus Dei, ſed impiæ potius ſuperſtitionis.

23 Secundũ, quod neceſſariò requiritur in ratione cultus Dei, eſt fides.

Nam

Nam opus præceptum nō eſt cultus, niſi fides ſit eius effectrix. Caſtus fuit Zenocrates, caſtus fuit & Ioſeph: vtriq; caſtitas erat præcepta. Sed quia ille fide vacuus erat, eius caſtitas nō fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus Deo gratiſsimus, qui in gloriā Dei in tota Ægypto ceſsit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit, Scipionis minimè.

Quòd autem fides neceſſariò re- 24
quiratur, vt quę formet opus, multæ ſunt rationes. PRIMA, nullum opus placet, niſi prius perſona placeat, placet autem fide. SECVNDA, opus non placet niſi ſit iuſtum: nunc autem vt perſona iuſtificatur fide, ita opera, quæ facit iuſtificatus, iuſta habentur propter fidem. TERTIA, fides facit vt voluntarium ſit noſtrū obſequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. QVARTA, fides facit vt opus externū ſit ſpiritualis cultus. Opor-

tet enim omnem Dei cultum ſpiritualem eſſe. QVINTA, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes ſuperſtitiones. SEXTA, fides tegit defectus operum & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

25 Proinde omne opus, cui non prælucet fides, ſiue præceptũ ſit, ſiue liberum: impurum, ſuperſtitioſum, carnale eſt. Impurum, quia ex impuro corde proficiſcitur: ſuperſtitioſum, quia non regitur fide: carnale, quia ſpiritu Chriſti deſtituitur.

26 Phariſæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit caſtus, fuit ſobrius, ex iuſtè partis vixit. Hæc, ſi præceptum tantum conſideres, præclara fuerunt omnia: ſed, quia vacuus erat fide, omnia iſta ſunt impuritate animi contaminata, atq; ideo abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemoſyna, caſtitas, ſobrietas, iuſticia, placuerunt

runt Deo, vt ſpiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

Hinc facile eſt iudicare, quid ſit 27
ſentiendum de operibus, quæ Papa vt cultũ Dei, tyrannide, ſophiſtica, & hypocriſi tuetur: qualia ſunt, monaſtica vita, vota impuri cœlibatus, aqua luſtrali aſpergi, inungi vnguẽto pontificio, inuocare ſanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergò, adorare reliquias ſanctorum, miſſare pro viuis & mortuis, circũgeſtare panem, reponere panem intra cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia ſunt apertiſsimi characteres Antichriſti.

Huiuſmodi itaq; Papalia opera 28
qui ponit in cultu Dei, quid ſit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs eſt, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An non apertè contra regulam ſupra traditam pugnant? An nõ omnibus partibus deſtituuntur, quæ requiruntur in vera cultus

Dei ratione? Quare iſta relinqua-
mus Satanæ Toparchę, hoc eſt, An-
tichriſto: & nos ſequamur facem
verbi Dei, quæ ſola nobis verã viam
cultus ſalutaris monſtrat.

Tertium definitionis cultus Dei
29 membrum fecimus, vt opus præce-
ptum ex fide factum, tendat in cele-
brationem gloriæ Dei. Vt enim à fi-
de proficiſci debet omnis cultus
Dei: ſic tendat in gloriam Dei prin-
cipaliter neceſſe eſt, ita vt gloria Dei
ſit vltimus finis operis.

Hoc confirmatur Iſaiæ dicto:
30 Omnem qui inuocat nomen meum,
in gloriam meam creaui eum, for-
maui eum, feci eum. Et Dominus a-
pud Matthæum: Sic luceat lux veſtra
corã hominibus, vt glorificent Pa-
trem veſtrum cœleſtem. Huc & illud
Auguſtini aduerſus Iulianum: No-
ueris itaq; non officijs, ſed finibus à
vicijs diſcernendas eſſe virtutes. Of-
ficium autem eſt, quod faciendũ eſt:

finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur: ſed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

Etſi autem vltimus & principalis 31
finis cultus Dei, eſt gloria Dei: tamē nihil prohibet gradus eſſe mediorū finium, qui vltimo deſtinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis ſit reſpublica: vult incolumem rempublicā, vt doctrina religionis cōſeruetur, & propagetur: idq; ideo vt Deꝰ glorificetur.

Poſtremum, quod ſpectandū in 32
cultu Dei propoſui, eſt eius in ſuas formas ſeu potius modos ſectio. Hęc ſectio ideo obſeruanda eſt diligentius, quia non ſolum oſtendit quàm latè pateat cultus Dei: verumetiam errorem eorum confutat, qui ocioſos homines, propterea quòd non attingant rempublicam, ſolos Deū in ſuo ocio colere exiſtimant: quaſi

non multo melius militi, iudici, marito &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioso ventri qui fumos auro commutat.

33 In vniuersum itaq; cultus Dei duplex est: internus & externus, quorum posterior sine priori, cultus rationem nō habet. Prior est animi: posterior est corporis.

34 Vterq; Deo iustè debetur. Nam quod ad animam, creauit hominem ad imaginē suam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit ac cōseruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore vestro & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

35 Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cū lege Dei: ita externus est actio externa, quę motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterque differentias recipit, iuxta gradus præceptorum Decalogi, & discrimina vocationum in statibus à

Deo

Deo approbatis, hoc eſt, in œconomico, politico, & eccleſiaſtico. Hi enim tres ſtatus, ſoli approbantur à Deo cũ omnibus artibus & officijs, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conſeruandam.

Hæc varietas cultus diuini non 36
euertit quod ſuprà tradidimus, videlicet quòd omnis cultus Dei ſit ſpiritualis. Hæc enim differentia non ſumitur à qualitatę operis, ſed à qualitate animi, qui agitur ſpiritu Dei. Propter hunc ſpiritus motũ, omne opus factũ ex fidę in celebrationem Dei, dicitur & eſt ſpiritualis cultus.

Solos enim hos cultores requi- 37
rit Pater cœleſtis, teſte filio, qui eum colunt in ſpiritu & veritate: hoc eſt, qui veris motibus Spiritus ſancti aguntur, ad præſtandam Deo obedientiam, cùm communem cum omnibus pijs, tum propriam cuiuſq; in ſua vocatione.

INDEX RERVM QVÆ in hoc libello explicantur.

Fene-

IIII. Vo-

FINIS.

Impenſis Balthazari Kaus, Bibliopolæ Hafnienſis.

